

2011 йил — КИЧИК БИЗНЕС ВА ХУСУСИЙ ТАДБИРКОРЛИК ЙИЛИ

Ассалому алайкум, азиз ватандошлар!

Қадрли дўстлар!

Хонимлар ва жаноблар!

Шу кунларда Асосий Қонунимиз — Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 18 йиллиги мамлакатимизда тантанали равишда байрам қилинмоқда.

Давлатимиз ва халқимиз ҳаётида том маънода тарихий сана бўлган ушбу айём ҳақида гапирар эканмиз, биз Конституциямизнинг бугунги Ўзбекистон давлатчилигининг тикланиши ва ривожланишидаги беқиёс ўрни ва аҳамиятини юксак баҳолаймиз. Ва шу аснода мустақилликнинг биринчи кунларидан бошлаб ўз олдимизга қўйган эзгу мақсадга эришиш, яъни юртимизда ижтимоий йўналтирилган бозор иқтисодиётига асосланган ҳуқуқий демократик давлат қуриш, инсон, унинг манфаатлари, ҳуқуқ ва эркинликлари энг олий қадрият ҳисобланадиган фуқаролик жамиятини шакллантиришда Конституциямизнинг мустаҳкам пойдевор бўлиб келаётганини мамнуният билан эътироф этамиз.

Бугун Ўзбекистонимиз босиб ўтган мустақил тараққиёт йўлини холисона баҳолар эканмиз, ўтган давр мобайнида биз эришган, дунё жамоатчилиги тан олган оламшумул ютуқ ва марралар, авваламбор, изчил ривожланаётган иқтисодиётимиз ва унинг барқарор ўсиш суръатлари, аҳоли фаровонлигининг йилдан-йилга ошиб, жаҳон ҳамжамиятида мамлакатимиз обрў-эътиборининг тобора юксалиб бораётгани — буларнинг барчаси Конституциямизнинг асосига қўйилган, чуқур ва пухта ўйланган мақсад, принцип ва нормаларнинг ҳаётбахш самараси, десак, ҳеч қандай муболаға бўлмайди.

Қисқача айтганда, биз танлаган ва «ўзбек модели» деб ном олган мамлакатимизнинг тараққиёт йўли нақадар тўғри эканини бугун ҳаётнинг ўзи яққол тасдиқлаб бермоқда.

Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, бугунги кунда одамларимиз, уларнинг ижтимоий онги, ҳаётга муносабати тобора ўзгармоқда, ватандошларимизнинг сиёсий етуклиги, юртимизда ва дунёда юз бераётган воқеа-ҳодисаларга нисбатан фуқаролик масъулияти, дахлдорлик ҳисси ошиб бормоқда. Ва айнан шуларнинг барчаси мамлакатимизнинг тараққиёт ва фаровонлик йўлидан изчил ривожланиб боришини, янги марраларни қўлга киритишимизни таъминлаётган қудратли ҳаракатлантирувчи куч бўлиб хизмат қилмоқда.

Азиз ватандошлар!

Энди сизлар билан кириб келаётган янги — 2011 йилга қандай ном бериш ҳақида фикрлашиб олишимиз керак.

Бу масалада амалий бир қарорга келиш, яъни янги йилга ўз олдимизга қўйган ягона мақсад йўлида барчамизни бирлаштирадиган аниқ ном беришнинг аҳамияти ва моҳияти ҳақида ортиқча гапиришнинг ҳожати йўқ, деб ўйлайман.

Мухтасар айтганда, давлатимиз ва жамиятимизнинг, мулк шаклидан қатъи назар, юртимиздаги ишлаб чиқариш корхоналари, ташкилот ёки муассасалар бўладими, юридик ёки жисмоний шахслар, ҳомийлар ва хайрия жамғармалари бўладими — буларни барчасининг куч-имконият ва маблағларини аниқ бир мақсад ва эзгу ниятларни амалга ошириш учун сафарбар этиш, бир ёқадан бош чиқариб мавжуд муаммоларни ечиш, бу йўлдаги тўсиқларни бартараф қилишда ушбу масала қандай катта аҳамиятга эга эканини ҳаммамиз яхши тушунамиз.

Юқорида билдирилган фикр ва хулосаларни инобатга олган ҳолда, мамлакатимизнинг иқтисодий-ижтимоий тараққиётини янги, янада юксак босқичга кўтариш мақсадида мен кириб келаётган 2011 йилни мамлакатимизда «Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик йили» деб эълон қилишни таклиф этаман.

Тадбиркорлик ҳақида гапирганда, биз, авваламбор, хусусий тадбиркорликни ўзимизга тасаввур этамиз; Айтиш керакки, юртимиз тарихида тадбиркорлик қадим замонлардан буён алоҳида ўрин тутиб келади. Ота-боболаримизнинг ўз ери, ўз мулки, ўз касбу ҳунарига эга бўлиш, омилкорлик билан иш юритиш, тадбиркор ва ишбилармон инсонларни қадрлаш борасидаги анъаналари ҳақида кўп гапириш мумкин.

Мен бу ўринда Соҳибқирон Амир Темур бобомизнинг барчамизга яхши маълум бўлган «Азми қатъий, тадбиркор, ҳушёр, мард ва шижоатли бир киши мингта тадбирсиз ва лоқайд кишидан афзалдир», деб айтган чуқур маъноли сўзларини яна бир бор эслатмоқчиман.

Биз мустақилликка эришган дастлабки йиллардан бошлаб мамлакатимизнинг келажagini, давлатимиз ва жамиятимизнинг сиёсий-ижтимоий қурилишини белгилашда, биринчи навбатда, Конституциямизни ишлаб чиқиш ва тасдиқлашда мулк ва мулкый муносабатлар ҳақидаги принципиал масала доимо эътиборимиз марказида бўлганини таъкидлаш лозим.

Айнан шунинг учун ҳам мамлакатимизнинг кўп укладли иқтисодиёти таркибида давлат мулки, корпоратив ва хусусий мулкнинг тенглигини эътироф этган ҳолда, Конституциямиз ва қонунчилигимизда хусусий мулк устуворлиги мустаҳкамлаб қўйилди ва унинг ишончли конституциявий кафолатлари таъминланди.

Шу фурсатдан фойдаланиб, такрор ва такрор айтишни истардим: кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик — жамиятимизнинг, бугунги ва келажак тараққиётимиз, фаровон ҳаётимизнинг мустаҳкам таянчи бўлиши шарт.

Айнан ана шундай қараш, ана шундай ёндашув бизнинг иш фаолиятимизда, авваламбор, олдимизда турган ўта муҳим ва долзарб вазифаларни амалга оширишда асосий мезон ва йўлланма бўлишига ишонаман ва барчангизга айтиш мумкин: шу мақсад йўлида куч-гайрат ва янги-янги омадлар тилайман.

Азиз ватандошларим, қадрдонларим!

Сизларни Конституциямиз байрами билан яна бир бор табриклаб, ҳаммангизга сиҳат-саломатлик, хонадонларингизга файзу барака тилайман.

**Президент Ислам Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси
Конституцияси қабул қилинганининг 18 йиллигига бағишланган
тантанали маросимда сўзлаган маърузасидан.**

Журнал 1925 йилдан чиқа бошлаган

Ўзбекистон Республикаси
Маданият ва спорт
ишлари вазирлиги

Ушбу сонда:

Шабон ХАЛИЛОВА
Ўета Мурид
Муродовнинг ижод йўли

Алишер ЮЛДАШЕВ
Ўиё таратаётган
дарёғ

Шермурод СУБХОН
Адабий тўғра

ОЛМОС
Магдўзи

Азиз НЕСИН
Фарзанд

Комил ЖОНТОЕВ
Анасфер ёхуд адабий
ятимла маҳкул
этиланлар
қиемати

КАМОЛИДДИН
Викинлар

Таҳририят:

бош муҳаррир

Азим СУЙОН

бош муҳаррир ўринбосари

Жалолбек ЙЎЛДОШБЕКОВ

масъул котиб

Комил ЖОНТОЕВ

фотомуҳбир

Машраб НУРИНБОЕВ

сахифалаш ва дизайн

Нигина ҚОДИРОВА

Баҳром БОБОЖОНОВ

набатчи муҳаррир

Шермурод СУБХОН

Матбуотчилик

кенгаши:

Акрамжон АДIZОВ

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси
хузуридаги «Ижод» фонди директори

Сувон НАЖБИДИНОВ

«Матбуот тарқатувчи» АК
бош директори

Абдуваҳоб НУРМАТОВ

Андижон вилояти ҳокимлиги
масъул ходими

Бахтиёр САЙФУЛЛАЕВ

Ўзбекистон Маданият ва спорт
ишлари вазирлигининг биринчи ўринбосари

Азиз ТЎРАЕВ

Тошкент Давлат Маданият
институтининг ректори

Абдусалом УМАРОВ

Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон
миллий кутубхонаси директори

Азамат ХАЙДАРОВ

«Ўзбекнаво» эстрада
бирлашмаси бош директори

Муқоваларимизда:

4-бет: Ўзбекистон Республикаси санъат арбоби, бастакор Баҳрулла Лутфуллаев

Бичими 60x84_{7/8} Буюртма № 113. Адали: 4357 нусха. Ҳажми 6 б.т.

Босмаҳонага 10.12.2010 йилда топширилди. Босишга 10.12.2010 йилда рухсат этилди.

Таҳририят манзили: Тошкент — 100000, Буюк Турон кўчаси, 41-уй. Тел: 233-25-66

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида 0517 — рақамли гувоҳнома билан рўйхатга олинган.

Журнал «HILOL MEDIA» масъулияти чекланган жамияти матбаа бўлимида офсет усулида
офсет қозғизга босилди. Бўлим манзили: Тошкент шаҳри, 21-мавзе, Фарҳод кўчаси, 1 «А»-уй.

e-mail: AzimSUYUNNUR@mail.ru

УСТОЗ-ШОГИРД анъаналари

Халқимизда “Устоз кўрган” деган ибора бор. Ота-она инсонни бу дунёга келтириб, унинг камолоти учун жавобгар бўлса, устоз икки дунё саодати учун жавобгардир. Ўзбеклар ҳар бир масалада устоз ёрдамига, унинг ўғитлари ва оқ фотиҳасига таяниб иш бошлайдиган халқ. Шу маънода бугунги кун устоз-шогирдлик анъаналари ҳақида сўз юритмоқчимиз. Бунинг учун элимизнинг хизматидаги хонанда, актриса, созандаларни суҳбатга чорладик ва айни саволларга турфа хил жавоблар олдик.

1. Ўз устозларингиз ҳақида гапириб беринг.

2. Инсон камолоти йўлида устознинг ўрни.

3. Шогирдларингиз ҳақида.

4. Устоз-шогирдлик анъаналари ҳақида.

5. Устознинг шогирди олдидаги бурчи ва вазифалари нималардан иборат?

6. Шогирднинг бурчи ва вазифалари.

7. Сиз қандай шогирдсиз, қандай устозсиз?

1. Фуломжон Ёқубов — Ўзбекистон Халқ артисти:

1. Кўлимга илк бор соз берган устозим — Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист, профессор Фуломжон Қўчқоров бўладилар. Шу ўринда 94

ёшга кирган устозимга раҳмат айтиб қўймоқчиман. Кейин Фахриддин Умаровдан қўшиқчилик сирларини, умуман, бир устоздан ўрганиш мумкин бўлган жамики хислатларни ўрганганман. 1967 йилда филармонияга келган бўлсам, Комилжон Отаниёзов, Муҳаммаджон Мирзаев, Сайфиддин Йўлдошев, Наби Халилов, Фаттоҳхон Мамадалиевлардан ўргандим. Ҳамон ўзимдан бир ёш катта хонандаларни ҳам устоз санаб, улардан ўрганишга ҳаракат қиламан. Ахир инсоннинг умр йўли доим ўрганишдан иборат-ку.

2. Бизда яхши мақол бор: “Устоз кўрмаган шогирд ҳар мақомга йўрғалар”. Инсон камолоти устозсиз мавҳум

бўлиб қолади. Улуғлар суҳбати, устозлар йўли доимо керак, доимо лозим.

3. Шогирдларим дейишга эрта-ку, хонанда укаларим маслаҳат сўрашса, жон деб маслаҳат бераман, ёрдамимни аямайман.

4. Устоз-шогирдлик жуда зарур анъана. Қайси касб эгаси бўлишидан қатъи назар устоз топиш керак. Унга эргашиш керак. Нафақат касб сирларини, одамийликни, энг майда жиҳатлардан улкан хислатларгача ўрганиш керак.

5. Ўз касбимиздан келиб чиқиб айтадиган бўлсак, устоз шогирднинг овоз имкониятига қараб нималарни айта олиши, нимага қодирлигини кўрсатиши керак.

Камчиликларини айтиши, ўзи аввало, ўртак бўлиши лозим.

6. “Устоз — отангдек улуг” деган гап беҳуда эмас. Устозини улуглаш, ҳурмат қилиш лозим.

7. Мен устозларимни доимо эъзозлайман. Улар туфайли бугунги даражаларга эришдим. Айта оламанки, яхши шогирдман. Ҳурмат қиламан, панд-насихатларига амал қиламан. “Қандай устозсиз?” деган саволингизга жавоб беришга ҳали... билмадим.

Раъно Ярашева — Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист:

1. Устозларим ҳақида гапириш менга доимо мароқли. Рихси опам, Тўти опам, Яйра опамларнинг ҳар бири менга катта мактаб. Айниқса, Рихси опам менга отаонам, жигарим каби куюниб, суюниб юрадиган устозим. Йигирма йил олдин “Ёрқиной”да ўйнаганимда Рихси опам менинг онамни ўйнаганлар. Саҳнадан чиқишларида қўлимни сиқиб қўйгандилар. Шу қувват мени спектакл охиригача тарк этмаган. Бу тафтни, меҳрни ҳамон ҳис қиламан. Ҳамон ўрганаман, ҳамон сўрайвераман, опам ўргатишдан чарчамайдилар. Омон бўлсинлар!

2. Устознинг эътибори, ишончи шогирдни камолга етказди. Биргина “Сен эплайсан” деган сўзларидаги руҳ сизни улкан ишларга етаклайди.

3. Мен ўзимни устоз де-

йишга эрта ҳисоблайман. Муяссар Бердиқулова деган қизимиз бор. Устоз деб, этагимдан ушлаб, ўрганиб, сўраб юради. Шу қизга ёрдам бераман. Ташқи қиёфаси ўхшашлиги учун ўзимнинг кўпгина ролларимни илинаман. Яна Дилноза Кубаева устоз деб билади. 2-курсда ўқиб юганида театримизга келган бўлса, шу қизга меҳрим тушди. “Тақдир чархпалаги” деган фильмга қизларни саралашаётганида шу қизни тавсия қилганман. Синовдан ўтди. Менинг қизимни ўйнади. Шундан бери она-боладек яқинмиз.

4. Устоз-шогирдлик анъаналари азалий одат бўлиб, айниқса, бизда устозга эҳтиром, шогирдга эътибор масалаларига масъулият билан қаралади. Ёш бола мактабда устозига тақлид қилади, ҳавас қилади. Улғайган сари ҳаваси ҳам улғая боради. Ўз идеали бўлади. Идеали йўқ одам ҳаётда қийналади.

5. Устозлик жуда катта масъулият. Шогирд устоздан қувват олади, ранг олади. Шогирд ҳам фарзанддек гап. Унинг олдида, келажаги олдида устоз ота-она каби жавобгар одам.

6. Ўзимдан келиб чиқиб айтсам, Рихси опам менинг яқинларимнинг бири. Яхши кунлари менинг ҳам яхши куним. Касал бўлиб қолсалар, тузалгунларича, ташвиш тортиб юраман.

7. Мени яхшиси Дилнозадан, Рихси опамлардан сўранг. Ўзим айтадиган бўлсам, Дилнозани театрдаги Дилбар Икромовани иккала-

мизга берилган хонамизга олиб келганман. Унинг юриш-туришидан тортиб, ролларигача назорат қиламан. Баъзида “Қизим, ошириб юбордимми?” деб сўраб қўяман. У хурсанд бўлади.

Рихси опамни эса ҳамон қўймайман. Янги спектаклларга чақираман. Фикрларини сўрайман. Яқинда касал бўлсалар ҳам, рўмолларига ўраниб, келиб кўриб кетдилар. Хиждолат ҳам бўлдим, хурсанд ҳам бўлдим...

Салоҳиддин Азизбоев — хонанда, Ўзбекистон Давлат консерваторияси катта ўқитувчиси:

1. Кимданки нима эшитиб ўрганган бўлсам, ҳаммаси устоз. Дурадгорга устози асбоб бериб, йўлга солади, касб сирларини ўргатади. Мен истайманми, йўқми ҳар куни машинадами, ошдами, тўйдами, кўча-кўйдами, қўшиқ эшитаман. Қайсидандир ниманидир ўрганаман. Санъатга энди кириб келган хонанда бўлса ҳам ундан ниманидир ўргандимми, у менга устоз. Шу маънода менинг устозларим барча улуг ҳофизлар, катта-кичик хонандаларнинг бари деб айта оламан.

2. Устоз аввало шогирд учун формула, модел, андоза ҳисобланади. Устоз идеаллик даражасини кўрсата олиши керак. Ҳақиқий устозга шогирд эргашади, тақлид қилади, ўртак олади. Шогирдни тарбиялар экан, устоз ўзини тарбиялаб боради.

Давоми 19-бетда

Ривоят қилишларича, Бухоронинг сўнгги амири Саййид Олимхон аркони давлатни бошқарув ташвишидан сўнг ҳордиқ чиқармоқ мақсадида шаҳардан ташқарида бир кўшк қурдирмоқни ният қилибди. Амирнинг фикрича, бино учун шундай бир жой танланиши лозимки, унинг иқлими ёзда салқин, қишда илиқ бўлиб, танга роҳат бағишласин ҳамда бунда ором олган киши турмуш ташвишларини буткул унутсин.

УСТА ШИРИН МУРОДОВНИНГ иждодий йўли

Ана шу мақсадда амир фармони билан тўртта семиз кўй сўйилиб, жаҳоннинг тўрт томонига қаратилган шаҳар дарвозаларига осиб қўйилибди. Шаҳарнинг уч томонидаги дарвозаларга осиглиқ кўйларнинг танаси ёзнинг жазирамасига бир кун ҳам чидамабди. Фақатгина шимол томондаги Самарқанд дарвозага осиглиқ кўйнинг танаси уч кун давомида бузилмай турибди. Мулозимлар бу тўғрида ҳукмдорга хабар етказишибди.

Ҳукмдор Бухоройи шарифнинг барча усталари, меъмор ва муҳандисларини Арки олийга машваратга таклиф қилибди ва уларга шаҳарнинг ташқарисига ҳусни жамолда «Боғи эрам» билан тенглашадиган гўзал бир кўшк барпо қилиш ниятида эканлигини маълум қилибди. Кимки бу қурилишда иштирок этиб, амир эҳсонларидан баҳраманд бўлмоқни истаса, ташриф буюрсин, дея фармон берибди.

Ёш Ширин Муродов амакисининг уйида бошқа шоғирдлар қатори қурилиш ишлари, расм, геометрик орнаментлар ясашни ўрганиш билан бирга, казо-ка-

золарнинг уй қурилиши, безак ишларини ҳам бажарди. Унинг биринчи мустақил иши ўзи қуриб безак берган Бухородаги Абдуқодирбой уйи бўлди. Шу иш туфайли у усталар ичида обрў қозонди. Аъло даражада бажарилган мураккаб шаклли карниз — шарафа, девор ёнларидаги нақшинкор уймакорлик ёш уста санъатининг тез суръатлар билан ўсиб бораётганини кўрсатиб турарди. Абдуқодирбой уйидаги қурилиш ва безак ишлари тугагач, хонадон соҳиби усталарга зиёфат уюштириб, шароб билан сийлабди. Айғоқчилар бу хабарни Амир Олимхонга етказишибди. Шунда Амир Саййид Олимхон уста Ширин Муродовни «Зиндонбанд» қилдириб, унга «Ситораи Моҳи Хосса» (Юлдуз ва ойга хос) қароргоҳи лойиҳасини тузишни буюрибди. Уста жуда кўп ўйлаб, турли кўринишдаги эскизлар чизибди. «П» ҳарфи шаклидаги лойиҳа Амирга маъқул келибди ва шундан сўнг Уста Ширин Муродов бошчилигида саройни қуриш ишлари бошланибди.

Ситораи Моҳи Хосса ёзги саройи, асосан икки йил (1913-1914 йиллар) давомида қурилган бўлиб, 7 та хона ва айвондан иборат. Улар орасидаги ҳовли ўртасида фаввора мавжуд. Сарой ташқи ва ички ҳовлига бўлинади. Ташқи дарвозанинг тепа қисмида ганчдан рельефли кўзалар тасвири ишланган. Кираверишда чап томонда кутубхона, ўнг томонда эса амирнинг отхонаси жойлашган. Ташқи деворлари ганчдан ясалган бўртма нақшлар ҳамда том четида нақшинкор гулдонлар билан безатилган кунгирали ёғоч айвондан асосий ҳовлига ўтилади.

Ўйма заминини кўзгу ташкил этган ганч ўймакорлигининг ойнавандлик турини яратган меъмор Уста Ширин Муродов бу усулни илк бор Бухоро амири Саййид Олимхоннинг «Ситораи Моҳи Хосса» ёзги саройидаги «Оқ уй» (хонаи сафед)ни безашда қўллаган. Нафис кўринишга эга ости кўзгули ўйма ганч кишида завқ уйғотиб хонага ажойиб кўрк бағишлайди.

Уста Ширин «Оқ уйнинг» гуллар турини саралаб архитектура деталарига мослади ва ганч қалинлигини 3 ммга ўйиб, карнизда шарафакорлик нақшлари билан безади. Томлари ярим гумбаз бу биноларнинг лойиҳаси рус муҳандиси Маргулис Сакович билан биргаликда ишланган. Шунинг учун бу Сарой қурили-

шида Европа ҳамда Шарқ меъморчилигининг энг яхши жиҳатлари уйғунлашган.

Саройнинг чап томонида қурилган 8 қиррали Кўшк меъморхона сифатида фойдаланилган. 8 хонадан иборат ушбу Кўшкнинг ўрта қисмида Хон хона деб аталмиш 8 бурчакли хона мавжуд бўлиб, қолган хоналар унинг атрофида жойлашган. Бу ер Амир меъмонлари билан суҳбат олиб борадиган жой бўлган. Бу хонанинг девор ва шифтлари безаги учун 6 кг тилла сарфланган. Саккиз бурчакли хонада ой ва юлдузлар рамзи ишланган «свастика» белгиси кўп ишлатилган. Бу белги қадимда ҳаётнинг абадийлигини англатган.

Уста Шириннинг ўймакорлик услуби — Бухоро ўймакорлик мактабининг услуби сифатида қаралади. Унинг ганч қоришмаларидан усталик билан фойдаланиши, Бухоро усталарига хос ўймакорлик, ганчкорлик ишлари безакларининг нафис ва гўзал композициясининг қувноқлиги, нозиклиги билан ажралиб туради. Уста гириҳ ва ўсимликсимон ёки геометрик нақшларни моҳирона бажарган. Нақшларнинг бари ганчкорликка хос композицион лойиҳалар ва мотивлар асосида яратилган янги-янги вариантлардан иборат.

Бухоро амири Саййид Олимхоннинг «Ситораи Моҳи Хосса» ёзги саройидаги «Оқ уй» машҳур меъмор Уста Ширин Муродов ижодининг чўққиси десак муболаға бўлмайди. Уйнинг шифтигача деворларга ўрна-

тилган ойналар устига ганчдан солинган кошинлар нафислиги билан ҳар қандай кишини ҳам лол қолдиради. Саройнинг ушбу иншоотлари ниҳоятда катта ўлчамга эга. Қўш синчли уй ёзда салқин, қишда иссиқ бўлиши билан бирга, ўта пишиқ ва мустаҳкам қурилган. Ўша пайтда «салмети» пишиқ гишт мавжуд бўлганига қарамасдан, қаламалари орасига хом гишт терилган. Бу уй ҳавосини мўътадил сақлаб турган ҳамда ганч сувоги билан мустаҳкам бирикма ҳосил қилган.

Уста ўтмишдан анъана бўлиб келган композицияларга қатор янгиликлар киритиб, ўймакорликдаги пардозларни янада бойитди. У «Оқ уй» ганчкорлигида ўймакорликда маълум бўлган олти пардоз усулидан ҳам жой-жойида усталик билан фойдаланди.

Уста Ширин бисотида «заминкор пардоз», «табақа пардоз», «лўла пардоз», «чока пардоз», «пах-пардоз», «қирма пардоз», усуллари билан бирга янги кашфиёт бўлган «ойна пардоз» ҳам қўлланилади. Уста Ширин бундай маҳорати туфайли мирохур унвонига сазовор бўлди.

Ситораи Моҳи Хосса саройининг жанубий қисмидаги улкан ҳовуз бўйида жойлашган муҳташам икки қаватли канизакхона ҳам Уста Ширин Муродов раҳнамолигида барпо этилган.

Уста 2-жаҳон уруши йилларида Самарқанд шаҳрида ташкил этилган бинокорлик мактабида чизмакашлик асосларидан тортиб, то мураккаб гириҳ тузишдаги геометрик шакллар яшаш масалаларини ечиш каби назарий ва амалий билимларини ўнлаб шогирдларига ўргатди.

Уста Ширин Муродов меъморчилик соҳасидаги улкан хизматлари эвазига Ўзбекистон Фанлар академиясининг доимий аъзоси, фахрий академик, 1-даражали Давлат мукофоти лауреати унвонларига сазовор бўлган.

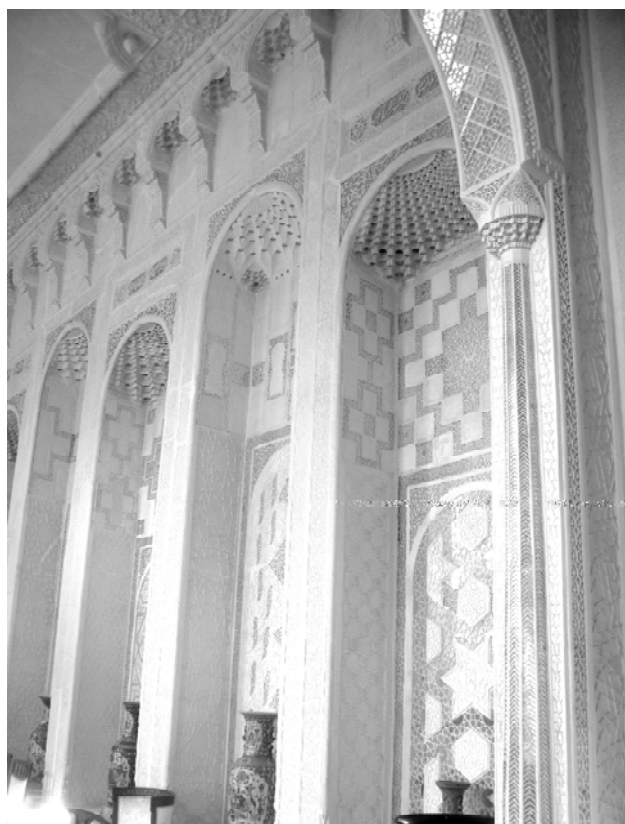
Уста умрининг сўнгги йилларида кексалиги ва касаллиги туфайли қурилишда ишлаб билмаса-да, турли нақшли гул нусхаларини қоғозга тушириб, ўзбек миллий меъморчилиги назариясига оид мураккаб муқарнас, шарафа ва ироқи тузиш йўлларини намоён этган чизмалар тайёрлади.

Бухоро халқ усталари мактабининг йирик вакили Уста Ширин меъмор ва наққош сифатида ярим асрдан ортиқ меҳнат қилиб, жуда кўп ажойиб асарлар яратди.

Устанинг ижодий йўли собиқ Кармана ва Бухоро саройларидан тортиб, Тошкентдаги Муқимий номли театр ва Алишер Навоий номидаги опера ва балет театри каби йирик бинолар қурилиши даврини ўз ичига олган улугвор йўлдир. Шунингдек, Тошкентдаги курант лойиҳасини тузиб, қуриб ва ич қисмини ганчкорлик нақшлари билан безаган.

Уста Ширин Муродов бир неча тарихий ёдгорликларнинг қурилишига асос солиб, ўз санъатини абдийлаштирган машҳур меъмордир.

Шабон ХАЛИЛОВА,
Бухоро қурилиш ва миллий ҳунармандчилик
касб-ҳунар коллежи кафедра раҳбари

Фотолавҳалар муаллифи Шерқул СУБҲОНОВ

Ҳозирги кунда миллий маънавиятимиз ривожини тасвирий санъат намуналарисиз тасаввур этиб бўлмайди. Ўзбек рассомларининг кейинги йилларда самарали ижод қилиб, янги-янги ютуқларни қўлга киритаётгани, бу соҳага кўплаб ёш истеъдод эгалари кириб келаётгани унинг раънақи ва истиқболдан дарак беради.

Ислом КАРИМОВ
“Юксак маънавият — енгилмас куч”

МИЛЛИЙ ТАСВИРИЙ САНЪАТИМИЗНИНГ УМИДЛИ ИЖОДКОРИ

Республикамиз мустақилликка эришгач, миллий анъаналарга, жумладан, Ўрта асрлар шарқ миниатюра санъатига қизиқиш жуда кучайди. Мустақил Ўзбекистоннинг замонавий санъатида дунё санъатининг илғор анъаналари ва миллий-маданий мероснинг юксак намуналарига хос ёрқин жиҳатлар уйғунлашган. Табиийки, бунда миниатюра санъати муносиб ўрин тутди. Халқимизда миниатюра санъатига хос нафосатдан баҳраманд бўлишга интилиш ўсиб бораётгани эса миллий маданиятимиз ва санъатимизнинг истиқболи порлоқ эканлигидан далолат беради. Бугунги кунда миниатюрачи рассомларнинг сафи тобора кенгайиб бормоқда.

Миниатюра санъатининг нозик сирларини ўрганиш билан бирга шу санъат турида ижод қилиб келаётган ёшларни кўплаб учратишимиз мумкин. Ана шундай иқтидорли ёшлардан бири Камолиддин Беҳзод номидаги Миллий рассомлик ва дизайн институти Тасвирий санъат факультетининг китоб графикаси ва миниатюра йўналиши бўйича талабаси Чарос Исмоилова ҳақида тўхталиб ўтмоқчимиз.

Чарос мустақиллигимиз билан тенгдош. 8 ёшидан бошлаб Республика Болалар ижодиёт марказида Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ёшлар мураббийси, таниқли рас-

сом Ҳикмат Жалилов раҳбарлигидаги тасвирий санъат тўғарагида санъат сирларини ўргана бошлаган.

Чарос ёш бўлишига қарамай бир қанча Республика, Халқаро болалар санъати кўргазма ва танловларида фаол иштирок этиб, голибликни қўлга киритган. Жумладан, 9 ёшида Ўзбекистон Республикаси Хотин-қизлар қўмитаси билан БМТнинг Ўзбекистонда фаолият кўрсатаётган UNICEF болалар жамғармаси томонидан илмий анжуман доирасида ўтказилган тематик кўргазма-танловда «Она ва бола — гул билан лола» асари учун биринчи ўрин билан тақдирланган.

Чарос 2001 йили Италиянинг Парма шаҳрида ўтказилган Жованни номли Халқаро болалар фестивалида «Бешикдаги гўдак» асари билан иштирок этган. Ўзбекистон Республикаси Мустақиллигининг 10 йиллигига бағишлаб ўтказилган «Истиқлол ғунчалари» номли Республика болалар ижодиёти кўргазма танловида эса «Қулаётган минора» асари учун II даражали диплом билан тақдирланган.

Шу билан бирга унинг асарлари Япония, Туркия, Ҳиндистон, Италия, Германия, Миср, Чехия, Қозоғистон каби давлатларга болалар санъати Халқаро кўргазма-танловига юборилган.

Чарос Исмоилованинг илк шахсий кўргазмаси 2004 йил Ўзбекистон Бадиий Академиясининг Марказий кўргазмалар залида бўлиб ўтди. Бу кўргазмада унинг 100 дан ортиқ рангтасвир санъат асарлари билан бирга сопол ҳамда чинни ҳайкалчалари намойиш этилди.

У 2005 йилда Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги томонидан ташкил этилган Болалар бадиий ижодиёти санъати кўргазмасининг Фахрий ёрлиги ҳамда Халқаро Амир Темур жамғармаси томонидан ўтказилган «Амир Темур» танловида тасвирий санъат йўналиши бўйича 2-ўрин билан тақдирланди.

2006 йили ёш ижодкор Ўзбекис-

тондаги Евроосиё институти тадқиқоти тараққиёти фондининг «Ўзбекистон — Россия: абадий дўстлик» мавзусидаги кўрикда III даражали диплом, Республика болалар ижодиёт марказида «1 июн — Халқаро болалар куни»га бағишлаб ўтказилган кўрик-танловда Гран-при совринини, «Келажак овози» кўрик-танловининг шаҳар босқичида сертификат, «Навқирон Ўзбекистон» номли Республика кўрик-танловида диплом билан тақдирланган.

У 16 ёшида «Истиқлол берган бахт» номли ёш ижодкорларнинг кўргазма-танловида 1-ўрин, «Камолот» Ёшлар ижтимоий ҳаракати Марказий кенгашининг Фахрий ёрлиги билан тақдирланди.

Чарос Исмоилова 2008 йил «Навқирон Ўзбекистон» III анъанавий ва замонавий санъат фестивалининг сертификати соҳиби бўлди. Тошкентнинг 2200 йиллигига бағишлаб ўтказилган «Устоз ва шогирд» кўргазмасида «Миниатюра ва китоб графикаси» йўналиши бўйича голиб бўлиб, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг Фахрий ёрлиги билан тақдирланди. Шу билан бирга, «Тасвирий санъат ҳафталиги — 2009»да «Энг яхши миниатюра асари» номинацияси бўйича Ўзбекистон Бадиий ижодкорлар уюшмаси томонидан диплом билан тақдирланди.

Чарос институт миқёсида ташкил этилган «Art Yog'du» гуруҳи аъзоси бўлиб, 2009 йил 9 декабр куни гуруҳ томонидан уюштирилган «Ватанни улуғлар навқирон авлод» номли кўргазмада ўз миниатюра асарлари билан иштирок этди.

Ёш ижодкор академик рассом Шаҳноза Мўминовадан ҳайкалторошлик сирларини ўрганган. Унинг бир неча асарлари кўргазмаларда намойиш этилиб, диплом ва совринлар билан тақдирланган.

Бугунги кунда Чарос миниатюра йўналиши бўйича институтда таҳсил олмоқда. У миниатюра санъ-

атининг тарихи, мактаблари, уларнинг бир-бирдан фарқлари, миниатюра ишлаш усуллари ҳақидаги нозик сирларни устози — серқирра ижодкор, рангтасвирчи, миниатюрачи рассом Мирҳамид Собировдан ўрганиб келмоқда. Шу билан бирга у устозидан замонавий миниатюра ишлаш услублари, анъанавийлик ҳамда замонавийликни уйғунлаштириб асарлар яратиш йўлларини ўрганиб, замонавий мавзуларда ҳам бир қанча ижодий асарлар яратди. Жумладан, «Наврўз», «Институт талабалари ёзги амалиётда» ва бошқалар.

Чароснинг бу асарлари композицион жиҳатдан юқори маҳорат билан бажарилган. У асар ишлашда, ранг танлашда, инсон қиёфалари ҳамда бошқа майда шакл тасвирларини ишлашда диққатини асар мавзусини очиб беришга қаратади. Инсон қиёфалари ёки асар қаҳрамонларини ишлашда унинг етук маҳорати сезилади, айниқса, портрет қисмидаги гўзал қиёфалар, нозик ва аниқ чизиқлар ўз ўрнида ишлатилганлигини кўришимиз мумкин.

Ёш ижодкорнинг кўргазмаларда намойиш қилинган асарларини кузатганимизда, унинг ижоди мумтоз ва халқ оғзаки ижодига бағишланганлигига гувоҳ бўлаемиз. Унинг асарларининг бир қисми бугунги кун миниатюра санъатининг ўзига хос услуби орқали республикамиз ҳаётига бағишланганлигини кўриш мумкин. Миниатюра санъати Ўзбекистонда ривожлангандан бери рассомлар асосан анъанавий мавзуларга мурожаат қилиб келишган, бугунги кунимиз миниатюра санъати орқали кам тасвирланган. Чароснинг кўргазмалардаги асарлари орасида бугунги кун мавзуларига бағишлаб ишланганлари борлиги қувончли ҳолдир. Чунки бугунги кун мавзусини миниатюра санъати орқали кўрсатиб бериш, яъни тасвирлаш мусаввирдан катта тажриба, маҳорат талаб қилади.

Чароснинг яна бир алоҳида жи-

ҳати шундаки, у кўп фигурали композицияларни ишлашни яхши кўради. Унинг асарлари кўп фигурали бўлиб, уларда инсон портретлари тасвирланган. Асарларида тасвирланган ҳар бир инсон қоматида маълум бир маънода аниқ бир касб эгасини кўриш мумкин.

Шу билан бирга, Чароснинг асарларида жониворлар ва паррандалар тасвирларини кўп учратамиз. Айниқса, от тасвирларини алоҳида меҳр билан ишлайди. У ўз маҳоратини ошириш учун кўплаб от тасвирланган асарлардан нусхалар кўчирган. Жумладан, Эрон миниатюраси асосида «Самовий тулпор», ўзбек халқ эртақларидан «Уч тахминчи», Навоийнинг «Хамса» достонига кирган «Ҳотамтой» эртагига ишланган асарларини кўриш мумкин.

Чароснинг одоби, меҳнатқашлиги, қобилияти, истеъдоди ва бошқа ижобий хислатлари инобатга олиниб, унинг номзоди устозлари ва институт раҳбарияти томонидан Ўзбекистон Республикаси Президентининг Давлат стипендиясига тавсия қилинган.

Ёш ижодкор келажакда ўзи танлаган миниатюра санъатининг нозик сир-асрорларини чуқур ўзлаштириб, анъанавий ва замонавий услубларни уйғунлаштириш замирида бундан ҳам гўзал ҳамда мазмунли асарларни яратиб, юртимизнинг шарафини жаҳонга машҳур қилиб, яхши миниатюрачи-рассом сифатида ўз асарларини нафақат республикамиз, шу билан бирга, хорижий давлатларнинг кўргазма заллари, галереяларида ҳам намойиш қилиб, мухлислари қалбидан жой олади ҳамда ўз устозлари изидан бориб анъанавий меросимизни сақлаш, уни кенг тарғиб қилиш йўлида ўз ҳиссасини қўшади, деган умиддамиз.

Зулфия АГЗАМОВА,
Камолитдин Бехзод номидаги
Миллий рассомлик ва дизайн
институтини талабаси

ЎЗБЕКИСТОН ВА ЮНЕСКО: илм-фан, таълим, маданият ва тарихий меросни сақлашдаги ҳамкорлик

Ўзбекистоннинг жаҳон ҳамжамиятида обрў-эътибори, нуфузининг тобора ошиб бориши истиқлол туфайлидир. Тарихдан маълумки, ҳеч қайси давлат ўз қобилигига ўралиб, жаҳон ҳамжамиятидан узилиб, мустақил тараққиёт йўлидан бормаган. Аксинча, мустақил ривожланиш йўлини танлаши биланоқ, жаҳон ҳамжамиятига қўшилиш орқали ўз тақдирини белгилаган. Шу боисдан ҳам, Ўзбекистон мустақил давлат мақомига эга бўлиши биланоқ, халқаро ҳамжамият билан тенг ҳуқуқли, суверен ҳамкорлик қилиш йўлини тутди. Ҳамкорликнинг халқаро эътироф этилган конституциявий ҳамда ҳуқуқий асослари шакллантирилди. Бугун Ўзбекистон жаҳон ҳамжамиятида ўз ўрни ва сўзига эга бўлган давлатга айланди. Бу борада Республикамиз Президенти “Мустақилликка эришганимиздан бери ўтган тарихан қисқа давр ичида мамлакатимиз дунё ҳамжамиятида ўзининг муносиб ўрин эгаллаганлигига” алоҳида ургу берган эдилар. Бу ўтган қисқа давр ичида Ўзбекистон Республикаси жаҳоннинг қатор мамлакатлари ва халқаро ташкилотлари билан турли соҳаларда ҳамкорлик қилмоқда ва бугун унинг жуғрофий ҳудуди тобора кенгайиб бормоқда. Ўзбекистон жаҳоннинг жуда кўплаб йирик халқаро ташкилотлари, илмий-маданий муассасаларининг тенг ҳуқуқли аъзосидир. Жумладан, Бирлашган Миллатлар Ташкилоти, НАТОнинг “Тинчлик йўлидаги ҳамкорлик дастури”, Жаҳон Соғлиқни Сақлаш Ташкилоти, ЮНЕСКО, Иқтисодий Ҳамкорлик Ташкилоти, Халқаро Валюта фонди, Жаҳон банки ва бошқа кўплаб халқаро ташкилотлар шулар жумласидандир.

Ўзбекистон Республикаси билан Бирлашган Миллатлар Ташкилоти ўртасида муносабатлар ўрнатилиши мустақиллик даври тарихининг муҳим жабҳасидир. Чунки мамлакатимиз мустақиллигининг дастлабки йиллариданоқ, яъни 1992 йил 2 март куни халқаро ҳамжамиятнинг тенг ҳуқуқли аъзоси ва суверен давлат сифатида Бирлашган Миллатлар Ташкилотига аъзо бўлди. Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Ўзбекистондаги ваколатхонаси очилди ва бугун бу нуфузли халқаро ташкилотнинг Тараққиёт Дастури, Аҳоли қатламлари фонди, (UNFPA), Халқаро Болалар Ташкилоти (UNICEF), Халқаро Меҳнат Ташкилоти (WHO), Таълим, фан ва маданият масалалари бўйича ташкилоти (UNESCO) ва Жаҳон Банки каби ихтисослашган муассасалари билан Ўзбекистон ўртасида самарали ҳамкорлик ишлари амалга оширилмоқда.

Халқаро ва минтақавий хавфсизлик, барқарор тараққиёт муаммолари, ижтимоий-иқтисодий, сиёсий, экологик ва маданий, илм-фан, таълим масалаларида Ўзбекистон ҳамда БМТ ўртасида йирик ташаббуслар амалга оширилди. Ҳамкорлик доираси бугун янада кенгаймоқда. Зеро, Ўзбекистон Президенти Ислон Каримов таъкидлаганларидек, “Биз жаҳон ҳамжамиятидаги интеграциялашув ҳақида гапирганимизда, энг аввало, Бирлашган Миллатлар Ташкилоти фаолиятида иштирок этишимизни назарда тутамиз... Биз ўзимизнинг бундай обрўли халқаро ташкилот ишидаги иштирокимизни Марказий Осиё минтақасида хавфсизлик, тинчлик ва тотувликни таъминлашнинг кескин муаммоларига эътиборни қаратиш имконияти деб биламиз”.

БМТнинг Таълим, фан ва маданият масалалари бўйича ташкилоти (ЮНЕСКО) мазкур тузилманинг асосий агентлиги ҳисобланади ва бар-

чанинг билим олиши, маданиятни ривожлантириш, бутунжаҳон табиий ва маданий меросини авайлаб-асраш, шунингдек, илм-фан ҳамда коммуникация соҳасида Ўзбекистон Республикаси билан ҳамкорлик ишларини олиб бормоқда. Бу ҳақда Президентимиз Ислоҳ Каримов “Тараққиётнинг мустақил йўлидан бораётган Ўзбекистон ЮНЕСКО билан мустақам ҳамкорлик қилмоқда, жаҳоннинг эзгулик сиёсатини ривожлантиришда иштирок этиш мақсадида халқаро миқёсда маънавий алоқаларни кенгайтириш ва мустақамлаш учун олдимизда очилаётган имкониятлардан фойдаланиш билан фойдаланмоқда”, деб таъкидлаган эдилар. Ўзбекистон 1993 йил 29 октябрда ЮНЕСКОнинг аъзоси бўлди. Шу даврдан бошлаб ЮНЕСКО Ўзбекистонга жуда катта эътибор қартиб келмоқда. Чунки Ўзбекистон жуда маданий бой меросни, шунингдек, илм-фан, дунёвий ва диний маънавиятни мужассам этган заминдир. Бинобарин, ЮНЕСКОнинг собиқ Бош директори Федерико Майор фикрича, Ўзбекистон ЮНЕСКО учун катта кашфиёт бўлди.

Ўзбекистон ҳамда ЮНЕСКО ўртасида тарихий, маданий меросни тиклаш ва ўрганиш, таълим, фан масалалари бўйича йирик ҳамкорлик ишлари амалга оширилди. Жумладан, улуг аждодларимиз Аҳмад ал-Фарғоний, Имом ал-Бухорий, Жалолиддин Мангуберди, соҳибқирон Амир Темур, Мирзо Улугбек каби тарихий шахсларнинг, Бухоро, Хива, Термиз, Шаҳрисабз, Қарши, Самарқанд, Тошкент, Марғилон каби шаҳарларнинг, шунингдек, «Алпомиш» достони, «Авесто» ва Хоразм Маъмур академиясининг юбилейлари бевожита ЮНЕСКО ҳомийлигида ўтказилди. Юртимизда ташкил этиладиган қатор илмий-маданий анжуманларда, «Шарқ тароналари» халқаро мусиқа фестивалида ЮНЕСКО вакиллари ҳам қатнашишади.

Бундан ташқари қадимий шаҳарларимиз ва меъморий ёдгорликларимиз, жумладан, “Ичан Қалъа мажмуаси”, Бухоро шаҳар тарихий маркази, Шаҳрисабз шаҳар тарихий маркази, “Самарқанд – маданиятлар чорраҳаси” Бутунжаҳон мероси рўйхатига киритилди. Шу билан бирга ЮНЕСКО томонидан “Жаҳон хотираси” халқаро дастури рўйхатига муқаддас Усмон Қуръони, ЎзФА Шарқшунослик институти Қўлёмалар фонди киритилди. Мамлакатимиздаги Чотқол қўриқхонаси ва Денгиз кўл ҳавзаси ЮНЕСКОнинг халқаро биосфера қўриқхоналари рўйхатига киритилган. ЮНЕСКО Ўзбекистонда олий таълимни ислоҳ қилишда талабалар ва илмий ходимлар билан академик алмашишни ташкил этишга ёрдам бермоқда. ЮНЕСКОнинг Ўзбекистондаги йирик университетларда ташкил этган тўққизта кафедра ва миллий кўмиталари бунинг ёрқин далилидир. ЮНЕСКО Ўзбекистондаги фаолиятида таълим орқали барқарор ривожланиш, халқлар ўртасида тинчлик ва ҳамжиҳатликни сақлаш, инсон ҳуқуқлари, илм-фан ва техникани ривожлантириш ишларига алоҳида эътибор қаратмоқда. Ўзбекистоннинг ЮНЕСКО Бирлашган мактаблари лойиҳаси глобал тармоғига қўшилган 31 та мактаби ушбу соҳани ривожлан-

тиришда амалий қадам бўлмоқда. ЮНЕСКОнинг номоддий меросни ҳимоя қилиш бўйича конвенцияси-га мувофиқ Бойсун туманидаги тарихий жойлар ва ўзбек шашмақоми санъати башарият оғзаки ва номоддий меросининг дурдоналари, деб эълон қилинди.

2007 йилнинг 7 май куни ЮНЕСКОнинг Париждаги ваколатхонасида Самарқанднинг 2750 йиллиги ҳамда Марғилоннинг 2000 йиллиги муносабати билан тадбир бўлиб ўтди. Жумладан, “Жаҳон тамаддунида Самарқанд ва Марғилоннинг ўрни” деб номланган халқаро илмий-амалий анжуман ўтказилиб, унда ўзбек ва европалик олимлар иштирок этишди.

2008 йил 16 декабрь куни Женевадаги БМТ бўлими биносида жойлашган Миллатлар Саройида пойтахтимизнинг 2200 йиллигига бағишланган “Тошкент: бугун ва эртага” деб номланган кўргазма очилди. Ўзбекистон Республикасининг Женева шаҳридаги БМТ бўлини маси, UNOG, UNESCO, “Ўзбекистон маданияти ва санъати форуми” жамғармаси тадбирга ташкилотчилик қилишди.

Ўзбекистон маданияти ва санъати жамғармаси Фонд Форум ва ЮНЕСКО ҳамкорлигида ташкил этиладиган йиллик «Асрлар садоси» анъанавий маданият фестивали халқ анъаналари ва урф-одатлари, амалий санъат ва миллий ошхона, ноёб оғзаки ҳамда номоддий мероснинг турфалигини намоён этади. 2010 йил 8-9 май кунлари Хивадаги қадимий Ичан Қалъа тарихий музей-қўриқхонаси ҳудудида Фонд Форум ва ЮНЕСКОнинг Ўзбекистондаги ваколатхонаси томонидан ташкил этилган “Асрлар садоси” анъанавий маданият фестивали учинчи маротаба ўтказилди. Фестиваль 25 минг нафар томошабин ва 100 нафардан ортиқ хорижий меҳмонларни жамлади. Анъанавий маданий ва илмий тадбирлар ўтказилди.

Юксак умуминсоний қадриятларни ривожлантириш ва тарғиб этиш, илмий, маданий меросни тиклаш, асраб-авайлаш ва ўрганиш, миллатлараро ҳамда динлараро дўстлик-тотувликни таъминлаш, илм-фан, таълим, маданият соҳаларида халқаро ҳамкорликни кенгайтириш йўлидаги улкан хизматлари учун давлатимиз раҳбари ЮНЕСКОнинг икки олий нишони — Абу Али ибн Сино номидаги ҳамда «Боробудур» олтин медаллари билан тақдирланган. Шу тариқа Ўзбекистон — ЮНЕСКО алоқалари ривожланиб борар экан, бу ҳамкорлик келгусида ҳам маърифат ва эзгулик элчиси тимсолида жаҳон халқларига, дунё тинчлиги ҳамда барқарорлигига муносиб улуш қўшаверади.

Хулоса сифатида шуни таъкидламоқчимизки, Марказий Осиё мамлакатларининг БМТ, унинг ихтисослашган ташкилотлари билан ўзаро самарали ва манфаатли ҳамкорлиги минтақанинг ижтимоий, иқтисодий, сиёсий ислохотларни муваффақиятли амалга оширишда, шу билан бирга глобал ҳамда минтақавий хавфсизлик, тинч ва барқарор тараққиёт масалаларини ҳал қилиш, халқаро ҳамжамиятда муносиб ўрин эгаллашида катта аҳамиятга эга. Зеро, ўтмишсиз келажак, ҳамкорликсиз тараққиёт бўлмайди.

Ойбек АБДИМУМИНОВ,
Навоий давлат педагогика институти аспиранти

Алишер ЮЛДАШЕВ,
Ўзбекистон Республикаси
Маданият ва спорт ишлари
вазирлиги ходими, Ўзбекистон
давлат консерваторияси
катта ўқитувчиси

Зиё таратаётган даргоҳ

Жамиятимизда маданият ва санъатни ривожлантиришда миллий ва умуминсоний қадриятлар уйғунлиги тамойилга асосланганмоқда. Бунинг маъноси шуки, миллий-маданий анъаналар, ғоялар ва хусусиятлар устувор даражада қабул қилинади, айти пайтда, ҳамжиҳатлик, биродарлик ҳамда инсонни қадрлаш каби умуминсоний тамойилларга маданий онгининг идеал ғоялари сифатида қаралади. Ўзгача айтганда, маданий онгда миллий хусусиятларнинг таркиб топиши умуминсоний фазилятларни ўзлаштиришга хизмат қилади. Бунинг ёрқин мисолини биргина Ўзбекистон Давлат консерваторияси фаолиятида ҳам кўриш мумкин.

Консерватория — халқимиз маданиятининг кўзгуси ҳисобланади. У салоҳият жиҳатидан Марказий Осиёда энг кучли маданият ва санъат масканидир. Президентимиз раҳбарлигида консерватория фаолияти тубдан ислоҳ қилинди, Ўзбекистон маданияти ва санъатининг асосий зиё масканига айлантирилди. Бугунги кунда ҳар йили бакалаврият босқичи бўйича 7 та йўналиш,

магистратуранинг 15 та мутахассисликлари бўйича жами 350 нафарга яқин маданият ва санъат соҳасида кадрлар тайёрланмоқда. У ерда ўз касбининг билимдони ва устаси бўлган, Евроосиё мамлакатларида этироф этилган профессионал мутахассислар ёшларга таълим-тарбия бермоқда.

Консерваториянинг вазифалари кенг қўламли бўлиб, унинг

асосий йўналишларини қуйидагилар ташкил қилади:

- мамлакатимизда профессионал мусиқа санъатини замон талабларига мос равишда ривожлантириш;

- халқимизнинг бой маданий меросини асраб-авайлаш, чуқур ўрганиш ва таҳлил этиш;

- мусиқий санъат соҳасида илмий-назарий тадқиқотлар олиб бориш;

- мусиқий таълимнинг ўзига хос хусусиятларини инобатга олган ҳолда замон талаблари даражасида малакали кадрлар тайёрлаш;

- маданият ва санъат соҳасини ривожлантириш асосларини яратиш.

Президентимизнинг 2002 йил 16 апрелдаги Фармонида биноан Ўзбекистон Давлат консерваторияси “Муסיқа таълимининг барча йўналишлари бўйича таянч олий таълим муассасаси” деб белгиланган. Бу вазифа бир неча масалаларнинг ечимини бермоқда.

Биринчидан, муסיқа таълими соҳасида етук профессионал мутахассислар фаолият кўрсатишмоқда;

иккинчидан, соҳада миллий

кадрлар тайёрлашнинг таянч тизими вужудга келди;

учинчидан, миллий муסיқа маданиятини ривожлантиришга доир истиқболли тадқиқотлар олиб бориш кўлами кенгайди;

тўртинчидан, миллий муסיқий таълимни жаҳон андозаларига мос равишда ривожлантириб бориш имкониятлари пайдо бўлди;

бешинчидан, маданият ва санъат соҳасининг таянчи бўлган иқтисодли ёшларнинг ягона ижодий маркази юзага келди.

Консерватория фаолияти республикамизда муסיқий таълимга, умуман, маданият ва санъат ривожига алоҳида эътибор берилётганидан далолат беради. Чунки муסיқа ва санъатнинг бошқа бир қатор турлари инсон омили

билан боғлиқ масаладир. Инсон руҳини, унинг маънавий олами-ни бойитиш, ҳаётдан завқ олиб яшаш ҳиссини уйғотиш ва ўз умрини мазмунли яшаб ўтишга ўргатишдек улугвор вазифаларни санъат бажаради. Санъат инсоннинг инсонийлигини сақлаб қолишдаги энг муҳим омиллардан биридир. Бугунги дунёнинг ривожланиб бориш жараёнида ҳар бир миллат ўзининг маданий даражаси ва савияси билан ҳам ўрин эгалламоқда. Шу маънода консерватория жамиятимиз кишиларини инсоний маданият руҳида тарбиялаб, бунинг воситасида миллий маданиятимиз тажрибаларини жаҳон маданияти ривожини учун тақдим қилиб бормоқда.

Инсоният маданиятининг бугунги ривожланиш жараёнида ҳар бир миллий маданият ўзининг *ментал* хусусиятларини тўлиқ намоён қилишга уринмоқда. Шу маънода Ўзбекистон миллий маданияти ҳам жаҳон маданиятининг таркибий қисми сифатида дунё халқларининг диққатини тортмоқда. Демак, бу борда истиқболли ишларни изчил амалга ошириб бориш давр талабидир. Ўзбекистон Давлат консерваторияси ҳам бу ишда фаол иштирок этмоқда. Консерватория бунинг учун ёшлар қалбида ис-

Истеъдод эгаларини тарбиялаш шундай бир кимёдирки, у қора тупроқни тоза олтинга, ноқис тошни эса айбсиз гавҳарга айлантиради. Чунончи, айтадилар:

*Тарбиядан тупроқ гавҳар бўлади,
Ноф ичра қон мушки асғар бўлади.
Қийматсиз қора бир темирни иксир
Тарбия айлагач соф зар бўлади!*

Хожа Самандар Термизий

тиқлол гоёларига садоқат, ватан-парварлик, фидоийлик каби туйғуларни камол топтириш, уларни халқчил ва мумтоз маданий-маънавий қадриятларни эъзозлаш руҳида тарбиялаш, нажиб (юксак) мусиқий меросни ўзлаштириш; мусиқий таълим соҳасида илмий-амалий тадқиқотларни жаҳон андозаларига мос равишда олиб бориш, аҳолининг бадиий-эстетик савиясини ошириш вазифаларини бажармоқда. Диққат қилинса, консерватория соҳани кадрлар билан таъминлаш, илмий ривожлантириш ва ижтимоий мавқеини кўтаришдек ишларни амалга оширмоқда. Бу зиё маскани энг замонавий бинога эгаллиги, энг сўнгги мусиқий таълим технологиялари билан жиҳозланганлиги ва профессионаллик руҳи билан йўгрилганлиги жиҳати билан ҳам ўзбек миллий маданияти ривожиди муносиб ўрин тутмоқда.

Консерваториянинг мусиқий таълим ва мусиқий маданият соҳасида ўз вазифасини изчил бажариб келаётганлигига бир неча омиллар сабаб бўлмоқда. Бизнинг назаримизда, бу сабаблардан бири зиё даргоҳидаги *маданий муҳитдир*. Аввало, бинога киришинг биланоқ ўзингни ўзга оламда ҳис қиласан. Қалбингда

дарҳол одабийлик, меҳр-муруват, ижодга иштиёқ ҳисси уйғонади; руҳингда янгилашиш, тароватланиш пайдо бўлади ва ботинингда бетимсолу беқиёс гурур пайдо бўлади. Кўзинга олам, одам ва ҳаёт гўзал кўринади. Миянгни чулғаб олган ташвишлар, қусурли хаёллар тарк этади. Хатти-ҳаракатингдаги иллатларни яширишга уринасан. Чунки сен бу даргоҳда ўзбек маданиятнинг миллий руҳига, пафосига ва эпикларига дуч келасан. Шундай замон кишиси эканлигиндан энтикасан.

Бу зиё даргоҳида инсон қадри дарҳол кўзга ташланади. “Сен катта, мен кичик” тамойили бир лаҳза тин олгандек туюлади, чунки бу ерда Тенглик ва Ҳамкорлик руҳи ҳукмрон. Негаки бу ерда Иқтидор ва Истеъдод “фикр алмашади”, тажрибани ўртоқлашади ва малака кучайтирилади. Шу сабабли тажрибали санъаткорнинг ёш иқтидор лаёқатига маҳлиё бўлиб турганини, ҳавасманд ёшларнинг профессионал санъаткорга ҳайрат билан боқиб турганини кўрасан. Эҳтимолким, инсон айнан шундай лаҳзаларда ўзининг инсон эканлигини англаб етар?!

Консерваториямиздаги бу маданий муҳит икки натижани бермоқда. *Биринчиси*, бу зиё мас-

канида таълим олаётган ёки таълим олган санъаткор ёшлар ҳар йили халқаро миқёсдаги фестивал ва танловларда муваффақиятли иштирок этиб, фахрли ўринларга эга бўлмоқда; *иккинчиси*, ўзбек миллий маданияти ва санъати дунё миқёсида тарғиб қилинмоқда. Бу икки натижанинг ўзиёқ консерваториямизнинг фаолияти самарали бўлаётганидан далолат беради.

Маданиятимиз ва санъатимизнинг биргина даргоҳига назар ташлаш билан халқимизнинг маданияти нақадар улугвор эканлигига иймон келтирасан киши. Чунки бунинг учун бизнинг маданий илдишларимиз бор. Биргина мусиқий маданиятимизга назар ташлайдиган бўлсак, бунга иймон келтираемиз. Минглаб халқ куйлари, Форобий, Дарвиш Али Чангий, Фитрат каби мутафаккирларимизнинг мусиқага оид асарлари ва бастакорларимиз томонидан яратилган юзлаб мусиқалар бунинг далилидир. Ижро маҳорати ҳам шунга мос равишда юксакдир.

Шундай қилиб, консерваториямиз инсон қалбига ва миллий маданиятимизга зиё тарқатаётган даргоҳлардан биридир. Бу маскан Юртбошимиз бизга туҳфа этган гурур ва ифтихор тимсолидир.

Истеъдод эгасини тарбиясиз қолдирмоқ зулмдир. Истеъдодсиз кишини тарбиялаш эса умрни зое ўтказишдир. Байт:

*Кишида бўлмаса агар истеъдод,
Минг ҳийла қил таълим кор қилмас асло.
Гумон қилма, бузоқ худо бўлмайди
Бутпараст олтин-ла берса ҳам оро.*

Муиниддин Жувайний

Хунар ва санъат шундай нарсаки, у кераксиз бўлиб қолмайди, ишлатмасанг ҳам йўқолиб кетмайди, керак пайтда эса сенга кўмакчи бўлади.

“Фавоқиҳ ал-жуласо” китобидан

Эй фарзанд, агар ҳофиз бўлсанг, хушфёъл, қувноқ бўл, ҳамиша пок, хушрўй ва хуш забон бўлғил ва ўз ишинга машғул бўлғил, ярамас хулқ ва қўпол башара бўлмағил.

Кайковус

Мустақиллик ва миллий иқтисодиёт тушунчаси

Маълумки, иқтисод илмида микроиқтисод ҳамда макроиқтисодиёт деган тушунчалар қўлланилади. Ушбу тушунчаларни содда қилиб қуйидагича ифодалаш мумкин:

Агар бутун жамият миқёси деганда бутун халқ ҳўжалиги даражасидаги иқтисодий жараёнлар назарда тутилса, бундай ҳолда макроиқтисодиётни тушунган бўламиз. Бошқача айтганда, макроиқтисодиёт, бу амалда миллий иқтисодиёт демакдир.

Миллий иқтисодиёт — муайян мамлакат мустақиллигининг таянчи, асосий базаси ҳисобланади. Республикамиз мустақилликка эришгач, ўзининг миллий иқтисодиётини яратди ва ривожлантирди. Миллий иқтисодиёт ҳам бошқа соҳалар каби ўзининг бир қатор муҳим белгиларига эга.

Унинг асосий белгиларидан бири миллий иқтисодиётнинг миллий мулкчиликка асосланиши, яъни барча мавжуд ресурслар, яратилган ва ишлаб чиқарилган барча товарлар ҳамда хизматлар, ниҳоят, тўпланган бойликлар муайян мамлакат халқига тегишли бўлишидир.

Демак, миллий иқтисодиёт миллий манфаатларга хизмат қилади, яъни у мамлакатнинг иқтисодий қудратини янада оширишга, унинг моддий-маънавий бойликларини кўпайтиришга, халқнинг фаровон турмуш кечиришига қаратилади.

Миллий иқтисодиёт жараёнлари очик тарзда олиб борилади, ўз қобигига ўралиб, бошқа жараёнлар ичида яққаланиб қолмайди, аксинча, кенг қўламдаги ташқи иқтисодий алоқаларга, яъни бошқалар билан тенг алоқа қилишга асосланади.

Миллий иқтисодиёт ўзининг узлуксиз тараққиёт даражасига (қанча товарлар ишлаб чиқаришига), таркибий тузилишига (қандай соҳа ёки тармоқлардан иборат бўлишига) қараб бошқалардан ажралиб туради.

Яна бир эътиборли жиҳати шундан иборатки, миллий иқтисодиёт миллий ресурслар, иқтисодий анъаналар, иқтисодий одатлар ва ўзига хос кўникмаларни ўз ичига сингдирган бўлади.

Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, дунёда нечта мамлакат бўлса, шунча миллий иқтисодиёт мавжуд. Ана шу жами миллий иқтисодиётларнинг бир бутунлиги, яхлитлиги жаҳон иқтисодиётини юзага келтиради.

Ҳозирги кунда жаҳон бўйича 210 та миллий иқтисодиёт мавжуд бўлиб, улар уч гуруҳга — ривожланган, ривожланиши ўрта ва ривожланиши заиф каби категорияларга бўлинади.

Шу ўринда яна бир муҳим масалани эътиборга олиш лозим. Миллий иқтисодиёт даражаси халқ фаровонлигига бевосита боғлиқ бўлади.

Миллий иқтисодиётдаги иқтисодий ўсиш ялпи ички маҳсулотнинг кўпайиб бориши билан ифода этилади. Ялпи ички маҳсулот тушунчаси, бу маълум бир даврда, масалан, бир йилда иқтисодиётнинг барча иштирокчилари яратган маҳсулот ва хизматларнинг бозор нархларида ҳисобланган суммасини англатади.

Фурқат ҒАЙБУЛЛАЕВ

Ҳар бир халқ хоҳ катта, хоҳ кичик бўлсин, ўзининг тарихи, урф-одати, расм-русуми, ҳаттоки кийим-кечаги билан ҳам бир-биридан ажралиб туради.

Ўзбек халқининг тарихига асрма-аср боқсак, кўрсак, қанча-қанча урф-одатлар давр ўтиши билан ўзгарганлигини, баъзиларига эҳтиёж қолмаганлиги аён бўлади.

Халқимизнинг тарихий бунёдкорлиги ҳақида ҳаттоки милоддан аввалги тош битиклардаги расмлар, ҳайкалчаларни кўрганимизда ҳайратга тушамиз.

Фафур Фулом шарқ-ғарб тарихининг билимдони эди. Унинг жаҳон тарихи ҳақида ёзган мақолалари савияси шеър, ҳикоя, қиссаларидан кам бўлмаган. Шу боис бўлса керак, ҳали қирққа ҳам кирмаган шоирни 1943 йили Ўзбекистон Фанлар Академияси ташкил бўлиши билан ҳақиқий аъзоликка сайлашган.

Осиё тарихининг билимдони бўлган Фафур Фуломнинг гўзал шеърларидан бири XX аср бошларида русум бўлган «Тагдўзи» дўпписига бағишланганди. Дўппи аввалги асрлардаги миниатюра расмларда чўзинчоқроқ конусга ўхшаган бўлса, кейинроқ чуқур, яссироқ, юмалоқ, тўртбурчак шаклини олганлари русум бўлган.

Дўппиларнинг шакли кўп бўлганидан ташқари, духобага нозик мунчоқлар билан тикилгани, рангли ипақларда турлаб тикилгани, зар дўппилар, ироқи, гилам дўппилар, ёшлар киядигани, Самарқанд, Бухоро, Хоразм, Сурхондарё ва айниқса, водийда кийиладиган дўппилар тикилишининг нафислиги билан ҳам бир-биридан ажралиб турган. Қизлар, аёллар киядиган ироқи дўппиларнинг номлари ҳам «чамандагул», «муҳаббат гули», «капалак» ва эркалар киядиган қора, мош ранг сатинга оқ ипақда тикиладиган тўрт тарафига бодом нусха солинган, ҳошияси тўрт панжарали чуст дўппилар, қариялар киядиган сидирга қора, мош ранг, кўк духобадан тикилган дўппилар ҳам русум бўлган.

Дўппиларнинг ҳар бир чоки ва гулининг этник маъноси бор, барглардаги қушчалар — муҳаббат, баргларнинг бир-бирига туташиб кетгани — вафо, мовий чоклар — дарёлар, оппоқ ипақлар — кўнгилларнинг соғинчи, эркалар дўпписидаги панжаралар — Ватан кўргонининг мустаҳкамлиги, бодом ичидаги жимжима нақшлар — мардликни ифода этади. Доно халқимиз ҳатто шу дўппиларга ҳам кўп ҳикматларни жамлаган.

Тагдўзи

Ўзбек йигити бир-бирига сўз бераётганида «Бошимда дўппим бор», — дейди. Ёки бирор йигитнинг ножўя ишини кўрган одам «Бошингда дўппинг борми, ўзи?», — дейди.

Ўтган аср бошида ёзилган «Тагдўзи» шеъри ўзбек халқининг нафақат тарихига, ҳаттоки этник ҳикоясига айланган. Ҳар бир мисрада гўзаллик ҳамда ҳаётдек содда мунглилик бор:

**Симобдай жилваланиб,
Кумушдай ялтираган
Шу тагдўзи қайси бир
Хинали қўлининг иши?
Қайси бир садаф сийна
Тўзим-ла санчиб йиғна,
Инжуларни бирма-бир
Бу шоҳига қадаган?
Қайси қайғули юрак
Шу япроқлар устига
Шабнамдай ёшларини
Чатиб-чатиб қолдирган?**

Бу шеър дўппининг тайёр бўлиши учун меҳнат қилган бир неча оила тарихидан сўйлайди. Шоир гўзал қиз эрта туриб, дўппи тикаётганини кўзингиз олдига келтириб қўяди.

*Қайси бир зарурият, бу торгина чанбарда те-
тик, қайтмас, тийрак идрокларни толдирган?*

Энди шоир, ҳатто, дўппининг қандай чоклари бору ипақлар туригача мусаввир нигоҳи билан қараб:

*Чевар ҳам турлугини Ўрнига қўёлмабдир:
Нуқул оқ баргикарам Пистоқи, гўлос, зангор.*

*Тикиши силлиқ эмас, Ўғирмаси чакмага, Сана-
маси йўрмага Кундош бўлиб тургандай Жуда қўпол
бир тепчик Кизаги сал кам сара, Жияги ўн уч иплик
Паранжи бандагидай Қаландарга жандами, Тўнка-
рилган қумғондай.*

Ранглар ўрнига қўйиб ишлатилмаганлиги учун шоир чизмакашнинг ҳам айбини топади.

Бир дўппи неча кишининг қўлидан ўтади: аввал чизмакаш матога гул чизади, чевар гулларни турли ипақларда тикади, кейин тепчикчи тепчик қилади. Сўнг пилтакаш пилта, яъни юпқа хитой қоғоздан пилталайди ва ниҳоят уни қудунглаб тахтакачлайди. Меҳнати оғир, лекин кийган бошга ярашмай қўймайди.

Ғафур Ғулом ўзининг қўлидан бир иш келмайдиган, сатанг, ишққмас, отасининг давлатида тагдўзи дўппи кийиб, мақтаниб юрадиган йигитларни кўз ўнгингизга чизиб беради.

Ҳозир ҳам бундай йигитлар йўқ эмас, шу боисдан шеър ҳамон ўз мавқеини йўқотмаган.

Ҳеч нарса осмондан тушмаслигини жуда ёшлигидан етимлик жафоларини тортган Ғафур Ғулом шундай ёзади:

**Тақдирни қўл билан яратур одам,
Ғойибдан келажак бахт бир афсона.
Саодат инсоннинг ўз ҳунаридир,
Тақдирнинг қудрати эмас баҳона.**

Шоир бунда меҳнатсиз олма пишиб оғзингизга тушмаслиги, меҳнат кишининг юзини ёруғ қилишини акс эттирган.

ОЛМОС

Венера ҳайкалининг нусхасига музей ва китобларда кўп бор кўзимиз тушган. У ҳақда кўп марта эшитганмиз. Миллионлаб кишилар бу ҳайкалнинг аслиятини кўришни орзу қилишади. Парижда бир-икки кун бўлган кишидан ҳам “Луврда бўлдингизми, “Венера”ни кўрддингизми?” деб сўрашади.

Парижнинг машҳур Лувр музейидаги Венера ҳайкали инсоннинг моҳир қўллари ва буюк истеъдоди билан яратилган энг гўзал ажойиб асарларидан бири ҳисобланади. Олимларнинг фикрича, бу мармар ҳайкал 2300 йил илгари юнон ҳайкалтароши Агесандр (Александр) томонидан яратилган. Узоқ асрлар давомида бу санъат мўъжизаси маълум сабабларга кўра одамлар кўзидан яширин сақланган. Фақатгина 1820 йили Эгей денгизидаги Милос оролида олиб борилган қазиб ишлари пайтида бу ҳайкални ер тагидан топишган. Уни Милос мўъжизаси деб аташган.

Жуда қадим за-

монларда — кишилар ўз ҳаётлари ва умуман, ҳамма нарсани бир неча худолар бошқаради, деб ўйлаган даврларда римликлар Венерани баҳор ва боғлар маъбудаси, ҳомийси деб ҳисоблашган. Кейинчалик, қадимги юнон маъбудаси Афродитага таққослаб, муҳаббат ва гўзаллик маъбудаси дейилган. Венера, айниқса, қадимги Рим давлатида жуда машҳур бўлиб, одамларнинг унга сифиниши кенг расм бўлган. Рассом ва ҳайкалтарошлар уни ҳамиша гўзал ва ёш кўринишда тасвирлаб келганлар. Айни шу маъбуданинг бошқа нусхалари ҳам бор. Улар ҳам юнон шаҳарлари номи билан боғлиқ аталади — Медицей Венераси, Капитолий Венераси, Таврия Венераси...

Бироқ асрлар давомида яратилиб келинган кўпгина ҳайкаллар орасида Милос Венераси энг гўзал деб тан олинган. Гарчи қазиб олиш давомида унинг қўллари топилмаган бўлса ҳам! Мармар соҳибжамол ўзининг нафис қўлларида катта қалқон

ушлаб турган ва кўзгуга тикилгандек унга қараб турган бўлса керак, деб тахмин қилинади.

23 аср муқаддам яшаган улуг санъаткорнинг буюк асари ҳозирда ҳам санъатсевар ва гўзалликка ошно қалбларни лол қолдиради. Венера ҳайкалининг ибодли юзи ва ниҳоятда чиройли қаддига кўзи тушган ҳар бир киши гўзалликнинг эзгу қудрати абадий ҳамда енгилмаслигига яна бир бор ишонч ҳосил қилади.

ВЕНЕРА

Рўзимурод ЭСОНОВ, Жиззах педагогика институти ўқитувчиси

Давоми. Боши 4-5-бетларда

Устоз қилнинг устидаги одамдай эҳтиёт бўлиши лозим, ботинини иллатлардан тозалаб бормоғи керак. Оддий кўча гапларини, жаргон сўзларини умуман ишлатиб қўймаслик керак.

3. Шогирдларим кўп. Маана, Консерваторияда, лицейда дарс бераман. 22 йиллик фаолиятимда республикамизнинг турли бурчакларидан кўплаб шогирдлар орттирдим. Айнан мендан ўрган, бошқанинг синфига борма, демайман. Шогирдни чегаралаб бўлмайди. Гижжақда ўқиган талаба дутордан, рубобда ўқиса, чангдан инъикос олиб қобилиятини ривожлантириши мумкин. Созандалик бир-бирини тўлдирришдан иборат. Яқинда самарқандлик бир шогирдим “Устоз, менга берган ўғитларингиз умрим бўйи асқотаяпти. Баъзи нарсаларни ўрганмаганим панд бераяпти. Ўшанда ўргансам бўларкан. Ўзим устоз бўлгач қадрингизга етаяпман”, деди.

4. Устоз шогирд учун тўғри устқурма бўлиши керак. Устозга эргашаркан, ўрганаркан, шогирдда меҳр уйғона боради. Шу маънода устозни ота деб қарасак, шогирд фарзанд. Фарзандимизни қанча аясак, шогирдни ҳам меҳр ва ҳимоя остига ола билишимиз керак. Устоз ва шогирд ўртасида кучли меҳр, икки томонлама ишқ бўлса, мукамал устоз ва баркамол шогирд пайдо бўлади.

5. Устозлик масъулияти жуда катта. Нафақат ўз касбини, дунёвий илмлар, тарихий, қўйингчи, бир инсонга нималар билиш зарур бўлса, имконияти даражасида ўргата бормоғи керак. Ўз ўрнида юксак намуна бўла олган устоз масъулиятли устоздир.

6. Бу хусусда ҳазрат Навоидан ўрганиш лозим:

Ҳақ йўлида ким сенга бир харф ўқутди ранж ила, Айламоқ осон эмас ҳақин адо минг ганж ила.

7. Қандай шогирд эдим... Талабалик давримда созандалик синфида ўқисам ҳам Фаттоҳхон Мамадалиевнинг ашула дарсларига кирардим. Турғун Алиматовдан рухсат сўраб дарсларига кириб ўтирардим. Асалари эдим. Яъни тинмай устозлардан ўрганардим. Илми бол каби йиғардим. Талабаликдаги лақабим Бетховен эди. Конспектни тез ёзардим. Дарслардан кейин ҳам гижжагимни кўтариб устозларим ортидан юрардим.

Қандай устозлигимни талабалардан сўраш керак. Ўзим қаттиққўлман. Ёшлик — инсонга ўрганиш учун берилган имконият, неъмат. Ҳеч бир шогирдим уни беҳуда сарфлашига йўл қўймайман. Устоз салоҳиятини бевосита шогирд юксалтиради. Эртасига ишончи кучаяди.

**Гулчехра Эргашева — со-
занда:**

Ҳамма саволларингизга умумий жавоб бермоқчиман. Қадимда заргарлар кўчаси, созгарлар кўчаси, темирчилар, тақачилар кўчалари бўлган. Ҳар бир кўчага болаларини қобилиятига қараб шогирдликка олиб келиб беришган. “Эти сизники, суяги бизники” деган гаплар шундан қолган. Яъни меҳнатда суяги қотиб ўргансин, фарзандим ҳам уста бўлсин, деб устозга олиб келишган. Оддий мусиқачиликда шогирд устозининг уйида 15-20 йиллаб яшаган. Устозиникида эшик супурган, ўтин ёрган, нимаки иш бўлса, қилган. Нафақат мусиқачиликка, келажакда керак бўладиган ҳамма юмушларга ўргана борган. Устоз қачон шогирд етилганини сезгач, оқ фотиҳа берган. Маълум маросим шаклида берилган оқ фотиҳа бугунги сертификат мақомида бўлган. Шогирд созни худди устозидек чалса, устози йўлини, илмини ўрганган бўлса, унга муҳлат берилган, янада мукамал ўрганиб, ўзи ҳам янгилик қила олса, устозидан маълум даражада оша олса, фотиҳа олган.

Устоз-шогирдлик анъанаси биз учун жуда муҳим мерос. Бугун биз тезкор асрда, глобаллашув жараёнида яшар эканмиз, шогирдларга ўргатиш жараёнида ёшлардан бугуннинг илмини ҳам ўрганиб бормасак, ортда қоламиз.

Манзура Шамс тайёрлади

ГЛОБАЛЛАШУВ ВА АХБОРОТ ХАВФСИЗЛИГИ

Тарихга назар солсак, ҳар бир асрнинг тараққиётга қўшган беқиёс ҳиссаси билан бирга жамиятга хавф солиб турган бир томони ҳам бўлган. XX асрда инсониятга қуролланиш пойгаси хавф солган бўлса, янги асрда ахборот хуружлари таҳдиди авж олди.

Шу ўринда таъкидлаш лозимки, инсон онги ва қалбига таъсир қилишнинг бу каби усуллари XX аср ўрталарида юзага келиб, айнан шу даврда йирик давлатлар томонидан ахборот ва психологик урушнинг узоқ муддатга мўлжалланган дастури ишлаб чиқилди.

Бугунги кунда жаҳон геостратегик кучлар мувозанатининг ўзгариши, кўп қутбли мафкуравий марказларнинг юзага келиши, улар ўртасидаги рақобат ҳамда айрим давлатларнинг дунёга ҳукмрон бўлишга очиқдан-очиқ даъволари янги мустақил давлатларда жамиятни эркинлаштириш ва ҳуқуқий демократик давлат куриш жараёнига миллий, минтақавий хавфсизликни таъминлашга салбий таъсир кўрсатмоқда.

Ушбу геосийсий рақобат ортида янги ноанъанавий таҳдидлар: халқаро терроризм, диний экстремизм ва фундаментализм, ноқонуний қурол савдоси, сепаратизм вужудга келиши кузатилмоқда. Мазкур таҳдидлар эса замонавий халқаро муносабатлар тизимидаги глобаллашув ва интеграциялашув натижасида кундан-кунга миллий, минтақавий ва халқаро хавфсизликка жиддий даҳл қилмоқда.

Сўнги даврларга келиб, геосийсий вазиятнинг ўзгариши натижасида юқорида кўрсатилган омиллардан ташқари, аввал кузатилмаган таҳдидлар юзага кела бошлади. Айрим ғарб давлатлари томонидан ўз миллий манфаатларини кенгайтиришда «демократия экспорти» шаклида сиёсий ва ахборот хуружлари асосий воситага айланмоқда. Глобаллашув жараёни бевосита ахборот билан боғлиқ эканлигини тушуниш қийин эмас, албатта.

Бугунги глобаллашув асрида ахборотга бўлган талаб ҳар қачонгидан кўра кучаймоқда. Шундай экан, ҳолис ва ҳаққоний ахборотни тарқатиш, омманинг бу маҳсулотга бўлган эҳтиёжини қондириш долзарб аҳамият касб этади. Маълумки, демократик жамиятда оммавий ахборот воситалари, теле-радио каналлар одамларни ҳолис ва ҳаққоний ахборот етказадиган, инсонпарвар, илгор қарашларни ифода этувчи эркин минбар сифатида эътибор берадиган восита-

лардир. Бугун жаҳон миқёсида бўлаётган оламшумул ўзгаришлар, иқтисодий тараққиёт, илм-фандаги инсон ақлини лол қолдирадиган янгиликлару ихтиролар барча-барчаси оммавий ахборот воситалари орқали маълум бўлмоқда. Демак, ОАВ, матбуот яхшиликка, эзгуликка хизмат қилмоқда. Лекин минг афсуски, XX аср охири, XXI асрнинг дастлабки йилларида ғарб матбуотида биз айтган эзгуликка хизмат қилиш ўрнига бошқача «эзгуликка» хизмат қилиш ҳоллари тез-тез кузатилмоқда.

Шу ўринда, таъкидлаб айтиш жойизки, сўнги пайтларда мамлакатимизга нисбатан ҳам ахборот - психологик таҳдидлар содир этилмоқда. Маълумки, бугунги кунда хориждан турли жамоат ташкилотларининг мамлакатимизга кириб келиши ва улар томонидан ёшлар ўртасида турфа кўрик-танловлар ўтказиши, уларни илмий адабиётлар билан таъминлаши урфга айланмоқда. Улар жамиятнинг нозик нуқталарини аниқлаш мақсадида олимларни ҳар хил мавзудаги грантлар устида ишлашга жалб этмоқда. Масалан, 2005 йилда ана шундай жамоат ташкилотларининг вакилларида бири Матилда Богнер хоним ўзбек маҳаллаларини танқид қилиб, унингча, маҳалла оқсоқоллари ўзбек аёлларининг никоҳдан ажралишига тўсқинлик қилаётган эмиш. Ғарбда оилавий қадриятлар барҳам топаётган, аҳолининг демографик ҳолати парокандаликка қараб бораётган интим «инқилоб»лар рўй бераётган бир даврда биз учун оила мустаҳкамлиги нақадар муқаддас тушунча эканлигини бу хоним қаёқдан билсин?!

XX аср бошларида АҚШ Марказий разведка бошқармаси ходими Аллен Даллес раҳбарлигида илмий изланишлар амалга оширилган бўлиб, моҳиятан жамиятда юз бераётган жараёнларга объектив қонунлар қўллаш, бу жараёнга аралашини, бошқача кўринишга олиб келиш орқали кўзланган мақсадга эришишдан иборат бўлиб, масаланинг муҳим иккинчи жиҳати — жамиятдаги жараёнлар оқимини бошқа ўзганга буриб юбориш камҳаражат талаб восита ҳисобланади.

Аллен Даллеснинг стратегияси ва унинг моҳияти унинг ярим аср олдин айтган йўриқномасида ўз аксини топган, яъни, «... Биз одамларни лақиллатиш учун бор имкониятимизни ва моддий қувватимизни ишга соламиз. Инсон онги, одамлар тафаккури ўзга-

ришга мойил. У ерга биз қиёмат уруғини сепаиб, барча муқаддас нарсаларни сохта қадриятларга алмаштирамиз, сохта қадриятларга ишонишга, эътиқод қилишга мажбур қиламиз. ...Итоатсиз халқ ўзини англашни бутунлай йўқотади. ...Мисол учун айтадиган бўлсак, адабиёт ва санъатнинг аста-секин ижтимоий моҳиятини йўқотамиз, рассомларни ижтимоий воқеликни тасвирлашдан бездирамиз, сурат чизишга иштиёқини сўндирамиз.

Бу жараёнларнинг тадқиқоти кенг халқ оммаси ичида бўлиб ўтади. Адабиёт, театр, кино инсоннинг энг қабиҳ ҳисларини тасвирлайди ва ифодалайди. Биз, инсон тафаккурига фаҳшга сифиниш, зўравонлик, садизм ва сотқинликни сингдирадиган, бир сўз билан айтганда, ҳар қандай ахлоқсизликни тарғиб этадиган рассом ва ижодкорларни ҳар тарафлама қўллаб-қувватлаймиз.

Давлатни бошқариш соҳасида тушуниб бўлмайдиган тартибсизликни юзага келтирамиз. Алломаларимизнинг порахўрлик ва ўзбошимчилик қилишга, иккиюзламачи бўлишга сездирмасдан доимо ёрдам бериб турамыз. Бюрократизм ва сансоларлик фазилат даражасига қўтарилади. Ҳалоллик ва тартиб-интизом устидан қулишади, у ҳеч кимга керак бўлмайдиган қолади, эскилик сарқитига айланади...»

Юқоридагилардан маълумки, Аллен Даллеснинг бу хуфиёна режалари ҳар қандай соғлом фикрловчи инсонни хавотирга солиши шубҳасиз.

Ачинарлиси шундаки, 90-йиллар давомида собиқ иттифоқ республикалари ҳудудига катта миқдордаги ёлгон ахборот оқими билан бирга фаҳш ва зўравонликка тарғиб қилувчи турли кинофилмлар ва босма нашрлар кириб келди. Ёшлар учун бундай томошалар эрмакка айланди. Фарбга интилиш кучайди, миллий қадриятлардан чекиниш ҳолатлари юз берди.

Бугунги кунда ҳам интернет тармоқлари орқали фаҳшни, зўравонликни тарғиб қилувчи материаллар узлуксиз равишда узатилиб турибди. Бунга раҳбарларни обрўсизлантиришга қаратилган уйдирма ва бўҳтон ахборотларни қўшиш мумкин. Бундай миш-мишлар замирида раҳбарларга нисбатан ишончсизлик уйғотиш орқали миллатни лоқайдлик ва бепарволикка бошлаш каби мақсадлар ётганини англаш қийин эмас.

«Труд» газетасининг хабар беришича, АҚШ конгрессида муҳокама этилган янги қонун лойиҳасида Тожикистон, Туркманистон ва Ўзбекистонда демократияни қўллаб-қувватлашга қаратилган дастурлар учун 188 миллион доллар маблағ ажратиш кўзда тутилган.

Ўз демократик тараққиёт йўлини танлаган Ўзбе-

кистонда ўз «демократия»сини жорий қилиш учун нега бунчалик катта маблағ ва куч сарфланмоқда ҳамда бу «савоб» ишнинг замирида нималар бор? Бунга жавобан шуни айтиш лозимки, уларни бизнинг ҳаётимиз, турмуш тарзимиз қизиқтирмаётгани аён. Америкалик сиёсатчиларни Марказий Осиёда, хусусан, Ўзбекистоннинг стратегик жугрофий ҳудудда жойлашгани ва бу ердаги табиий ва нотабиий ресурсларнинг мавжудлиги қизиқтиради. Ана уларнинг миллий манфаатларини ифода этувчи сиёсий мақсадлари.

Шу маънода, Президент Ислам Каримов мазкур жараёнларга баҳо берар экан, жумладан, шундай дейди: «Жаҳон геосиёсатида халқларни маънавий мафкуравий жиҳатдан тобе этишга интилиш ва бугунги кунда дунёни шундай асосда бўлиб олишга интилишлар давом этмоқда. Бунинг учун улар ҳозирги замон оммавий воситалари, уларнинг ютуқларидан ҳамда турли хил марказлар, айти пайтда ўзаро ҳамкорликка йўналтирилган ижтимоий, маданий, иқтисодий воситалардан фойдаланиш орқали дунёнинг турли ҳудудларида ўзларига мос мафкуравий муҳитни шакллантириш мақсадларини ҳам кўзламоқдалар.

Барчамиз бугунги ҳаёт олдимизга қўяётган бир аччиқ ҳақиқатнинг маъно-мазмунига етиб боришимиз зарур. Бу аччиқ ҳақиқат шундан иборатки, агарда кимда-ким бизнинг мустақил йўлимизни, орзу-мақсадларимизга эришиш йўлини тўсмоқчи бўлса, аввало, ҳали суяги қотмаган, мустақил дунёқараши шаклланиб улгурмаган ёшларимизнинг қалби ва онгининг мўртлигидан фойдаланиб, уларнинг маънавиятини бузиб, бизнинг азалий табиатимизга ва муқаддас ақидаларимизга мутлақо зид бўлган ғоялар билан чалғитиб, ўзининг ғаразли ниятларини амалга ошириш йўлида қурол қилиб олишга уринади».

Хулоса шуки, бугунги ахборот урушида кимнинг аслида ким эканини билмаслик мағлуб бўлиш демакдир. Шу маънода ҳар қандай ахборот таҳдидларига доимо зийраклик билан муносабатда бўлиш зарур. Бу эса ҳар қандай ғоявий таҳдидларга қарши курашишни тақозо этади. Миллий мафкураимизни кенг тарғиб этиб, миллатимиз келажаги бўлган ёшларимизни тўғри ахборот билан тез ва ўз вақтида таъминлаш, жамоатчилик фикрини тўғри шакллантириш ана шундай долзарб вазифалар ифодасига қиради.

Умид НОРБЕКОВ

ЎЗБЕК МУСИҚИЙ МАДАНИЯТИ ТАРИХИДА МИЛЛИЙ ЧОЛҒУЛАРНИНГ ТУТГАН ЎРНИ

Ўзбек чолғу мусиқасининг келиб чиқиши ва шаклланиши манбалари бизга қадимдан маълум. Унинг тарихи узоқ ўтмиш билан боғлиқ. Бу қаторда меҳтарлар мусиқасини кўрсатиш мумкин.

«Меҳтарлар» деб теурийлар даврида уста ногорачиларга айтилса, XVII — XVIII асрдан бошлаб сурнайчи-устага нисбатан айтиладиган бўлди. Улар одатда тўда-тўда бўлиб, битта сурнай, ногора (рез ёки кўс ногора), доира, карнай сингари асбоблар чалишади.

Меҳтарлик санъати асрлар давомида ривожланиши натижасида ўзбек халқ ва классик мусиқа ижрочилигида кўпгина янги саҳифалар очилади.

Бунга мисол тариқасида Марғилонда Уста Олим Комилов, Юсуфжон қизиқ Шакаржонов Фарғонада Мирзамон Орипов, Андижонда Рустам меҳтар сингарилар ногора ва доирада «Гул ўйин» ва «Шодиёна»

каби қадимги рақсларнинг ўнлаб усулларини чалганлар. Бухорода Дониёр Шоҳсуворов, ғиждувонлик Рустам бобо сингари бир қатор устозлар сурнай, ногора, доирада шу воҳада кенг тарқалган Чорпот, Мавриги ва айниқса Бухоро шашмақомидаги куйларнинг мураккаб усулларини моҳирона ижро этишган. Яна бу устозлар қўғирчоқ ўйинида ҳам катта маҳорат эгалари бўлишган. Бу хилдаги созандалар ўз касбини атрофлича, чуқур, бекаму кўст эгаллаган устозлар ҳисобланган.

Ўзбек миллий мусиқаси қадим замонлардаёқ ўзининг чолғучилари билан маълум ва машҳур бўлган. Бу тўғрида кўпгина тарихий, адабий ва ёзма манбаларда хилма-хил чолғучиларнинг номлари уларнинг чаладиган асбобларига қўшилиб айтилиши кўрсатилган. Бу ҳол қадимда жуда кенг тарқалган. Бунга мисол тари-

Олам бағри бутун бўлсин

Ҳаётда ҳеч ким рад эта олмайдиган бир ҳақиқат борки, унга барча баравар жон куйдиришга мажбур. Бу табиат муҳофазаси масаласидир.

Ушбу муҳим ишга Мустақил Давлатимиз ўзининг илк қадамлариданоқ алоҳида эътибор билан ёндаша бошлаган эди. Жумладан, 1993 йил бошида Ўзбекистон Республикаси ҳукуматининг «Табиатни муҳофаза қилиш тўғрисида»ги махсус қарори қабул қилинди. Ушбу ҳужжат баҳри муҳит мувозанатини сақлашда табиий ресурслардан

қасида Аҳмад Гижжакий Дарвеш, Аҳмад Қонуний, Алим Кучаки Танбурий (XV — XVI асрлар), қўбузда чалувчи Пояндай Қўбузий Самарқандий, сеторда чалувчи Маҳмуд Ибн Исҳоқи Сеторий, Маҳмуд Рубоб, Дарвеш Файзуллои Ной (найчи), Девонайи Ной, Абубакр Рубоб, Алиберган Танбур (IX — XI асрлар) сингариларни кўрсатиш мумкин. Айрим машҳур созандалар ўтган XX асрда ҳам, ҳозирда ҳам чаладиган асбоби номига қўшилиб айтилди, чунончи, Аҳмаддон Қўшнаи, Абдуқодир найчи, Ориф гармон, Турғун Сато, Ақинайчи, Аҳмад сурнай ва бошқалар сингари.

Ўзбек халқ санъаткорлари азалдан чолғучилар ансамблига алоҳида эътибор беришган. Чолғу ансамбллари турли воҳаларда ўша ерда мавжуд бўлган ва амалиётда кенг қўлланиладиган чолғу асбобларига қараб шаклланган. Одатда қадимдан хонанда ва созандалар ўз шогирдлари, оила аъзолари ёки маҳалладошлари билан биргаллашиб ижодкорлик қилишган. Чунончи, Тошкентда ака-ука Акмалхон, Бобоҳон Сўфихоновлар, Шожалиловлар оиласи билан, бухоролик Маъруфжон Тошпўлатов ўз талабалари, гиждувонлик Муҳаммаддон Мўминов ўз шогирдлари билан биргаллашиб кичик ансамбл тузишган, биргаллашиб машқ қилишган, бир-бирларига ўргатишган ва турли жойларда ижрочилик қилишган.

Санъатшунос олим Жасур Расултоев ўзининг «Ўзбекларнинг дуторда нота ёзувисиз ижрочилик анъаналари» номли китобида: «Халқ чолғу ижрочилигида

махсус мусиқа таълими ишларига ҳам аҳамият бериларди, жумладан, чалиш услубларидан асосийлари ҳисобланган — «Якка зарб», «Билак зарб», «Бидратма» сингари услублар шогирдларга ўргатилган. Бундай ҳолларда шогирд «Беш парда»ни билиши керак. Бунда чолғу асбоби квинта созига мослаштирилади. Оралиғи соф квинта пардаларида чалинадиган у қадар мураккаб бўлмаган куйлар ижро этилиши тавсия қилинарди. Сўнгра асбоб квартага созланади ва ниҳоят, шогирднинг мустақил ижрочилик маҳорати синаб кўрилади ва устасидан фотиҳа олгач, якка ўзи чала беради».

Ўзбекларнинг миллий мусиқа санъатидаги чолғу асбоблари археология қазилмалари, тарихий ёдгорликлар, дostonлар, халқ эртаклари, афсоналари, шоирларнинг ашъоридан катта ўрин олган. Мусиқа ва чолғу асбоблари файласуфларнинг эстетика борасида ўтказадиган баҳслари, мусиқага бағишлаб ёзган рисолаларида катта моҳият касб этган. Бу хилдаги маълумотлар ўрта аср қомусий олимлари — Форобий, Абу Али ибн Сино, Абдураҳмон Жомий, Алишер Навоий, Дарвеш Али, Маҳмуд Кавкабий асарларида ўз ифодасини топган. Уларнинг асарларида мусиқанинг, жумладан, чолғу асбобларининг кишиларни тарбиялашда, маънавий, гоъвий, ҳис-туйғуларни бойитишда, кишилар орасидаги муносабатларни яхшилашда, вақтларининг фойдали ўтишида катта роль ўйнаганлиги кўрсатиб ўтилган.

X-XI асрларда Хоразмда Абу Бакр Рубобий исмли рубобчи шуҳрат қозонган. Созанда Хоразмшоҳ саройи-

оқилона фойдаланишнинг ҳуқуқий, иқтисодий ва ташкилий асосларини белгилаб берди. Унда инсон ва табиат орасидаги муҳит мувозанатига путур етказмаслик қонун-қоидалари қафолатланган.

Орадан кўп ўтмай, 1993 йил октябрь ойи бошларида Республика Вазирлар Маҳкамасининг «Экология ва саломатлик» икки йиллигини ўтказиш тўғрисида Қарори эълон қилинди. Қарорда қайд этилганидек, Ер шарининг деярли барча минтақалари қаторида Марказий Осиё ҳам экологик ҳалокатлардан холи эмас. Бу ҳол биргина Орол денгизи фожиясида яққол кўриниб турибди. Умуман олганда, Орол фожиясини

бутун олам фожияси, дейиш мумкин. Зеро, табиатдаги ҳаёт ҳеч бир чегарани тан олмайди. Мисол тариқасида қушлар ҳаётини кузатадиган бўлсак, Ер шари улар учун бўлинмас макон эканлигини кўраимиз. Улар бутун ер юзини кезиб юришади, истаган жойларидан макон танлайдилар. Ёзилмаган бу қонун-қоидалар бошқа жониворларга, ҳатто ўсимлик оламига ҳам хос. Оллоҳнинг бу неъматлари олам бағрини тўлдириб, борлиқни яйратиб-яшнатиб, кўзларимизга қувонч, қалбларимизга қувват баҳи этиб туради. Улар инқирозга юз тутган сайин олам бағри мунгайиб, гариблашиб, хувиллаб бораверади.

Президентимиз «Юксак маъ-

навият — енгилмас куч» китобида: «...олижаноб фазилатлардан бутунлай узоқ бўлиб яшайдиган, ҳаётнинг маъно-мазмунини ўзича талқин қиладиган шахслар оз эмас. Минг афсуски, улар ўзларини дунёнинг ҳақиқий эгасидек ҳис қилишга уринадилар. «Йўлини топибдими, қандини урсин», дейдиганлар борлигидан кўз юмиб бўлмайди...» дея айтган кескин фикрлари табиат ҳимоясига ҳам айнан тааллуқлидир. Атроф-муҳит кушандалари кўнгиллари тусаган ҳар хил номаъқулчиликларга қўл урмоқдалар. Узун ташланган арқон, албатта, бир кун йиғиштириб олинади. Афсуски, бу орада она табиат озор чекаверади, йўл кўйил-

Яқинда пойтахтимизда 16 ёшгача бўлган ўсмирлар ўртасида футбол бўйича Осиё чемпионати бўлиб ўтди. Кескин ва мурасасиз ўтган бу футбол баҳсида республикамиз терма жамоаси Мексикада бўлиб ўтадиган Футбол бўйича ўсмирлар ўртасида жаҳон чемпионатига йўлланмани қўлга киритди. Ҳамюртларимизга футболнинг баланд чўққиларини забт этишни тилаб қоламиз.

Ўзбекистон спорт

орму

КОМИЛ ЖОНТОВ тайёрлади

да машшоқлик қилган, кўшиқлар ҳам айтган. Бу санъаткор Хуросоннинг қадимги кўшиқлари ижрочиси сифатида ҳам танилган. Моҳир созанда бўлганлиги сабабли унга «Абубакр Рубобий», «Мутриб Мовароуннаҳрий» унвони берилди. Бунда бирданига иккита унвоннинг берилиши, унинг ҳам соз чалишда қанчалик устоз бўлса, хонандаликда ҳам устоз даражасига етганлигидан шоҳидлик беради.

**Кўнгилга мувофиқ ёр топган маҳал,
Эшигинг тагида кўш ногора чал.**

Бу мисраларни Саъдий Шерозий «Бўстон» асарининг ҳикоят қисмида ёзган эди. Мазкур мисралардан шу нарса кўринадики, ўша XIII асрда ҳам ҳозирда кенг қўлланишда бўлган кўш ногоранинг мавжуд бўлган ва у айни замондаги сингари «эшиги тагида» чалиниб дилдаги хурсандчилик ифодаси сифатида қўлланилган.

XV асрнинг иккинчи ярмида Ҳиротда туғилган Камолиддин Ҳусайний замонасининг моҳир хонанда ва созандаси бўлган. Созандаликни у Маҳмуд Ҳусайний, Мавлоно Алишоҳ, Амир Муртоз сингари таниқли санъаткорлардан ўрганади. Сўнгра у мусиқа назарияси билан машғул бўлади. Бу борада Абдулвафо Хоразмий ва Хожа Шаҳобиддин Марвариддан сабоқ олади. У қонун, уд ва танбур чалишда машҳур бўлган. Ҳусайний «Бузрук», «Наво», «Ҳусайний», «Ушшоқ» мақомлари асосида «Нақш», «Пешрав», «Амал» сингари чолғу куйларини ижод қилганди. Унинг машҳур

Таснифлари, «Нақши Ҳусайний» ва «Амолати Ҳусайний» каби асарлари ижрочилар дастуридан мустақкам жой олиб тез-тез ижро этилиб турган.

XIV асрнинг иккинчи ярми ва XV асрнинг биринчи ярмида яшаб ижод қилган Хўжандий тахаллусли шоир «Латофатнома»сининг айрим сатрларида замонасидаги санъат ва санъаткорлар шундай таърифланади:

**Муғанний чангу барбат соз қилмиш,
Тараннум андалиб оғоз қилмиш.**

Ушбу сатрларда хонанданинг чанг ва барбод асбобларини сошлаб, уларнинг жўрлигида кўшиқлар айтиши ифодаланган.

Шоир Юсуф Амирийнинг «Даҳнома» асарида ҳам машшоқларнинг чолғу асбоблари иштирокида уюштирадиган базмлари ёзилади:

**Босиб танбурчи эгри оёғин,
Уруб танбурини тулғоб қулогин.
Муғаннийлар чолиб мажлисда хушлар,
Юруб соқий тутуб сар кўча қушлар.**

XV аср охири, XVI аср бошларида бир қатор Шарқ мамлакатларида шуҳрат қозонган Алидўстий Най ўз даврининг пешқадам ҳофизи, машшоқи ва бастакори сифатида маълум эди. Бу санъаткор Ҳисорда туғилади. Дастлабки мусиқа таълимини отасидан олади. Сўнгра Ҳусайнийхон Хоразмий ва Абдуллоҳ Найга шоғирд ту-

ган йўқотишларнинг эса ўрнини қоплаш жараёни анча қийин кечади. Истеъмолимизда «сабру қаноат» деб аталмиш чиройли сўз бор. Сабру қаноатда яшаганлар, албатта, бир кун кўзлаган муродларига етадилар. Бироқ «сабру қаноат»ни табиат муҳофазасига унчалик қўллаб бўлмас экан. Бинобарин, бу борада қанча сабрли бўлсак, шунча кўп нарсаларни йўқотиб қўядиган кўринамиз...

Мен Айдаркўлда бир неча бор бўлганман. Зеро, унинг қадимгиси билан ҳозиргисини ўхшатиш мумкин эмас. Ўзбекистонда ягона Миллий боғ мақоми берилган ҳудуд барпо этилди. 2000 йил март ойи бошида Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкама-

си томонидан «Чимён-Чорвоқ зонаси табиий бойликларини сақлаш ҳамда ҳудудни ўзлаштиришга комплекс ва изчиллик билан ёндашишни таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида» Қарор қабул қилинди. Буларнинг бари Миллий боғ фаолиятида тубдан ижобий бурилиш ясаш учун кенг йўл очди. Яқинда ушбу Миллий боғ фаолиятига боғлиқ бир хушхабар тарқалди: Бўстонлиқ туманидаги олис Пском қишлоғига олиб борувчи замонавий кўприк қуриб битказилибди. Демакки, бу ҳудудда атроф-муҳит мувозанатини тиклаш ва сақлаш учун яна бир қадам қўйилибди. Шояд иш шундай давом эттирилиб, Миллий боғ яқин йилларда ҳақиқий мақомига эга бўлса!...

Ёшлар келажакимиз. Она-табиатнинг бағри бутунлиги биринчи навбатда улар учун керак! Шу нуқтаи назардан олиб қараганда бир тақлиф туғилади: табиат муҳофазасига оид мавзуларни барча билим даргоҳларида асосий фанлар қаторида ўқитиш ва тингловчиларни жисдий имтиҳонлардан ўтказиш вақти келмадимкин? Ушбу муҳим масалалар ижроси биринчи навбатда Табиатни муҳофаза қилиш кўмиталари, экологик жараён билан шуғулланаётган депутатлар, қолаверса, ҳаммамизнинг зиммамизга тушади. Мақсад битта: бутун олам бағри тўқис бўлмоғи лозим. Ўзини четга олишга ҳеч кимнинг ҳақи йўқ.

**Асад АСИЛ,
ёзувчи**

шиб, билимини пухталайди. Термиз ҳоқими саройида Хожа Жаъфар Қонуний ва Амиристи Ҳировий билан биргаликда хизмат қилади. У бастакор Мавлоно Хатибдан «Савт», «Нақш», «Амал» сингари чолғу йўлларини яратиш санъатини ўрганеди. Сўнгра «Ироқ», «Наво», «Бусалик», «Ҳусайний» мақомлари асосида бир неча куйларни ижод қилади. Бу куйлар нафақат Термиз, балки Ҳирот, Балх, ҳаттоки Ҳиндистонда ҳам шуҳрат қозонади. Устози Ҳусайнихон Хоразмийга бағишлаб «Нақши Маҳмуд» асарини яратади. Унинг яратган асарлари Амиркули Танбурий, Устод Охун Мусиқор, Устод Санжарайи Охубарра, Хожа Балх Балабони ва бошқалар ижодига ва ижрочилик услубларига катта таъсир кўрсатган эди.

Яна шу XV аср охири, XVI аср бошларида Самарқандда туғилган Али Кучак Танбурий исмли танбурнавоз ўзининг «Ҳижоз», «Дугоҳ» ва «Исфогон» мақомларига асосланиб яратган «Савт», «Амал», «Кор», «Пешрав», «Тарона», «Нақш» сингари асарлари билан машҳур бўлганди.

Бу санъаткорнинг замондоши Али Фижжакий Ҳиротда туғилиб, ўша ерда ижод ва ижрочилик қилган. Дастлабки мусиқа таълимини отасидан ўрганеди, сўнгра Усто Шодидан мусиқа назарияси, хонандалик санъатини ўзлаштиради. Шу хилдаги мунтазам мусиқа таълимлари уни мусиқа ижодига илҳомлантиради ва натижада, у «Савт», «Амал», «Пешрав», «Куллиёт», «Сажъ», «Рехта», «Қавл»га ўхшаш бир қатор мураккаб шаклдаги ашула ва чолғу йўлларини яратади. Бастакор Абдурахмон Жомий газалига «Ҳусайний» мақоми йўлида «Турк зарб» усулига асосланиб «Ду жуфт моҳи ҳило» номли Савтга ижод қилади. Бошқа бир «Саври суманбар» ашуласини «Даври Шоҳи» усули асосида, «Дугоҳ» мақоми усули ва шубаси йўлида Биноий газалига басталайди.

Ўша вақтларда Алихон Фижжакийнинг бу асарини Устод Шоди юқори баҳолаган эди. Шу билан у моҳир фижжакчи бўлганлиги сабабли фижжак учун махсус асарлар: «Амал», «Кор», «Пешрав» сингари чолғу куйларини басталайди ва Устод Шодига бағишлайди.

Ўзбек миллий чолғу асбоблари ва чолғучилари минг йиллар давомида тарихчилар, файласуфлар, саёҳатчилар, шоирлар, мусиқа мутахассислари ва турли соҳа олимлари диққат марказида бўлиб келмоқда. Чолғу асбобларининг хилма-хил турлари йиллар оша турли савиядаги моҳир чолғучиларнинг ҳам етишиб чиқиши ва улар чалган асбоблар учун махсус рисолалар, ашула, кўшиқ, чолғу куйлари, мақом йўллари ижросининг асосий омили бўлган. Чолғу асбобларидан тараладиган куйларга инсонлар маҳлиё бўлишган, илҳомланганлар, севги, муҳаббат изҳор қилганлар, касалликларини даволайдиган, эстетик завқ бағишлайдиган, руҳий озуқа берадиган асосий воситалардан бири деб баҳолашган.

Миробид ИНОЯТОВ,
ЎзФА И.Мўминов номидаги
Фалсафа ва ҳуқуқ институти докторанти

Муҳаббат — бахт ва илҳом манбаи

Шу йил атоқли адабиётшунос олим ва драматург Иззат Султон таваллудига 100 йил тўлади.

Иззат Султон адабиётшунос олим сифатида ҳам ўзбек мумтоз адабиёти, ҳам замонавий адабиётнинг муҳим масалалари ва бу ҳар икки давр адабиётининг забардаст намояндалари ижоди билан фаол шугулланган.

Ўзбек мумтоз адабиётида айрим унсурлари, халқ оғзаки ижодида эса ибтидоий намуналари бўлганига қарамай, драматургия бадиий адабиётнинг муҳим тури сифатида Бехбудийга қадар ўзбек адабиётида шаклланмаган эди. Адабиёт назарияси, шу жумладан, драма назариясини яхши билган Иззат Султон бадиий ижоднинг гултожи ҳисобланган шу соҳада ҳам қалам тебратиб, талайгина

Ким кимдан ўрганган?

Кусто исмли олим инсоният нигоҳини уммонлар тубига қаратиб, бизни бу сирли олам билан таништирди. Кусто командаси лентага муҳрлаган филмлардан бири балиқлар ҳаётига бағишланади. Шу филмни неча бор кўрсам-да ҳайратим асло камаймайди. Увилдириқдан пайдо бўлган мурғак балиқчалар туғилган жойларидан неча юз минг километр масофага узоқлашиб кетадилар. Аммо ҳаётлари сўнгида юз минг машаққат билан, қанчадан-қанча табиий, сунъий тўсиқлардан ўтиб, неча минг-минглари йўлларда ўлиб, жуда оз миқдорда қолсалар ҳам туғилган жойларига қайтадилар. Кўз очиб уммон тубини кўрган маконларида, аввал бўлгуси авлодлари учун увилдириқ қўйиб, сўнг аста жон таслим қиладилар.

Телевиденида Африка ва Лотин Америкаси чангалзорларида яшайдиган турфа хил қушлар ҳаётига доир инглиз олимлари суратга туширган филмларни ҳам намойиш қилишди. Яна ҳайрат, тушуниб бўлмайдиган сир-синоат. Ўғри, қароқчи, текинхўр қушлар, тайёрга айёр қушлар, боласини бировга ташлаб кетадиган сурбет қушлар, зурриёти учун ўлимга тик бора

оладиган онаизор қушлар, рассом қушлар, ҳофиз қушлар, тўқувчи қушлар...

Биттаси минг уриниб ин қуради, бошқаси пойлаб туриб, уни эгаллаб олади. Биттаси қурган инига тухум қўяди, бошқаси бошини қотириб ўтирмай, шу тайёр инга тухумини жойлаштиради. Биттаси ин қуриш учун узоқ-узоқларга учиб, ҳориб-толиб, оғзида хас-хашак олиб келади. Бошқаси эса йўлда унга ҳужум қилиб, оғзидаги чўпни олиб қочади. Биттаси сув юзасига чиқиб қолган балиқларни тумшугига олиб, ҳавога қўтарилиши билан текинхўр қароқчи қушларга дуч келади ва ўлжасидан маҳрум бўлади. Биттаси инида пайдо бўлиб қолган бегона тухумни ҳам ўзиники қатори очиб чиқаради. Бегона тухумдан чиққан қуш боласи эса ордан кўп-ўтмай унинг болаларини еб қўяди...

Мени ҳайратга солгани — қушлар орасида бахил, хасис, бировнинг уйини бузмаса, болаларига озор бермаса кўнгли ўрнига тушмайдиганлари ҳам бўлар экан...

Ўйланиб қоламан: ким кимдан ўрганди экан — одамзот қушларданми ё қушлар бизлардан?...

ОЛТИ МИНГ ЙИЛЛИК ХАВОТИР

Оилавий можаролар боис таҳририятта шикоят хати билан келган бир кишидан ким бўлиб ишлашлығыни сўрасам: “Олпита боланинг отасиман, озроқ ҳунарим ҳам бор”, деб қисқа жавоб берди. Сухбағдошимнинг нима демоқчилигини англаб, кўнглим кўтарилди. Худо берган олти фарзандни вояга етказиш, одоб-ахлоққа ўргатиш, илм-маърифатли, касб-ҳунарли, ҳақтўй, бир-бирларига меҳр-оқибатли қилиб тарбиялашнинг ўзи катта лавозим эмасми?!

Агар ўша ота фарзандлари тарбияси билан шугулланмай, уларни ўз ҳолига ташлаб қўйса, болалари кўча “тарбия”сини олишса, эртага жамият олдида

сахна асарларини яратди. Унинг "Имон", "Номаълум киши", "Донишманднинг ёшлиги", "Кумуш шаҳар маликаси", "Абдулла Қодирийнинг ўтган кунлари", "Оилавий сир" сингари драмалари томошабинлар оммасига яхши таниш. Иzzат Султоннинг Уйгун билан ҳамкорликда ёзган "Алишер Навоий" драмаси эса ўзбек театрлари репертуарини ҳамон безаб келади.

Илмий ва ижодий қизиқиш доираси гоёт кент бўлган, ўзбек ва жаҳон адабиёти ҳамда театр санъати ютуқларидан ўз вақтида хабардор бўлишни истаган олим Москвага ўқтин-ўқтин бориб турар эди. У баъзан Москва яқинидаги ижод масканларида яшаб, илмий ва бадиий асарлар ёзар, хордиқ соатларида эса дўст-ёрларига хат ёзиб йўлларди.

Қуйида эълон қилинаётган икки хат олимнинг умр йўлдоши Замира Султоновага йўлланган. Биз бу хатларни ўқир эканмиз, бугун умри ижодхоналарда кечган олимнинг гўзал руҳий олами билан яқиндан танишгандек бўламиз. Унинг рафиқасига бўлган чексиз муҳаббати, уни ўзининг ижодий режа ва ниятлари билан ошно этиши, сирдош дўст сифатида алқаши бизни ҳайратга со-

лади. Биз бу хатларни ўқиб, Замира опанинг Иzzат Султон учун илҳом фариштаси бўлганига яна бир бор амин бўламиз.

Наим Каримов

Севиқли Замирахон,
Аям бошлиқ ҳаммаларингизга кўпдан-кўп согинчли салом.

Иккала хатингизни олдим. Раҳмат.

Келганимга бугун икки ҳафта бўлган бўлса ҳам, ҳали тузукроқ ишга ўтиролганим йўқ: аввал бир касал бўлдим, кейин бир қанча ишлар вақтни олди. Эрта-индин мўлжаллаган нарсаларни ёза бошлашга киришсам керак. Бир ойлик путёвка (ижод уйларига бориш учун йўлланма)миздан икки ҳафтача вақт қолди, шунинг учун нима қилиб бўлса ҳам иккинчи ойга путёвка олиш ҳаракатидамиз, бўлмаса — бу ерга келишимиз иш жиҳатидан бешфойда бўлиб қолиши ҳам мумкин.

Бу ерга келгандан кейин яна эски "касалим" кўзгади, яъни яна бир янги нарсга ёзиш хаёлига

олтита янги муаммо пайдо бўлмайдами?! Гоҳо бола тарбияси билан шуғулланиб, уйда ўтириб қолган аёлларга беписанд муносабатда бўламиз. Келажакда қайси бир оиланинг бахти, ҳаловати, жамият учун керакли бир шахснинг камолга етиши айна шу — бугун уйда ўтириб, фарзандига тарбия бераётган, ўғли, қизи, набирасини адолат, ҳидоят йўлига бошлаётган аёлга ҳам боғлиқ эканлигини ўйлаб кўрмаймиз.

Бола тарбияси — бугун экиб, пешиндан кейин ҳосили ўриб олинадиган иш эмас. Болани тарбиялаётиб, ўзимиз ҳам тарбия оламиз. Бизнинг жамики хатти-ҳаракатларимиз фарзандларимиз кўз ўнгида кечади. Эр-хотин ўртасидаги муомала, сўзлашув одобимиз, кийинишимиз, юриш-туришимиз, меҳмон кутишимиз, даромаду буромадимиз, рост-ёлғонимиз — буларнинг ҳаммаси болалар шуурига маржондек тизилиб бораверади. Ота-она фарзандига иймон-этиқоддан насиҳат қила туриб, ўзи шу айтганларига амал қилмаса, бола қалби жароҳатланади, кўнгли чўқади, вужудини ўкинч чулғаб олади.

Бундан уч минг йил аввал дунёга келган "Калила ва Димна" асарида уч минг йил аввал яшаб ўтган бир донишманднинг хавотири келтирилади: "Ёшлар тарбияси айнаиб кетди, бу кетишда дунё ҳадемай бузилиб кетади...".

Бу хавотир ҳозир ҳам бор. Дунё эса бузилганича йўқ.

БОЛАНГИЗНИ БИЛАСИЗМИ?..

Бузилган кўприк ёки йўлни тузатиш мумкин. Тадбиркорлик билан иш тугилса, ҳар қандай тақчиллик ҳам барҳам топади. Аммо оиладаги носоғлом муҳит оқибатларини тугатиш осон кечмайди. Бола эсини таниганидан бошлаб унга нон азиз, ушоғи янада азиз, деб уқтирамиз. Сувга тупурма, қош қорая бошлаганда ҳовлини супурма, деймиз. Бу насиҳатлар унинг шуури-

га, қон-қонига сингади, хотирасида нақш боғлайди ва кейинчалик ҳеч нарсга уларни ўзгартира олмайди.

Тарбия муаммолари билан шуғулланувчи бир олим юздан ортиқ болалар боғчаларида бўлиб, ота-оналар ҳар куни кечкурун болаларини олиб кетишга келишганида тарбиячиларга қандай савол билан мурожаат этишларига қизиқибди. Маълум бўлишича, ота-оналар асосан болалари нима овқат ейишганини сўрашар экан. Сўралганларнинг бирортаси бўлсин, "Болам бошқа болалар билан яхши ўйнайдими (тил топишадими), қизғончиқ эмасми, очкўзлик қилмайдами, ўздан кичикларга муносабати қандай?", деб сўрамас экан...

Ўйлаб кўришга арзирли мисол. Бу бозор-дунёда ҳеч ким ўз молини ёмон демаганидек, ҳеч ким ўз пушти паноҳидан бўлган боласини ўзи ёмонотлиққа чиқармайди. Болалар ҳовлида, кўчада жанжаллашиб қолишса, жанжал сабабларидан хабаримиз борми-йўқми, ўзимизникини ҳақ, бировникини ноҳақ ҳисоблаймиз. Айб зумрашамиздадир деган хаёлга камдан-кам борамиз. Мактабга чақириб, "Болангизнинг хулқи ёмон бўлиб кетяпти...", дейишса, дарров "Фалончи-фалончиларга кўшилди-ю, туппа-тузук бола айнаиди-да", деймиз. Айна шу пайтда, ўша фалончи-фалончиларнинг ота-оналари ҳам қўлларини биз томонга бигиз қилиб, шу гапни такрорлаб туришган бўлади...

ИЛДИЗ

Илдизи йўқ кўчат фақат ўтинга ярайди. Боғбон уни бир четга суриб қўяди, кўкарадиган, барг ёзиб, мева тугадиганлари агрофида парвона бўлади. Мураббийлар эса уларни тингламаётган, хаёли бутунлай бошқа нарсалар билан банд "илдизи йўқ" шогирдларга ҳам бошқалар қатори сабоқ беришади, бир нималарни тушунтиришади. Бу

тушиб қолдим, бу энди ё драма ёки проза бўлиши керак. Шундай қилиб, аввалги бир иш тугамасдан яна бир янги иш бошланадиганга ўхшаб турибди. Аммо "Намоз"ни, албатта, аввал охирига етказиб, кейин бошқа ишга кўчарман. Бу ерда яна бир ярим ой "Очерк" устида ишлашга кетса керак. Умуман, иш кўп, вақт ва ғайрат бўлсагина кифоя. "Замысел" (ижодий ният)ларнинг кўплиги мени чўчитмайди, чунки умид қиламанки, уларнинг ҳаммаси бўлмаса ҳам бир қисми амалга ошар. Бундан ташқари, ҳеч нарса бўлмагандан кўра, янги план ва ҳаваслар бўлиб тургани ҳам яхши.

Шу кунларда докторлик дипломини олдим. Дастлаб ҳаёлимга келган нарса - Царицинода ғайрат билан самарали ишлаганларим бўлди, диссертация ёқлангандан кейин ўтган бир йилнинг самарсизлиги кўзга ташланди. Саломат бўлсак, иккимиз иноқ бўлсак, дўстлигимиз кундан-кун ортса, меҳримиз чуқурлашса, ҳали кўп ишлар қилиб юбориш ҳеч нарса эмас. Докторликка эришув қанча қийин бўлса, докторлик репутациясини доимий сақлаб қолиш ҳам шунчалик, балки ортиқроқ қийин, лекин мен ваҳимада эмасман. Бахтимга сиз борсиз, ғамим йўқ.

Сиз ҳақингизда кўп ўйлайман, соғинаман. Суратингиз доимо усталим устида (фақат одамлар киргандагина "хотинини намойиш қилиб, мақтанаяпти", демасин, деб суратингизни яшириб кўяман). Мана ҳозир ҳам рўбарўмда турибсиз. Мендек "кап-катта" кишининг ўз хотинига "ёш ошиқ"ларча муҳаббат изҳор этиши, эҳтимол, баъзи одамларга қизиқ ёки кулгили туюлар. Лекин мен ўз муҳаббатимдан уялмакчи эмасман, уялмайман, балки муҳаббатим билан жуда бахтиёрман. Ҳар қандай ёшда ҳам муҳаббат фақат ҳаётнинг ҳуснигина эмас, балки катта бахт ва илҳом манбаи ҳам - мен буни Сиз билан ҳаёт қурганимдан кейин тушундим. Сизга бўлган муҳаббатимнинг бутун кучини бирор асарда тасвир этиб бера олсам, ўзимни яна ҳам бахтли ҳис этган бўлар эдим.

Баъзан ҳаётимиз ҳақида ўйлаб кетаман. Меҳр, қизгин ва самимий ҳис билан тўла ҳаётимизнинг қадрига етмас эканмиз, ўйлаб кўрсам. Ҳали ҳаётимизда майда, арзимас нарсалар бўлиб туради. Уларни энди йўқ қилиш, бахтли ҳаётнинг қадрига етиш, бир-биримизни(нг) "бошимизни кўтариб юришимиз" керак. Бахтиёр, меҳр ва муҳаббат би-

ҳаракатларининг беҳудалигини билиб туришса ҳам, боғбон каби уларни бир четга суриб қўйишмайди.

ТЕША ТЕГМАГАН ГАП

"Теша тегмаган гап" дегани янги, фавқулодда муҳим гап эмас, негадир уни биз кўпинча шу мақомда тушунамиз. Аслида, пишмаган, хом, ғадир-будир, кўнгилни қавартириб қўядиган тешаталаб гап. Ҳаётда бундай гаплар шу қадар кўпки, ҳаммамиз бошқа ишларни қўйиб, нуқул теша тайёрлаш билан машғул бўлганимизда ҳам бу муаммони ҳал қила олмаймиз.

ЁҒ

Дадамнинг бир гаплари ҳеч ёдимдан чиқмайди: "Этиклан: "Ҳой этик, қачон йиртиласан?", деб сўрашса, у "Ёғ билади", деб жавоб қайтарган экан. Дунёда этик кўп, ёғ эса оз...

ШЕЪР

Бир ота таҳририятга қизини етаклаб олиб келди. "Кенжатоимиз, шоира, ҳар куни камида учта-тўртта шеър ёзади. Учта китобини чиқардик. Тўртинчиси ҳам тайёр. Мукофотга қўймоқчимиз. Газетада чиқса, қанақа хизмат бўлса, тайёрмиз", дея менга виқор билан қаради.

Бир даста шеърни икки-уч бор ўқиб, аранг биттасини танладим. "Майли, овора бўлиб келибсизлар, таҳрир қилиб, тузатиб, шу биттасини чиқаришга ҳаракат қиламиз", дедим.

Бу гап ота учун томдан тушган тарашадек бўлди. Лекин ўзини йўқотмади. Хайрлашаётганимизда шоира қизининг кўнглини кўтарди:

— Майли қизим, хафа бўлма, газипа ўтмаса, китобга ўтади. Китоб шўрликка раҳмим келиб кетди.

ОШИРИЛГАН ЁЛҒОН

Ғарзли ёлғон янги қорилган хамирга ўхшайди - ҳаш-паш дегунча кўпчийди, тоғорадан ошиб чиқади ва... оширилган ёлғонга айланади.

ИЛТИФОТ

Ошни қаерда ичган маъқул?

Баъзи мақолларни озроқ ўзгартирса ҳам бўлади. Масалан "Ошинг ҳалол бўлса, кўчада ич". Чуқур маъноли мақол. Аммо менга қолса "Ошинг ҳалол бўлса ҳам кўчада ичма, ҳамма шундай қилаверса, кўчанинг ошхонадан фарқи қолмайди", деган бўлар эдим. Бундай дейишимнинг боиси, кейинги пайтларда кўча жуда "обод" бўлиб кетди. Авваллари хиёбон ёки анҳор ёқасининг кўздан панароқ жойларида кўзингиз тушиб қоладиган беҳаёликларга бугун автобусда, бекатда, кўпқаватли уйларнинг киравериш эшигида ҳам дуч келишингиз мумкин.

Ош деганни ҳалоллаб ичган маъқулми дейман-да.

ХАСИС

Бой-бадавлат одамлардан бири дўст-қадрдонларига бир ҳовучдан олтин улашаётган экан, улардан бири ёнидаги шеригига аста шивирлабди:

— Қўлининг қалтирашини қаранглар, хасис...

Бир даврада суҳбат мавзуси мурувват, хайр-эхсонга бурилган эди, мен юқоридаги гапни айтдим, даврадошлардан бири "қўй бериб, арқонга келганда хасислик қилган бой"ни эслади. Бу гаплардан девори сал нам тортган тadbиркор дўстимиз эса бутунлай бошқача фикр қилди:

— Мурувват зарур фазилат, аммо у мажбуриятга айланмаслиги лозим.

лан тўла ҳаётнинг ҳар дақиқаси, эскича таъбир билан айтганда, "минг тиллога арзийди".

Кишилар бахтни кўпинча четдан ахтардилар, бировларнинг ҳаёти ёки китобларда тасвирланган ҳаёт уларга идеал бўлиб кўринади-ю, ўзларининг ҳаётида ҳеч поэзия йўққа ўхшайди. Шундай кишилар тушунмайдиларки, ҳаёт муҳаббатдан бошланган ёки ҳаётда муҳаббат рўёбга келган экан, ҳаётнинг бундан кейин лаззатли, бахтиёр бўлиши одамларнинг ўзига боғлиқ, бахтли ҳаётни "қура билиш" керак. Бунинг учун соф муҳаббат, бир-бирингизга бўлган меҳр ва ҳурматни кўз қорачуғидай сақлай билиш, образли қилиб айтганда, муҳаббат ниҳолини ҳамма бўрон ва изғиринлардан саломат ўтказиб, вояга етказиш керак. Биз ҳам шу ҳақиқатга амал қилайлик.

Гапни чўзиб юбордим, шекилли. Бунинг сабаби — кўпдан бери Сизни кўрмаганим, Сизни соғинганим.

Саломат бўлинг, соғинтирмасдан хат ёзиб туринг. Болаларни ўпиб кўйинг. Ўзингиз(ни) қаттиқ ўпаман.

Сизнинг: И.С.
Москва 23.02.1957 й.

ИГ ВА ИЛОН

Қопонич иг бировни тишламоқчи бўлса, мансаб ёки ёш танлаб ўтирмайди. Оч ёки тўққипининг аҳамияти йўқ. Тишлаш керакми, тишлайди. Бундай ипнинг олдида илон — фаришта, бехос думини босиб олмасангиз, ўзича заҳрини сочмайди.

СЎЗ

Сўзнинг қудрати тўғрисида жуда кўп ёзилган. Жаллолидин Румий деган эканлар: "Сўз ҳақиқатнинг сояси ва парчасидир... Мадомики, соя ўзига тортар экан, у ҳолда ҳақиқат янада яхшироқ жазб этади...".

Бу улуг мутафаккирнинг фикрича, одам ва оламни идрок этишда сўзга эҳтиёж борлиги учун ҳам Сўз бор. Сўзсиз идрок этувчига сўзнинг эҳтиёжи йўқ. Идрок эта билган(лар) учун кўкларнинг, ернинг ҳаммаси сўздир. Ҳафиф бир сасни эшита олувчига бақриб-чақирининг ҳожати йўқ. Ҳазрат Навоийда ўқиймиз: "Эй Навоий, сўзда маъни йўқтурур, маънийда сўз, Дурри маъни истар ўлсанг, айлагил гуфтор бас" (Яъни: сўзда маънони тўла акс этириб бўлмас, маънога сўз имкониятларини сиғдириш мумкин. Маънолар дурини истасанг, сўзлашни бас қил).

Тоғай Мурод анча йиллар аввал адабиётга шунчаки ҳавасманд, амалдорликка иштиёқи баланд ижодкорларга қарата шундай деган эди: "Сизда аввало Сўз бўлсин, уларни маржондай теринг, нарвон ясанг ва шу нарвон орқали юқорига кўтарилсинг...".

Йиллар давомида сон-саноксиз тафсифномаларни ўқиганман, ўзим ҳам ёзганман, аммо уларнинг бирортасида бўлсин: "Зеҳни баланд, биров бир нима дейишини кутиб ўтирмайди, бажариши лозим бўлган ишни сўзсиз бажаради" деган содда таърифни учратмаганман.

Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Бугунги кун, яъни мустақилликдан кейинги давр барча ижтимоий, маданий соҳаларда, шу жумладан, адабий мерос ва қадриятларга янгича ёндашиш, тўғрироғи, ҳолис ва теран кўз билан қараш имконини берди, десак хато бўлмайди. Дарҳақиқат, ниҳоятда мураккаб ва зиддиятларга бой XX аср ўзбек адабиёти тарихини бор бўй-басти билан ёритиш ҳар қандай адабиётшунос олимдан нафақат етук салоҳият, шу билан бирга улкан меҳнат талаб қилади. Ўзбекистонда хизмат кўрсатган фан арбоби, филология фанлари доктори, профессор Сайдулла Мирзаевнинг Россия Фанлар Академияси “Шарқ адабиёти” (Москва) нашриёти томонидан 2010 йил чоп этилган “Узбекская литература XX века” монографияси ана шундай ўта масъулиятли ҳамда фидокорона меҳнат самараси ҳисобланади. (Масъул котиб: Ўзбекистонда хизмат кўрсатган фан арбоби, филология фанлари доктори, профессор Н.В. Владимирова. Тақризчилар: М.В. Ломоносов номидаги МДУ Осие ва Африка давлатлари Институти

ходими, филология фанлари доктори, профессор Э.А. Грунина ҳамда филология фанлари доктори, профессор, РФА Шарқшунослик институти етакчи илмий ходими А.Т. Сибгатуллина).

Филология мутахассислари, адабиёт ўқитувчилари, талабалар ва ўзбек адабиёти билан қизиққан барча ўқувчилар учун мўлжалланган мазкур қўлланма икки бўлимдан иборат. Биринчи

Адабий тўхра

бўлимда XX аср ўзбек адабиёти тараққиётининг асосий босқичлари тўрт даврга бўлинади:

- 1) 1900-1930 йиллар;
- 2) 1940-1950 йиллар;
- 3) 1960-1980 йиллар;
- 4) 1990-йиллар.

Иккинчи бўлим XX аср ўзбек адабиёти тарихида чуқур из қолдирган Маҳмудхўжа Беҳбудий, Садриддин Айний, Абдурауф Фитрат, Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий, Абдулла Қодирий, Чўлпон, Фафур Фулом, Ойбек, Абдулла Қаҳҳор, Мақсуд Шайхзода, Ҳамид Олимжон, Миртемир, Зулфия, Саид Аҳмад, Асқад Мухтор, Одил Ёқубов ҳамда бугунги кунда ҳам фаол ижод этаятган қатор таниқли замондош адибларимиз Пиримқул Қодиров, Эркин Воҳидов, Абдулла Орипов, Ўткир Ҳошимов, Хайридин Султон каби ёзувчи ва шоирларимизнинг ҳаёти ва ижодига бағишланади.

Олим миллий маданиятимиз, умуман, халқимиз тарихида алоҳида ўрин тутган улкан воқеликлар, яъни тилимизга Давлат тили мақомининг берилиши ҳамда миллий Мустақилликка эришиш даври бўлмиш 90-йиллар адабиётига тўхталар экан, бу даврда ватанпарварлик, миллатпарварлик руҳидаги оташин асарлари

билан адабиёт майдонига отилган Усмон Азим, Азим Суюн, Шавкат Раҳмон, Муҳаммад Юсуф, Хуршид Даврон, Тоғай Мурод, Омон Мухтор, Эркин Аъзам, Учкун Назаров каби шоир-ёзувчиларимиз ҳамда Мустақилликдан кейинги даврда ўзлигини намоён этган Турсун Али, Абдували Қутбиддин, Барно Эшпўлат, Хосият Рустамова, Иқбол Мирзо, Фахриёр, Назар Эшонқул, Шойим Бўтаев, Улғубек Ҳамдамдек кенжа авлод вакиллари ижодлари хусусида сўз юритади.

Мазкур қўлланманинг эътиборга молик жиҳати шундаки, XX аср миллий адабиётимизнинг ўзига хос тадрижий тақомили “мумтоз адабиёт”, “шўро адабиёти” ҳамда “жаҳон адабиёти” андозалари мисолида шаклан ва мазмунан таҳлил тадқиқ этилган.

Хулоса қилиб айтганда, ушбу китоб Россия, МДХ давлатлари адабий жамоатчилиги, шунингдек, ўзбек адабиёти билан қизиққан барчага XX аср миллий адабиётимиз борасида яхлит тасаввур уйғотадиган муҳим манба ҳисобланади.

Шермурод СУБҲОН

Азиз НЕСИН

ФАРЗАНД

Унинг сочлари мовий ранг аралашган кулранг тусда, олд томонда бўёқ тегмай қолган оқ сочлар. Ёноқлари узра бетиним оқайтган кўз ёшлари киприкдаги бўёқлару юздаги қизил рангни ювиб юборяпти. Унинг кўкрагидаги боғичлари елкадан чиқиб, қўлларига осилиб тушмоқда. У энгил тин олдию, полиция бўлимига маҳкум ўтди.

— Боламни ўғирлашди, болажонимни... Боламни қайтариб беринг.

— Ким болангизни ўғирлади? — Савол берди комиссар.

— Эрим ўғирлади, жаноб комиссар, ўша ярамас...

Кўз ёшлар тер ва бўёқлар билан оқиб борарди. У фарёд чекканча ҳикоя қилди: эри билан алоҳида яшамоқда, ишлари судда. Яқинда у беш ёшли ўғли Метинни ўғирлаб кетди.

— Боламни қайтариб беринг, жаноб комиссар, мен уни яхши, тартиб-интизомли, росмана одам қилиб тарбиялайман. Отаси билан яшаса, у ҳалокатта маҳкум бўлиши ҳеч гап эмас...

Гаплари кескин, тетик аёл экан... Комиссар уни тинчлантирди ва эрининг манзилгоҳини ёзиб олди.

Бир оздан кейин эшик олдида бир эркак, беш ёшли бола ва иккита полициячи кўринди. Болани кўрган она ўз ўғлига ташланди, бироқ эри уни қўйиб юбормади. Ота-она Метинни у ёқдан бу ёққа тортишди. Боланинг қаттиқ қичқиргани эр-хотиннинг уруш-жанжалларига қўшилиб кетди. Полициячилар ҳайрон. Жуфтлик боланинг қўлини чиқариб юборишга эришди, шундагина ота боланинг қўлини қўйиб юборди.

Аёл болани олганча бу ердан йироқлашди. Ота унинг кетидан югурмоқчи эди, бироқ уни ушлаб қолишди. Эркакда ҳар ҳолда ақлу фаросат, маданият борга ўхшайди.

— Жаноб комиссар, сиз бу аёлни билмайсиз, мен боламни мамлакат учун фойдали инсон қилиб тарбияламоқчи эдим, унда қолган бола ҳалокатга маҳкум бўлиши аниқ.

Эрининг гапларига кўра бу аёл номаъқул ишлари учун жазоланган. Бундай аёлга болани ишониб бўладими?

Ун беш кундан сўнг яна эр-хотинлар учрашиб қолишди. Бу сафар касалхонада. Жарроҳлар боланинг қўлларини жойига солиб қўйишди. Бола ва она у ердан чиқар-чиқмас ота боланинг қўлидан силтаб тортди. Она қарчиғайдай унинг орқасидан қувди. Чиққан қўли бинт билан боғланган, ота соғлом қўлидан маҳкам ушлаб олган. Бу сафар жанжалнинг натижаси шундай тугади: боланинг чап қўлини ҳам елкадан чиқариб юборишди. Голиб ота болага қараб турганча шундай деди: майиб-мажруҳ бўлса ҳам, шу аёлнинг қўлида ахлоқсиз тарбияланишидан кўра афзалроқ...

Бир ой ўтди. Машина тўхтаб, ундан илдам тушган аёл тош йўлда ўйнаётган болани олиб қочмоқчи бўлган эди, эри келиб унга қаршилиқ кўрсатди. Бола шу қадар аянчли қичқирганидан, одамлар унга ачиниб кетишди.

— Уни қолдиринг, хоним, охир-оқибат ўлдириб қўясизлар-ку?!

Аёл бу сафар боланинг оёқларини тортганча бақирди:

— Ўлса, ўлар... Бу пасткашнинг қўлида қолганча ўлмоқ афзалдир!

Албатта, бунақанги даҳанаки жангдан Метин ўлиб қолмади. Бу сафар оёқлар икки тарафга тортилди. Аввал иштони сўкилди, кейин терисини ҳам тикишга тўғри келди. Она уни автомобилда касалхонага олиб кетди.

Метин бир ой ётгандан сўнг, у ердан қўлтиқтаёқда чиқди. Она уни бағрига босиб деди:

— Болагинам, менга Аллоҳнинг ўзи ёрдам беради, сени инсон қилиб тарбиялайман!

...Суд мажлиси тугагач, залда гала-говур бошланди. Аёл болани олиб кетаётган эрининг орқасидан югурди. Зиналарга келганда аёл эрининг костюмидан тортиди, болани олди. Бироқ зина узра ҳар иккиси юмалаб кетишди. Метин хушсиз ётарди. Бошларидан қон оқмоқда эди.

Бироқ бу ҳол ҳам аёлни тўхтата олмади. Оёққа туриб олгач, чиқиш жойига югурди. Бола унинг қучоғида эди, бироқ кўчадан ўтар-ўтмас эри уни қувиб етди. Бир боланинг бошидан, яна бири оёғидан тортишди. Метин хушсиз ётганидан бундай қийноқларни сезмасди.

Полициячи уларни ажратиб қўйди. Охир-оқибат Метин отасида қолди. Метин узоқ вақт касалхонада даволанди. Ота-онасининг жангу жадаллари эвазига қўллари нимжонлашди. Оёғининг синиши — ота-онанинг учинчи учрашувидан эсдалик: ҳали-ҳамон гипсда, чамаси, бир оёғи иккинчисидан уч сантиметр қисқа... Охириги кўришувлари эвазига бола ақлу хушидан ажради...

Суд яна Метинни онасига топширди. Ота бундан ниҳоятда хафа бўлиб, аризасининг жавобини кутмаёқ кечкурун болани олиб қочишга улгурди. Бироқ бу онда бола на онасини, на отасини таний оларди. Бирдан аёл уларни қувиб етди.

Энди собиқ эр-хотинлар болани у қўлдан бу қўлга ўтказишдан тоймай турганларида қоровул ва полициячи келиб қолди.

Аёл уларга шангиллаб шундай деди:

— Мен боламни катта инсон қилиб тарбиялайман. Бу ёвуздан боламни қутқаринглар.

Эр йиғлаб юборди.

— Беномус хотин, мени мамлакатга яроқли фарзанд қилиб тарбиялашимга йўл бермаяпти.

Шу аснода болани тортиб олмоқчи бўлди. Бироқ аёл уни бўйнидан маҳкам ушлаб турган эди.

Бироздан сўнг Метин овоз чиқармай қўйди, энди уни орқа суякларини синдиришди. Бу гал она ўз меҳрини болага беришига нолойиқ топишди.

Яраштирувчи суд энди отанинг фойдасига қарор чиқариб берди. Полициячилар ёрдамида ота ўз ўғлини олди. Она эса ўғлининг жабрланган қўлларини тутганча, бўсагага оёғини тираб олиб, бор овози билан бақирди:

— Бу ҳаётда ўғлимни унга топшира олмайман, у фарзандимни ҳалокатга олиб боради...

— Қўйвор, манжалақи, бузуқ, — ота газабини тия олмади, — қўйвор, мен уни ҳақиқий одам қилиб тарбиялайман!

Миршаблар ёрдамисиз ота ўғлини онасидан тортиб ололмади.

...Метиннинг сарсон-саргардонлиги, азобланишларига чек қўйилди. Омади бор экан боланинг: қудуқдаги арқондан узиб, тарвуздай икки бўлакка бўлиб юборишмади.

Шу тариқа бу баҳса нуқта қўйилди. Ота мамлакатга арзирли фарзанд тарбиялаш учун яна бир бор уйланди.

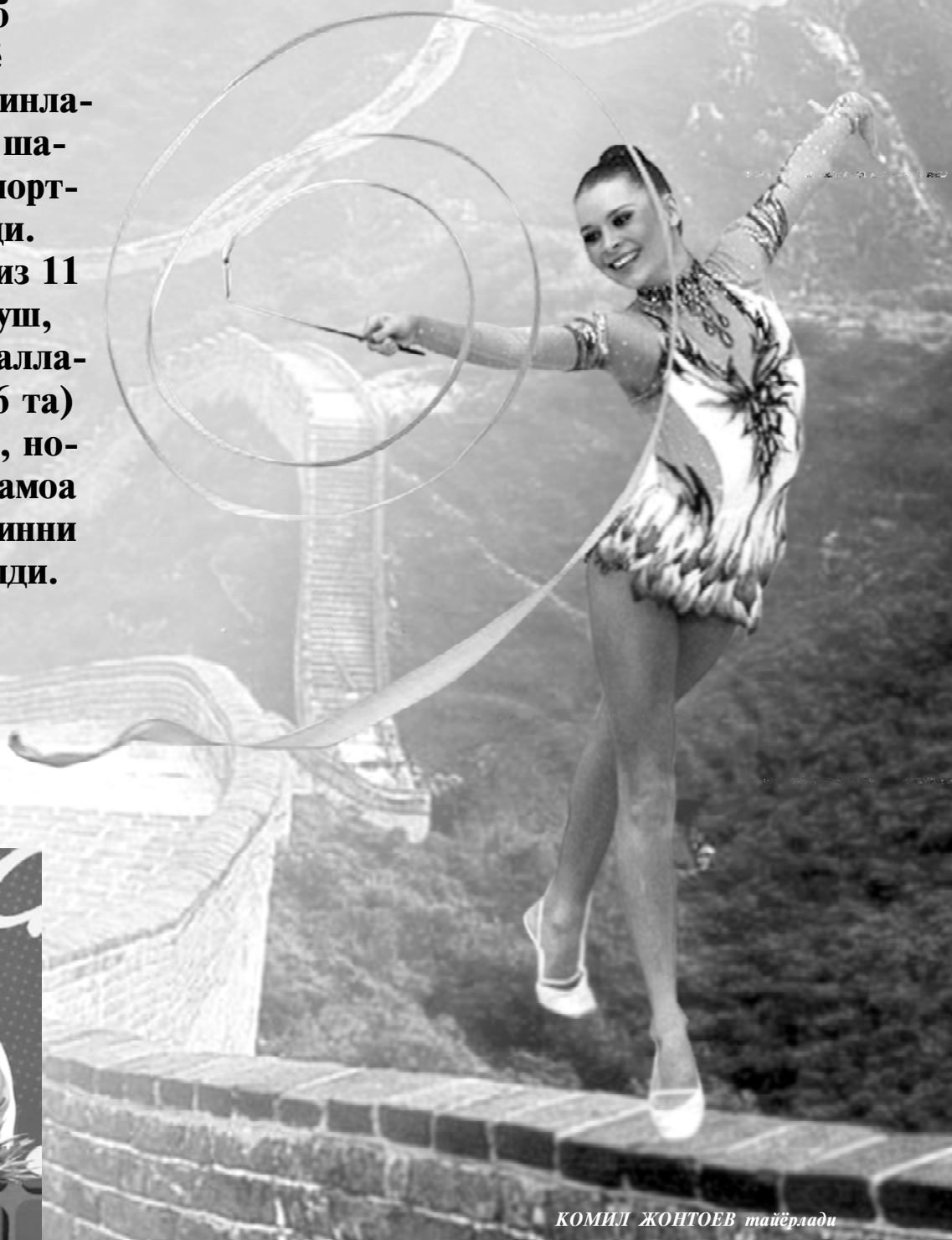
Она бўлса, боласи билан келишиб, ундан ҳақиқий катта одам тарбиялаш кўйида юрибди...

Насиба ОЧИЛОВА таржимаси

ХИТОЙНИНГ ГУАНЧЖОУ ШАҲРИДА БЎЛИБ ЎТГАН 16-ОСИЁ ҲИЙИНЛАРИ СОВРИНДОРЛАРИ

Яқинда Хитойнинг Гуанчжоу шаҳрида бўлиб ўтган 16-Осиё Олимпиада ўйинларида юртимиз шаарафини 224 спортчи ҳимоя қилди. Ҳамюртларимиз 11 олтин, 22 кумуш, 23 бронза медалларини (жами 56 та) кўлга киритиб, но-расмий умумжамоа ҳисобида 8-ўринни кўлга киритишди.

КОМИЛ ЖОНТОВ тайёрлади

ҲАЁТ ҲАҚИҚАТИ

ёзувчи Абдуқайюм Йўлдош билан суҳбат

— *Хурматли Абдуқайюм ака, сизнинг “Тимсоҳнинг кўз ёшлари”, “Сунбуланинг илк шанбаси” номли тўпламларингизга киритилган асарларингизни мутолаа қилиш жараёнида савол туғилди: айнан қисса жанрида ижод қилишингиз сабаби нима?*

— Бошқаларда қандай билмадим, аммо мен кўлимга қалам олганимда “Фалон жанрда асар ёзмаман” дея режа қила олмайман. Ўзингиз яхши биласиз, ҳар бир янги битик юзага келишининг, туғилишининг вақти-соати бўлади. Ёзила-жак асарнинг кириш қисми, кульминацияси ва хотимаси, образлар шундоқ кўз олдимда пайдо бўлиб, онг-шуур билан биргаликда юракни ҳам тинмай безовта этавермагунча иш столига ўтирмасликка ҳаракат қиламан. Зеро, ана шундан кейингина сатрлар қуюлиб кела бошлайди. Бу жараёнда баъзан ҳикоя қиссага айланиб кетиши мумкин ва аксинча. Шу маънода жанрни охир-оқибат юзага келган ёки ижод жараёнида шакл-шамойили кўрина бошлаган “маҳсулот” белгилайди.

Қисса жанрининг каминага маъқул жиҳатига келсак, қайтадан Америка очиб ўтирмай, устозлар ўгитини такрорлаб қўя қолай: бу жанрда ҳаёт ҳақиқатини кўнгилдаги гапларга қўшиб айтиш имконияти каттароқдай...

— *Кейинги саволим қиссаларингиздаги аёллар образи, улар руҳияти тасвири билан боғлиқ. Жумладан, “Отчопар ёки ўн учинчи уй” қиссасидаги Нозима, Флора, Фаня, Осие опа, Санобархон сингари аёллар характери, қиёфаси, руҳияти ҳам ранг-баранг. Шулар орасида Осие опа, Фаня сингари образлар тасвирида ҳажвий карикатура рассомлари сингари жуда жонли, ишонарли портрет деталларини чиза олгансиз. Айтингчи, ҳар бири бетакрор, ўзига хос бу аёллар руҳиятини яратишда Сиз қайси анъа-*

наларга ёки қайси ижодкорлар тажрибасига суянасиз?

— Сиз тилга олган образларни тасвирлаётганимда бирон ёзувчининг анъанасини давом эттираман деган ниятда кўлимга қалам олманман. Шунчаки, мен бу персонажларни ҳаётда жуда яхши таниб-билиб улгурганим. Қиссани ёзиш жараёнида уларнинг ҳаммаси шундоққина кўз олдимда пайдо бўлиб, ҳатто, бу мақтаниш бўлиб туюлмасин-у, Абдулла Қаҳҳорнинг таъбири билан айтганда — гапирадиган гапларини ҳам қулоғимга шивирлаб туришганди. Аслини олганда ҳар бир катта-кичик асарим мени ўйлантириб, ҳаяжонлантириб, тўлқинлантириб юрган ўй-мулоҳазаларим, фикрларим, ҳис-туйғуларим ва нуқтаи назарларимнинг маълум маънодаги бадиий ифодаси, холос. Ахир, асар ёзишдан мақсад ҳам бўлади-ку. Гап фақат ваҳимали-ваҳимали воқеаларни қоғозга туширишда бўлса, ана, бугунги “сарик матбуот”имиз бу вазифани дўндириб адо этаётпти.

— *“Отчопар ёхуд ўн учинчи уй” қиссаси қаҳрамони Нозима балчиқ кўлдаги чиройли, тароватли нилуфар гулга ўхшайди. Нозима образини бу даражада таъсирчан яратишингизга ундаган омил ҳақида билмоқчи эдим.*

— Шоир айтганидай, “Инсон ёнингда-ку, у менинг кўшним”. Қаҳрамоним Нозима деярли икки йилга яқин биз билан “дом”да шундоқ ҳамсоя бўлиб яшади. Бир одамни ўрганиш учун бу оз муддат эмас, албатта. Қиссада қаламга олинган воқеаларнинг асосий қисми қаҳрамонимнинг бошидан ўтган. Бунинг устига ўзим ҳафталаб Отчопарга, улгуржи бозорга қатнаб, қаҳрамонимнинг, ён-атрофидагиларнинг феъл-атворини имкон даражасида ўрганишга ҳаракат қилдим. Осие опа, Флора, Қоравойлар ҳам ҳаётда бор кишилар. Бозор деганлари дунё ичидаги дунё экан. Турфа хил

қисматлар, турфа тақдирлар... Алам билан қувонч, омад билан бахтсизлик, муҳаббат билан хиёнат, саволат билан разолат ёнма-ён юракан бу ерда. Қаҳрамоним турмушида кетма-кет юз бера бошлаган фожиалар боис мен токи у ёруғ кунларга чиқиб олмагунча умуман бу мавзуга қўл урмасликка аҳд қилиб қўйганим. Аммо касбимизга хос бўлган ва эҳтимолки, унчалик яхши ҳам бўлмаган бир хусусиятимиз бор: биз ҳаммиша кузатишда давом этамиз. Мен ҳам Нозимани киши билмас ўрганишда давом этдим. Кўлимдан келгани шунча чеккан жабрлари эвазига Нозимани озгина мукофотлаш бўлди.

— *“Тимсоҳнинг кўз ёшлари” қиссангизда тимсоҳ бадиий деталдан моҳирона фойдалангансиз. Агар сир бўлмаса, ушбу деталнинг асар бадиий гоясини ташувчи асосий унсурга айлантирилиши сабабини изоҳласангиз.*

— Ёдингизда бўлса, қисса якунида қаҳрамоним Муниса тушини эслаб, фарёд уради: “Ўшанда... ўшанда тимсоҳ... йиғлаётганди... Мени еб қўйиб йиғлаётганди...” Ҳаммамизга маълум, тимсоҳ ҳақиқатан ҳам ўз қурбонини еб қўйганидан кейин кўз ёши тўқади.

“Тимсоҳнинг кўз ёшлари” бу дунёда, сиз билан бизнинг ёнгинамизда яшаб ўтаётган хоксор, камтарин, тортинчоқ қиз ҳақида эди. Худбинлик, шахсий манфаатлар устун муҳитда қаҳрамоним Муниса қандай аҳволга тушди? Назаримда, қиссада бу саволга жавоб бордек.

— *“Залолат” қиссасида бугунги замондошларимизнинг пул, молдунёга ҳирс қўйиши натижасида турли кўйларга тушиши, мардикорлар ҳаёти жуда ҳаётий ва таъсирчан тасвирланган. Айтинг-чи, бу асар қандай фалсафий асосларга таяниб яратилган?*

— Газетада ишлаб юрган пайтларим бир компьютерчи йигит ўртоғи билан мардикорликка чи-

қиб, жуда шафқатсиз хўрликларга учраганини гапириб бериб қолди. Гапираётган бошқа-ю, бизнинг баданимизда чумоли ўрмалаётгандай... Ўн кунча собиқ мардикорга савол беравери-беравери безор қилиб юбордим. У кунларни эслаш йигитга унчалик ёқимли эмаслиги кўриниб турарди. Шунга қарамасдан йигит ҳамма тафсилотларни яширмасдан айтиб берди. Биз бу воқеаларни кўзда ёш билан эшитдик. Шундан кейин каминада бу кўргилликларни қоғозга тушириш вазифаси қолганди, холос.

— *Аёллар руҳиятини тадқиқ этган қиссаларингиздан тортиб, ҳикояларингизда ҳам анъанавий реалистик услубингиз яққол кўзга ташланади. Аммо “Тушов” ҳикояси мутлақо бошқача услубда яратилган. Китобхоннинг асардаги “Аёл” образи моҳиятини англаши бир қадар қийинроқ, менимча.*

— “Тушов” — мен ўзим энг яхши кўрган ҳикояларимдан бири. Уни ҳам йиғлаб, ҳам яйраб ёзганман... Назаримда, ҳикояда айтилмоқчи бўлган гап яққол аён бўлиб турибди: Аёл, сиз таъкидлаганингиздек, наинки “тирикчилик деб аталган оғир ташвишлардан қутула олган”, балки бошқаларнинг ҳам шундай эмин-эркин, Ҳақиқий Инсон бўлиб яшашини истайдиган, бу йўлда уларга жон-жон деб кўмак беришга тайёр Аёл, яъни яратувчи зот. Илло, Инсон шунчаки кун кўриш учун дунёга келиши керак эмас. Инсон бахт учун, яшаш учун туғилган. У ўзини пастга тортиб, оёғига тушов бўлиб турган майда ташвишлардан, ғийбатлардан, адоватлардан, ҳадиклардан, кўркувлардан қутулиб яшаш лозим.

— *Абдуқайюм ака, мутахассислигингиз бўйича бошқа касб эгаси экансиз. Лекин адабиётга бўлган муҳаббатингиз Сизни ижодга, ёзувчиликка бошлабди. Айтингчи, бадиий ижод билан ошнолик, адабиётга бўлган меҳру муҳаббатингиз болаликдан бошланганми? Ижодкор сифатида қандай шаклланганлигингизни билишни истардим.*

— 1980-1985 йиллари Тошкент политехника институтида ўқиганман. Институтни битиргандан сўнг Тошкент заводларидан бирида беш йил инженер бўлиб ишлаганман ҳам.

Адабиётга ҳавас болаликдан бошланган. Бизнинг болалик давримиз эса пахта эгатларида ўтган. Шунга қарамасдан кўп бадиий китоб ўқишга имконият бор эди. Мактабимиздагидан ташқари қишлоқ фуқаролар йиғинининг ҳамда ишчилар кўмитасининг ҳам ўз кутубхоналари бор эди. Уларнинг ҳаммасига аъзо бўлгандим. Бунинг устига қишлоқ марказидаги яхшигина китоб дўконига ҳам ҳафта сайин янги китоблар келиб турарди.

Хуллас, илк “ҳикоя” мни бешинчи синфни битириб, таътилни олатдагидек далада ишлаб ўтказётганимда Абдусамат исмли ўзимдан уч-тўрт ёш катта тоғам билан ҳаммуаллифликда ёзганман. Ҳикоя “Уч арпа нони” деб номланарди. Унда уруш йиллари қишлоғимизда бўлиб ўтган воқеа қаламга олинганди: белига учта арпа нони тугиб йўлга чиққан чолни қабристонда қароқчилар ўлдириб кетишади.

Дала шийпонида тушликка бир соат ажратиларди. Биз беш-ўн дақиқада овқатни шоша-пиша еб олардик-да, шийпондан сал наридаги дарахтлар соясига ётиб олганча ўқувчилар дафтарига ёзаверардик, ёзаверардик. Дафтарлар тугайверарди, аммо ҳикоя сира тугамасди...

Кейин эса кўнгилда шеърга ҳавас уйғонди. Балки бунга бобом қишлоғимизда “Йўлдош бахши” номи билан танилгани ҳам сабаб бўлгандир. Ҳар қалай, у кишининг қорни ўйилиб қолган табаррук дўмбирасини каттаотамнинг (отамнинг акасининг) уйида бир неча марта кўлимда тутиб кўрганман.

Ўсмир ёшимда дастлабки шеърый машқларим, хат-хабарларим туман, вилоят газетасида босилди. Ўнинчи синфда ўқиётганимда эса (1979 йили) илк фантастик қиссам “Темирсаид” ёзувчи Худойберди Тўхтабоев “Оқ йўл”и билан “Гулхан” журналида чоп этилди.

Албатта, журналистикада ўқишни орзу қилганман. Бироқ...

Умуман, бирон нима ёзиш учун журналистикада ёки филологияда ўқиш шарт эмас экан, деган қарорга келдим, келаси йили политехника институтига ўқишга кириб кетдим.

Назаримда, тўғри қилдим-ов. Зеро, ҳақиқий ҳаёт сабогини мана шу институтдан олдим, деб ўйлай-

ман. Бунинг устига институтда ўқиган, заводда ишлаган йилларим жуда кўп асарларни рус тилида ўқидим.

— *Ўзбек адабиётини ўзбек аёлининг тақдири, руҳияти тасвири А.Қодирий, Чўпон, А.Қаҳҳор, Ойбек, Ф.Ғулом сингари қатор сўз санъаткорлари томонидан яратилган. Сизнинг ижодингизда уларга хос муайян анъаналар руҳи сезилса-да, айрим ҳолларда қаҳрамонлар руҳияти таҳлилидан кўра воқеалар байнига кўпроқ ўрин берилди. Буни ўзингиз ҳам сезасизми?*

— Тўғри, буюк Сервантес ҳам “Ҳар ким тақлид қилар ўз устозига” деб ёзган. Шу маънода қай маънодадир ижодкорнинг ўзи устоз сананган қаламқашларга эргашишини тушуниш мумкинدير.

Ўзим Абдулла Қаҳҳор асарларини севиб ўқийман. “Ўтмишдан эртақлар”дек ёрқин образларга бой асарни қайта-қайта ўқимай бўладими ахир?! Абдулла Қодирийнинг “Ўткан кунлар”ини ўқиётиб ҳар сафар ларзага тушаман. Аммо ўзинг бениҳоя ҳурмат қилган ёзувчиларга эргашиш билан улар ижодига тақлид қилиш ўртасида анчагина фарқ бор. Тўғри, бу сарҳадни аниқ белгилаб олиш ҳам мушкул. Шу маънода камина устозлар анъаналари ёки услубларига таянишдан кўра кўпроқ ўзимнинг имкониятим ва илҳомимга суянишга ҳаракат қиламан. Бўзчийим билганини тўқийди. Камчиликларинг бўлиши табиий.

— *Келажакда катта миқёсли эпик жанр — роман ёзиш режангиз борми?*

— Туғилмаган болага исм кўймай турган маъқул. Бир-иккита асосий қисмлари битиб қолган асарлар бор. Аммо улар роман бўладими ёки қисса — олдиндан бир нима дейиш қийин. Ҳар қалай, қисса бўлса керак-ов. Бундан тўрт-беш йил бурун бир романгўй ёзувчи каминага “Менда романное мишлене бор, сизда эса йўқ”, деганди. Балки унинг гапийам тўғридир...

— *Сизга китобхонлар номидан миннатдорчилик билдириб, бадиий баркамол асарлар яратишда муваффақиятлар тилайман. Мазмунли суҳбатингиз учун раҳмат.*

Суҳбатдош
Юлдуз ЭШМАТОВА

НИККОЛО ПАГАНИНИ АФСОНАСИ

Муסיқа санъати билан бироз бўлса-да ошно ҳисобланган ҳеч бир кимса йўқки, ушбу италиялик машҳур скрипкачининг отини эшитмаган бўлсин. Айниқса, унинг концерт давомида скрипканинг деярли барча торлари узилиб биттаси қолганига қарамай, залдаги бутун бошли муסיқа шинавандаларини ҳайратга солганию рақибларини доғда қолдиргани ҳақидаги гаплар тилларда дostonдир.

Италиянинг Генуя шаҳарчаси Ницца қасабасидаги 38 рақамли эски бир уйнинг девори ўрта-сида афсонавий гўзал бир малакнинг ҳайкали ўрнатилган бўлиб, унинг қуйи қисмидаги мраммар лавҳада шундай сўзлар битилган:

“Ушбу одмигина хонадоннинг зиммасига юксак шараф тушган: бу ерда 27-октябр 1782-йилда илоҳий муסיқа санъатининг

тенгсиз устаси Никколо Паганини туғилди”.

Никколо порт ишчиси Антонио Паганини ва оддий уй бекаси Тереза Паганиниларнинг оиласида учинчи фарзанд бўлиб дунёга келди. Кўпчилик италияликлар каби отаси Антонио муסיқа санъатининг ошиғи эди. Мандалина, скрипка муסיқа асбобларини яхши чаларди. Қола-

верса, бир пайтлар санъаткор бўлишни жуда орзу қиларди.

Ўз даврининг машҳур санъаткорларига ҳавас билан қараган онаси Тереза болаларида санъатга қизиқиш уйғотиш учун уларнинг тарбиясига алоҳида эътибор беради. Не ажабки, кунларнинг бирида Терезанинг тушига фаришта киради ва “тила тилагингни, Оллоҳ етказди” дейди. Шунда у ўғли Никколонинг машҳур скрипкачи бўлишини тилайди...

Ёш Никколо скрипка чалишнинг сир-синаотини дастлаб отасидан, сўнгра таниқли скрипкачи Жованни Серветто ҳамда композиторлар Госпаро Гиретти ва Фердинандо Паэрдан ўрганайди.

1801-йилда Никколони Италиянинг Лукка шаҳрида ҳар йил ўтказиладиган анъанавий танлов концертига таклиф қилишади. Отасининг ниҳоятда қаттиққўл-лигидан толиққан ёш санъаткор ушбу фурсатдан фойдаланиб, акаси Карло билан Луккага жўнайди ва ота уйи билан бутунлай видолашади.

Шундай қилиб, 19 ёшида мустақил ҳаётга қадам қўйган ўспирин Никколо Паганини Луккадан сўнгра Пиза, Милан, Парма, Ливорно каби шаҳарларда концерт бера бошлайди. Ушбу ёш нодир санъаткорнинг довуғи қисқа бир фурсатда бутун Италия бўйлаб тарқалади. Ливорнода эришган ютуғининг намунаси ўлароқ мухлисларидан бири рассом Пазини унга ажойиб скрипка – Гварнерини совға қилади.

Ота уйидан айрилгач, тартибсиз ҳаёт тарзи ёш Паганинини турли можаро ва ишқий саргузаштлар гирдобига етаклайди. Қуш инида кўрганини қилади деганларидек, бир пайтлар отаси Антонио ўзининг башорат – олдиндан кўра олиш қобилиятига ишониб, казинода қимор ўйнаганларига гувоҳ бўлган ёш Паганини эндиликда концертдан тушган пулларни қиморга тика

бошлайди. Баъзан жуда кўп миқдорда пул ютқазиб, оғир аҳволда қолади. Концерт ўтказилмай қолган пайтларда вазиятни ўнглаб олиш учун қимматбаҳо буюмларини сотишга тўғри келади. Ҳатто бир гал кўп бора гаровга қўйилган энг қадрли совга: Гварнери скрипкасининг сотилишига оз қолади.

Қаттиқ руҳий тушкунликка тушган санъаткор дам олиш мақсадида Ливорно шаҳрига йўл олади. Маҳаллий мусиқа шинавандалари ундан концерт беришни сўрашади. Шунда у бу ерга шунчаки сайр қилиб дам олишга келганини, скрипкасини Луккада қолдирганини айтади. Ливорнолик скрипка топиб беришларини маълум қилиб, охири оқибат концерт беришга кўндиришади. Мухлислар ваъдага вафо қилиб, кўп ўтмай скрипка олиб келишади. Скрипка фаранг миллатига мансуб маҳаллий бой тижоратчи Ливронга тегишли эди. Концертдан сўнг санъаткорнинг маҳоратига тан берган Ливрон скрипкани қайтариб олишдан воз кечади ва унга шундай дейди: *“Сиздан сўнг бу асбобга бирор-бир кимсанинг қўл теккизиши маъқул бўлмайди. Бундан кейин, жаноб Паганини, бу скрипка сизники.”*

Бу ўша сеҳрли скрипка, яъни Паганини “пушка” деб атаган, умрининг охиригача қўлидан туширмай, миллионлаб мухлислари қалбини забт этган Гварнери дель Жезу эди.

Паганини ана шундай сафолат ботқоғига ботган бир пайтда тақдир уни исми номаълум катта мол-мулк эгаси, зодагон аёлга дуч қилади. Уч йил бирга кечирилган ҳаёт унинг учун унутилмас хотираларга бой бўлади. Бу даврда у скрипка ва гитара учун ўн икки сонат, соло гитарага мўлжалланган “Катта сонат” ҳамда бир қатор композициялар яратади. 1804 йилнинг охирида тагин Генуяга қайтади. Худди шу

даврдан бошлаб, Италиянинг барча шаҳарлари бўйлаб, ўзининг концерт чиқишларини тақдим этади. Унинг довруғи нафақат Италия, балки бутун Европа давлатларига таралади. Қолаверса, у билан шахсан танишиш, ундан сабоқ олиш мақсадида қатор мамлакатлардан машхур санъаткорлар кела бошлайди. Улар орасида таниқли олмон скрипкачиси Людвиг Шпор ҳамда польшалик скрипкачи Кароль Липинскийлар ҳам бор эди.

Шуҳрат пиллапоялари сари дадил одимлаётган Паганини ҳақида кўплаб китоб, мақола, шеър, поэмалар ёзилади. Матбуотда унинг нодир истеъдоди борасида ҳайратомуз, илиқ сўзлар билан бир қаторда, ҳақиқатдан йироқ турли-туман гап-сўзлар тарқала бошлайди. Кимдир унинг улкан маҳорати, санъатига таҳсинлар ўқиса, кимлардир “у руҳини шайтонга сотган жодугар, шунинг учун машхур скрипкачи бўлган”, дерди. Яна кимдир унинг ортида шайтон яшириниб олиб, скрипка камончасини юргизишда ёрдам бераётганини кўргани ҳақида лоф урарди. Ушбу айтилганларнинг барчаси шундан дарак беради: Паганини ҳали қулоқ эшитиб, кўз кўрмаган ноёб истеъдод соҳиби эди. У скрипка чалганда ўзининг соҳир ижро услуби билан барча тингловчиларни ром этиб, сеҳрлаб қўярди.

Паганинининг машхур “24 каприс”лари нашр этилганда, ҳатто машхур скрипкачилар ҳам уларни ижро этиш мумкинлигига шубҳа билан қарашган. Унинг ўзи ижросида худди ёш болалар пьеска чалгандек енгил ҳаракатлар билан, осон чалганини кўргач, ҳайратдан ёқа ушлашган.

Венецияда Паганини ёш италиялик қиз Антонио Бьянки билан танишади. Бу яқинлик кейинчалик оила қуриш билан яқунланади. 1825 йил 23 июлда уларнинг оиласида ўғил фарзанд ту-

ғилади. Унга Ахилл деб ном қўйишади. Бироқ афсуски, Антонио Бьянкининг асоссиз рашк қилишлари ва тинимсиз жанжал чиқаришлари оиланинг барқарорлигига путур етказиб, уларнинг ажралишларига сабаб бўлади.

Паганини 1828 йилнинг баҳоридан то 1834 йилнинг кузига қадар 7 йил давомида Австрия, Олмония, Франция, Англия каби кўплаб Европа давлатларида сафарда бўлиб, ўзининг ҳайратомуз — унутилмас концерт чиқишларини намойиш этади. Қаерда бўлмасин, халқнинг юксак олқишига сазовор бўлади. У уюштирган концерт билетларининг нархи гарчи икки-уч ва ҳатто баъзан беш баравар қиммат сотилганига қарамай, зал доим мусиқа шинавандалари, мухлислари билан лиқ тўла бўлган.

Паганини 1840 йил 27 май куни 58 ёшида вафот этади. Унинг машхур Гварнери Дель Жезу скрипкаси ҳозирда Генуя музейида сақланмоқда. Йилда бир маротаба скрипка турган витрина очилиб, дунёнинг машхур скрипкачиларидан бири унда чалиш имкониятини қўлга киритади. 1957 йилда ана шундай шарафга Давид Ойстах лойиқ топилган бўлса, 1963 йилда Паганини номидаги халқаро мусобақа голиби, болгариялик Емил Камилларов муяссар бўлган.

Шермурод СУБҲОН
тайёрлади

Умр — инсонга Оллоҳ томонидан берилган улуғ бир неъмат. Ана шу буюк неъматдан оқилона фойдаланиш, ҳар бир кунни, ҳар бир соатни ғанимат билиб, уни беҳуда ишларга сарфламасдан, кишиларга манфати тегадиган амаллар ила бойитиш барчамизнинг бурчимиз.

Ибратли умр

Мақсуд Шайхзода айтганидек, инсоннинг қадр-қиммати неча йил яшагани билан эмас, балки қилган ишлари билан ўлчанади. Шундай инсонлардан бири устоз Қодир Мирзаевдир.

Қодир Мирзаев 1947 йилнинг 7 январидида ишчи оиласида дунёга келди. Санъатга бўлган муҳаббат уни Ҳамза номидаги мусиқа билим юртига етаклади. 1966 йилда мусиқа билим юртини тамомлагач, Тошкент давлат консерваториясида хор дирижёрлиги мутахассислиги бўйича таҳсил олди.

Дастлабки иш фаолиятини ашула ва рақс ансамблида бошлади. Қодир ака 1976-1977 йиллар Ўзбек Давлат Академик хор капелласида бош хормейстер лавозимида ишлади. Худди шу йилларда Украина бўйича гастрол чиқишларида Львов, Одесса Николаев, Севастопол, Симферопол, Гурганск шаҳарларида дирижёр сифатида қатнашди. 1974 йилда Туркменистоннинг Ашхобод, Чоржўй, Тошовуз, Мари вилоятларида ўз дастурларини намойиш этди. 1976 йилда “Шодлик” ашула ва рақс ансамблига бош хормейстер этиб тайинланди.

Устоз 1987 йилдан буён Абдулла Қодирий номидаги Маданият институти Вокал жамоаларига раҳбарлик, мусиқа назарияси ва тарихи кафедраси мудири лавозимида фаолият юритиб келади.

Шу йилнинг октябр ойидан бошлаб шу институт хор дирижёрлиги бўлимида профессор сифатида фаолият юритаётган устоз айни пайтда “Ниҳол” талабалар хор жамоасини бошқариб келмоқда.

“Ниҳол” ансамбли 1979 йилдан ҳозирги кунгача ҳар йили ўтказиладиган хор фестивалида қатнашиб келмоқда. Шунингдек, Саратов шаҳридаги фестивалда қатнашиб “Халқ куйлари бўйича энг яхши дастур ижроси” дипломига эга бўлди.

Қ.Мирзаев раҳбарлик қилаётган “Ниҳол” талабалар хор жамоаси ҳар йили Тошкент шаҳрининг 21-22-мехрибонлик уйларида, қариялар уйларида ҳамда байрамларда ўзларининг янгидан-янги концерт дастурлари ва чиқишлари билан ўз тингловчиларини хушнуд қилиб келмоқда.

Ҳаваскор хор жамоасининг ижрочилик санъатига доир масалаларини бадиий раҳбар қанчалик чуқур ва мустаҳкам эгаллаган бўлса, ўқув-тарбиявий ва услубий жиҳатдан у шунчалик юқори натижаларга эришади.

Ўз касбининг моҳир устаси, фидоий ва жонкуяр мураббий Қ.Мирзаевнинг шогирдлари республикамизнинг турли вилоятларида етук мутахассис сифатида фаолият кўрсатмоқдалар.

Ҳозирги кунда устоз билан елкама-елка ишлаётган шогирдлари профессор Раҳматилла Носиров, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Эркин Раҳимов, Ниёзали Ортиқматов кабилар ёш авлодга сабоқ бериб келишмоқда.

Санъат инсонни гўзалликка етакловчи, шахнинг камол топишига таъсир этувчи муҳим омилдир. Хор санъати фақатгина ашула айтишдан иборат бўлиб қолмасдан, мусиқий таълим бериш, маънавий жиҳатдан тарбиялашнинг қулай туридир.

Бугунги кунда муборак 63 ёшини қаршилаётган ҳурматли устозимиз Қодир Мирзаевга бўлгуси санъат ва маданият ходимларини етиштиришдек масъулиятли ҳамда шарафли вазифаларни бажаришда узоқ умр, сиҳат-саломатлик тилаймиз.

**Файзулло ҲАЙИТОВ,
Тошкент Давлат маданият
институти талабаси**

АШҚУБ РИВОЯТИ ЎХУД

АБАДИЙ ЯШАШГА МАҲКУМ ЭТИЛГАНЛАР ҚИСМАТИ

Бироқ... бу ўта ғалати ўлим эди. Графнинг танишларидан бири бу ўлимни «шамғалат ўлим», деб атайди. Шунингдек, бирор-бир қабристонда Сен-Жермен исмли қабртош йўқлигини ҳам қайд этади.

Орадан бир йил ўтгач, Парижда франкмасонлар йиғилиши бўлади. Бу йиғинга қатнашганлар рўйхати ҳозиргача сақланиб қолган. Буни қарангки, ушбу рўйхатда Месмера, Лафертлардан сўнг Сен-Жермен исми ҳам қайд этилган.

Бундан ҳам ҳайратланарлиси шундаки, орадан уч йил ўтиб, яъни 1788 йилда, Франциянинг Венециядаги вакили граф Шалон Сен-Жерменни Авлиё Марк майдонида учратиб қолади ва у билан суҳбат куради.

Бундан ташқари, француз инқилоби йилларида эса, зодагонлар сақланган қамоқхоналарнинг бирида Сен-Жерменнинг ҳам борлиги аниқланади. «Граф Сен-Жермен, — деб ёзилади 1870 йилги қамоқ битигида, — ҳали-ҳануз бу дунёда яшапти, ўзини яхши ҳис этмоқда».

Яна орадан қарийб 30 йил-

лар ўтгач, графни ёшлигидан яхши биладиган Жанлис номли аслзода хоним уни Венада учратиб қолади. У сира ўзгармаган эди. Кекса хоним хурсандчиликдан ҳаяжон билан унга интилганида, у иззатини жойига қўйиб, муомала қилади. Бироқ учрашувни чўзмасликка интилади. Шундан сўнг у Венада қайта қорасини кўрсатмайди...

Ўшанда Луи Филипп салтанатининг сўнгги йиллари бўлиб, бу дунёда Сен-Жерменни шахсан таниган-билганлардан деярли ҳеч ким қолмаган эди. Истеъфодаги бир амалдор Париж хиё-

бонларининг бирида ўзининг ёшлигини эслатадиган бир кимсани кўриб қолади. Бу Сен-Жермен эди. Унинг ташқи қиёфаси ушбу амалдор ёшлигида кўргандай, орадан кўп йиллар ўтганига қарамай, ўзгармаган эди.

Аммо чол графни бағримга босай, деб ҳаяжонланиб югурмади. Фойтунда уни кутиб ўтирган хона хизматчисини чақириб, бу кимсанинг изига тушиб, унинг аслида кимлигини аниқлашни буюради. Бир неча кундан сўнг чолга шу нарса маълум бўлдики, у киши ўз танишлари орасида майор Фрезер номи билан маълум экан, бироқ фамилияси инглизча бўлса-да, ўзи инглиз эмас, ёлғиз яшайди, аравакаши ва уй хизматкори бор экан.

Чол бунақа ғалати воқеаларга ниҳоятда эҳтиёткор ва қизиқувчан эди, шу боис у изкувар ёллаб, бу ишни охиригача аниқлашга астойдил киришади. Бироқ изкувар ҳам бу ишни тузукроқ эплай олмаслиги маълум бўлиб қолади.

Амалдорнинг эса бу кимсага нисбатан қизиқиши тобора орта бошлайди. У бу номаълум кимса кечқурунлари қай маҳал хиёбонга чиқишини билиб олгач, у билан тасодифан танишиб қолиш чорасини қўллайди. Оқшом икки марта у билан овқатланишади. Кўпчилик кексаларда бўлгани каби бу чол ҳам қайси мавзуда гап бошламасин, бари бир, ўтмишга келиб тақаларди.

Чол бу ғалати кимсанинг юзларига тикилиб, ҳикоясини тинглар экан, ярим аср орқага қайтиб боргандай бўлади. Чолнинг ўзини эса вақт аяб ўтирмаган. Шу маънода унинг бир ус-

тунлиги бор эдики, рўпарасидаги бу йигит бир вақтлар уни яхши таниган бўлса ҳам, энди аниқ таниёлмайди. Ҳар бир нарсанинг қиррасида юришнинг ўз хатари бўлади. Кунларнинг бирида, учинчими, тўртинчими учрашувларида чол ўзини ушлаб туролмади. Замонасининг улуг кишилари сирасидан Сен-Жерменни билиши ва у билан қачонлардир учрашганини оғзидан гуллаб қўйди.

Сухбатдоши елкасини қисди ва бошқа мавзуларда, бошқа нарсалар ҳақида гапириб кетди.

Бу гал улар одатдагидан кўра эртароқ тарқалишди. Ва майор кейинги учрашувларга келмади.

Кейинчалик собиқ амалдорнинг сўраб-суриштиришларидан шу нарса маълум бўлдики, у ўзи билан хизматкорларини олибдию, номаълум томонларга жуфтакни ростлаб қолибди...

Қолган умри давомида чол ўша сухбатдошининг қайтиб келган-келмаганини мунтазам суриштириб юради. Бироқ у Парижда қайта пайдо бўлмайди...

Шундан сўнг тарихда Сен-Жермен билан боғлиқ яна иккита хабар учрайди. У гўё 1934 йили яна Парижда юз кўрсатган эмиш. Охирги марта эса у 1939 йили декабр ойида пайдо бўлган эмиш.

Келинг, шу ўринда ғайритабиий воқеа рўй берди, деб ҳам фараз қилайлик. Яъни абадий ҳаёт сувини излаган ўнлаб, юзлаб, минглаб кишилардан бир нафари умрни узайтиришнинг иложини топди ҳам дейлик. (Умрни узайтириш мумкинлигини ҳозирги замон фани ҳам рад этмайди). Энди савол тугилади: ўша инсон ўзининг бу буюк

кашфиётидан кейин ўзини қандай тутиши мумкин? Унинг олдидан аниқ, шу билан бирга қийин икки йўл бор: ўзига маълум бу сирни бошқалардан пинҳон тутиш ёки уни ҳаммага маълум қилиш. Маълумки, кейинги ҳолат рўёбга чиқмади.

Тўғри, биз яна бир ҳолатни эътиборга олмадик, бу ўлмасликдан воз кечиш ҳолати. Бир қараганда, бундай бўлиши мумкин эмасдек туюлади. Лекин ривоятлар бўйича, Сулаймон подшо ана шундай йўлни тутган. Унга мангу ҳаётни таъмин этувчи дорини таклиф қилганларида, у ўз яқинлари, севган кишиларидан кейин қолиб яшашни истамаган. Ўлмаслик — аянчли бир қисмат, у Агасфер ривоятига замин ҳам бўлгандир балки?

Ривоятларга кўра, Исони азоб-қийноқ билан ўлдириш учун элтганларида, азоб бериш воситаси бўлмиш оғир тахта хочни ҳам унинг ўзига кўтартиришган экан. Йўл эса баланд-паст, жуда узоқ экан. Ҳолсизлигидан Исо Масих бир деворга суяниб нафас ростламоқчи бўлганида, уйнинг эгаси бўлмиш Агасфер бунга рухсат бермабди.

— Юр, юр, — деди у, — Дам олиб нима қиласан?!

— Яхши, — дея қақраб кетган лабларини очди Исо. — Сен ҳам бутун умринг давомида юриб ўтасан. Сен дунё бўйлаб санғийсан, сенда ҳеч қачон ором бўлмайди, истасанг-да, ўлим топмайсан...

Ушбу ривоят балки аллақачон унут бўлиб кетарди балки, агар асрлар мобайнида дам у ер, дам бу ерда бир киши пайдо бўлмаса ва кишилар уни Агасферга ўхшатмаса...

Унинг ҳақида Данте ўзининг «Илоҳий комедияси»да дўзахга жойлаштирилган италиялик мунажжим Гвидо Бонатти номидан ёзган. Бонатти Агасферни 1223 йилда испан саройида учратган. Унинг гапларига қараганда, бу киши Исо Масиҳнинг қарғишига қолган, шунинг учун ҳеч қачон ўла олмайди.

Орадан беш йил ўтиб, унинг исми Англиянинг Албана аббатлиги йилномасида тилга олинади. Унда ёзилишича, аббатликка Арманистон архиепископи келган экан. Ундан ўлмас қаландар Агасфер ҳақида бирор нарса эшитганмисиз, деб сўрашганларида, эшитдимгина эмас, балки бир неча марта учрашиб сўрашдим ҳам, деб жавоб берган. Агасфер, ўша архиепископнинг сўзларига кўра, ўша замонда Арманистонда экан. У доно, жуда кўп нарсаларни кўрган бўлса ҳам, ўта камтар, бирор савол билан мурожаат қилинсагина жавоб қайтарадиган инсон экан.

У бундан минг йил олдин бўлиб ўтган воқеа-ҳодисаларни, ҳаворийларнинг ташқи қиёфалари, ҳаётларининг барча тафсилотларини ҳам ҳамон хотирасида яхши сақлаган бўлиб, буларни ҳозиргилардан биронтаси билмайди, деб сифатлайди архиепископ.

Агасфер ҳақидаги навбатдаги хабар 1242 йилга, унинг Францияда пайдо бўлган чоғига тааллуқли. Шундан сўнг қарийб икки ярим асрча у ҳақда бирон бир хабар ёки янгилик эшитилмайди.

1505 йил Агасфер Богем оролларида, орадан бир неча вақт ўтиб Шарқда, 1547 йилда эса яна

Европада — Гамбургда пайдо бўлади.

У билан учрашиб гаплашгани ҳақида епископ Шлезвига Паул фон Эйтзен ҳам ёзиб қолдирган. Унинг гувоҳлик беришича, ўша инсон барча тилларда ҳеч қандай қийинчиликсиз гаплаша олади. Унинг яшаш тарзи, турмуши хилватнишинликка мойил, дарвешнамо ҳаёт кечириб, устидаги кийимларидан бошқа ҳеч вақоси йўқ эди. Кимдир унга пул берса, у бу пулларни охирги тийинларигача бева-бечораларга улашар экан. 1575 йилда уни одамлар Испанияда кўришганлар. У испан саройида папа вакиллари Кристофер Краузе ва Якоб Холстайн билан суҳбатлашган. 1599 йилда уни кишилар Австриянинг Вена шаҳрида учратишади, уларнинг гапларига қараганда, у бундан кейин Польшага, сўнг Москвага бориш ниятида юрган экан. Ҳақиқатан ҳам, Агасфер тез орада Москвада пайдо бўлади. Москвада кўплаб одамлар уни кўришади ва у билан суҳбат қуришади.

1603 йилда Любекда унинг ҳозир бўлганини бургомистр Колерус, тарихчи ва диншунос Кромвер ва бошқа расмий кишилар тасдиқлайди.

Бу галати кимсани 1604 йилда Парижда, 1633 йилда Гамбургда, 1640 йилда Брюсселда учратишади. 1642 йилда эса у Лейпцигда, 1658 йилда у Стамфордда (Буюк Британия) пайдо бўлади.

XVII юзйиллик сўнгида бу мангу дайди яна Англияда бўй кўрсатади. Бу воқеадан шубҳага тушган инглизлар унинг ростдан ҳам Агасферми ёки бошқа ми эканини аниқлаш учун синов

уюштирадилар. Оксфорд ва Кембриждан келган таниқли профессорлар уни синчковлик билан имтиҳондан ўтказишади.

Унинг ер юзидаги барча жойларнинг энг қадимги тарихи ва жуғрофиясига оид билимлари ҳайратланарли даражада аниқ эди. Уни тўсатдан араб тилида сўроқ қилишганларида у ҳеч қандай хатосиз шу тилда жавоб қайтаради. У Шарқнинг ва Фарбнинг барча тилларида эркин ва бемалол сўзлаша олади. Шундан кейин бу мангу дарбадар инсоннинг излари Дания ва Швецияда учрайди, сўнг бу излар йўқолади.

Зотан, мазкур галати кимса ҳақидаги хабарлар кейинги йилларда ҳам учраб турарди. 1818, 1824 ва 1830 йилларда Англияда ўша киши ёки ўзини ўша киши деб кўрсатмоқчи бўлган кимса яна пайдо бўлгани ҳақида маълумотлар бор.

Агасфер ҳақидаги ривоятлар замиридаги дастлабки ҳодисани биз ҳозир била олмаймиз, аниқ бир фикр ҳам айта олмаймиз. Ўрта асрларнинг таниқли олими ва шифокори Парацелс ўз рисо-лаларининг бирида бундай деб ёзган эди: **«Танани ўлимдан қутқариб қолувчи нарсанинг бўлиши мумкин эмас, бироқ тана ҳалокатини орқага сурувчи, инсонни ёшликка қайтарувчи, одамнинг қисқагина умрини узайтирувчи нарсанинг бўлиши эҳтимолдан холи эмас».**

Нима ҳам дердик, узоқ, жуда ҳам узоқ умр кўриш ҳақидаги гаплар дунё олимлари ва руҳонийлар орасида ҳамон баҳсларга сабаб бўлмоқда.

КОМИЛ ЖОНТОНОВ
тайёрлади

Викингалар

Викингалар ер шарининг шимолида жойлашган ўлкаларда — Норвегия, Швеция, Финландия ва бошқа шимолий денгиз оролларида яшашган.

Бир-бирларидан очиқ денгиз ажратиб турса-да, улар бир худога сиғинишган ва сўзлашувда бир-бирини яхши тушунишган. Улар денгиз йўли орқали ўзаро алоқада бўлишган.

Тарихдан бизга маълумки, табиатнинг аёвсиз яшаш учун кураш қонуни ер юзидаги барча жонзотларнинг ҳаёт-мамоти бўлиб, шу қаторида инсон деб аталмиш бу онгли мавжудот ўзидан кучсизлар устидан хукмронлик қилиш, уларни талаш, зўравонлик эвазига текин озуқа ва бойликларга эга бўлиш учун ҳар қандай ваҳшийликдан қайтишмаган.

Шу қаторида сизга Шимол аждоглари — «Викинг»лар тарихи ҳақида маълумот берамиз. Улар VIII-XI асрлар оралиғида уч асрдан ортиқроқ вақт давомида ваҳшиёна босқинчиликлари билан бутун Европа мамлакатлари тарихида ўз номини қолдиришган.

«Викинг» сўзи қадимий Норвегча «Викингр» яъни «Фьордлик одам» маъносини беради. Улар қирғоқ бағирларида кун кечиришган. Бу жангари ва ҳар қандай ваҳшийликдан тап тортмайдиган одамлар ўз худосига

қурбонликлар келтириб, унга оммавий сиғинишган.

Викингалар вафотидан кейинги абадий дунёга қаттиқ ишонишган. Шу сабаб уларни ўлим умуман қўрқувга солмас, жанг пайтида ҳалок бўлиш эса улар учун фахр ҳисобланган.

Скандинавияда денгиз бўйи аҳолилари кўпайиши, бунинг устига шимол об-ҳавоси, унумдор ерлар деярли йўқлиги уларни жанубга — нисбатан иссиқ ва унумдор ерларга қизиқтириб қўйди. Уларнинг қароқчилик-

босқинчилик орқали нафсларини тайёр бойликларга эга бўлиш билан қондириш ниятлари янада авж ола бошлайди.

Тўда бошлиғига сўзсиз итоат этиш тартиби уларнинг ютуғи эди. Викингалар уста жангчилардан бўлинмалар тузиб, кемаларда қирғоқ бўйи элатларини босиб олишга тайёргарлик кўришган.

Тўда боши княз Конунг бўлиб, у жангчилар учун улуг инсон ҳисобланган. Жангга тўда байроғини танланган сардор кўтариб кирган. Жанг пайти бай-

роқдорни, яъни Конунгни махсус эътибор билан ҳимоялаб бошган.

Агарда жанг жараёнида рақиб устун кела бошласа ёки байроқдор жароҳат олса, уни ўраб олиб ҳимоя қилишган. Байроқдор ҳалок бўлса, жангчилар охириги томчи қони қолгунча байроқдор жасади ёнида жанг қилишган.

Скандинавларда, айниқса, Берсерк баҳодирлари мард ва қўрқмаслиги билан алоҳида ажралиб туришган. Жанг пайти улар шунчалик йиртқич тус олишганки, рақиб устунлигию яхши қуролланганлигини тан олмасдан қутурган бўрилардек ҳамла қилиши ҳар қандай душманни саросимага солган. Улар ҳиссиётдан йироқ бўлган. Жангларда тобланган Викинглар сувда ҳам, қуруқликда ҳам тенгсиз эдилар.

793 йили Шотландиянинг шарқий қирғоғи атрофи ороллари билан бири Линдисфорни ҳам ваҳшийларча талон-тарож қилишиб, у ердаги монастирларни вайрон қилишиб, қўлига илинган бор ўлжаларни ўз кемаларига юклаб очиқ денгизга равона бўлишар, ҳатто орқаларидан қилинадиган таъқиблар Викинглар учун мутлақо хавф солмас эди.

Орадан чорак аср ўтиб Ви-

кинглар Европани забт этиш йўлида янада кучли ва кўпроқ қўшин билан босқинчилик юришини бошлашади.

Викинглар хавфидан ғазабга тушган Европа ороллари қиролликлари ҳам, улуг Карл империяси ҳам уларга қарши жиддий қаршилик кўрсата олишмайди.

Шундай қилиб, 836 йили илк бор Лондонни ҳам улар билан ҳисоблашишга мажбур қилишди. Кентербери, Лондон, Келн, Бонн шаҳарларининг ҳаммаси Викинглар билан бойликларини бўлишишга мажбур бўладилар.

866 йилнинг кузида Викинглар кемалари йигирма минглик қўшин билан Британия қирғоқларига яқинлашишди ва Шотландия ерларида Дания - Викинглари Денло деб аталмиш давлатни эълон қилишди. (Орадан ўн икки йил ўтибгина Англосоклар ўз озодлигига эришишга муваффақ бўлишган.)

Бунга қарамасдан, Викинглар янада Жанубий томонларга интила бошлашади. Интилишлар эвазига Испания ва Португалияни, кейинчалик Африка шимолий қирғоқлари бўйида жойлашган бир нечта шаҳарларни қўлга киритиб талашади.

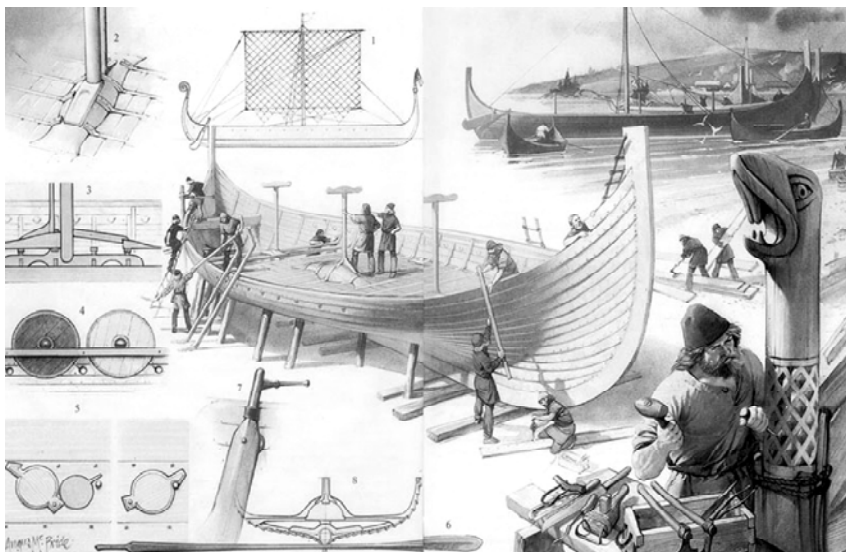
Кейин Италия қирғоқлари ҳам Викинглар назаридан четда қолмади. IX-X асрларга келиб христианлар Викинглар жанг услубларини ўрганиб бориши натижасида уларга самарали қаршилик кўрсатиш йўллари топишди.

Викингларнинг яшин тезлигидаги жанг услубига қарши ўз муофааларини мустаҳкам қалъалар қуриш ва қалъа атрофига

ўтиб бўлмас чуқур зовурлар қозиш, дарёларда кема йўллари-га занжирдан тўсиқлар тортиш ва қалин дарахт пояларидан сангичлар ўрнатилиши Викингларнинг тез ҳаракат қилишига тўсқинлик қилар ва Викинглар жанг услубига салбий таъсир ўтказарди.

Бу эса Денгиз аждодлари кўп талофат кўришига олиб кела бошлади. Денгиз жангларида ҳам Викинглар учун муаммолар туғила бошлади. Викингларнинг жанговар кемалари тез сузар ва ҳолат ўзгартиришда чаққонлиги билан устунликка эришиб келган. Лекин бунинг ҳам аста-секин чоралар топила бошлади. Викинглар кемаларига нисбатан баланд кемалар ясаш анча самара бера бошлади. Бу эса Викинглар душман кемасига чангак отиб боғланиб, тезлик билан кемани ишғол қилишларига чек қўйди.

Талафот сони ортиб бориши кўпчилик Викингларда янги ер учун интилиш ниятлари сўниб боришига олиб келди. Уларда шундай пайтгача ўзлари босиб олган ўлкаларда ўтроқ ҳаёт кечириш, деҳқончилик, қишлоқ хўжалиги билан шуғулланиб яшаш ҳиссини уйғота борди.

Йиллар мобайнида христианлар билан қуда-анда бўлиб, қариндошлик ришталари шакллана борди.

911 йили Франк қироли Карл III Руанга ташриф буюра-

ди, бу ерларга эгалик қилиб турган шимолликлар оқсоқоли Роллонга герцоглик даражасини беради. Франциянинг ушбу воқалари ҳозирда Нормандия ёки Норманлар мамлакати деб аталади.

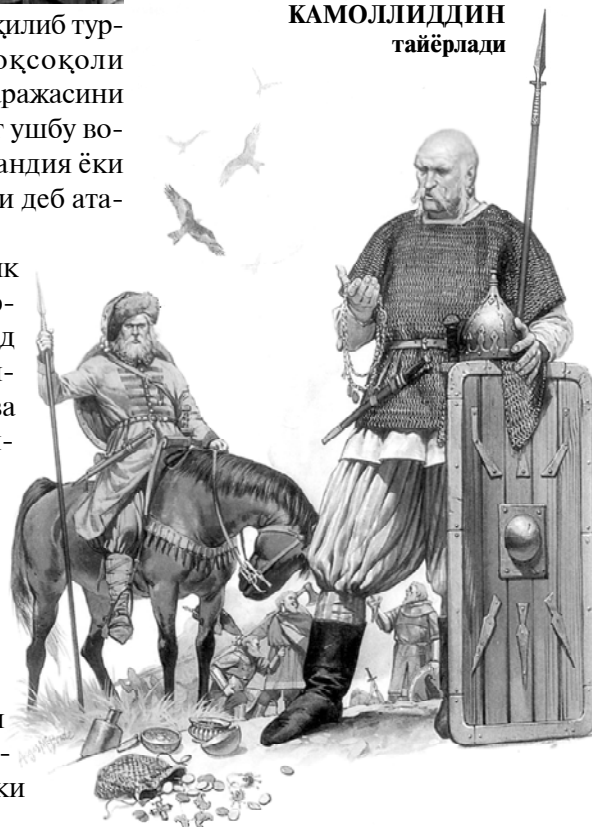
Энг эътиборга молик бўлгани 966 йили Норвегия қироли Харольд Синезуб христиан динини қабул қилади ва аста-секин кўплаб шимоллик қирол издошлари ҳам шу йўлни тута бошлашади.

Агар Викинглар моҳир денгизчи бўлишмаганда, айниқса, очиқ денгиз тўфонларига бардош бера олган тез сузар кемалар яратиша олмаганда, балки

тарих солномаларида бу даражада из қолдирилмасмиди.

Кейинчалик денгиз мутахассислари Викинглар кемасининг аниқ нусхасини яратиб, синаб кўришганда, шундай хулосага келишади. Бу кема денгиз шамоли ўртача эсиб турганда ҳам денгизчилар ўлчов бирлиги билан ўлчганда ўн узел тезликкача эриша олар экан. Бу эса беш юз йилдан кейинги Колумбнинг Ҳиндистон сафарига чиққан кемасидан бир ярим баробар тез суза олганлигини билдиради.

КАМОЛЛИДДИН тайёрлади

ЎТГАН СОНДАГИ «МИЛЛИОНЛАР ҲАҚИҚАТИ» КРОССВОРДИНИНГ ЖАВОБЛАРИ:

Энига: 1. Руни. 4. Милла. 6. Гол. 8. Римэ. 13. Зидан. 14. Са. 25. Кака. 26. Оар. 27. Туре. 28. Париж. **Бўйига:** 1. Роналдо. 2. Перейра. 3. Дарвоза. 5. Лоран. 6. Галлас. 7. Лем. 8. Роналду. 9. Эрматов. 10. Доменек. 11. Мата. 12. Немет. 14. Соленко. 15. Агуилар. 16. Офсайд. 17. Альбак. 18. Африка. 19. УЕФА. 20. Вольке. 21. Куйт. 22. Тайм. 23. Аут. 24. Тўп.

МУАММОНОМА

Калит сўзлар: 1. Ахбор Имомхўжаев. 2. Блаттер. 3. Швайнштайгер. 4. Фонтэн. 5. Кўқон. 6. Ҳакам. 7. Дуранг. **Нақш:** «Футбол ўйини бутун жаҳон халқларининг ижодий ҳамкорлигини намоиш этади». Авеланж.

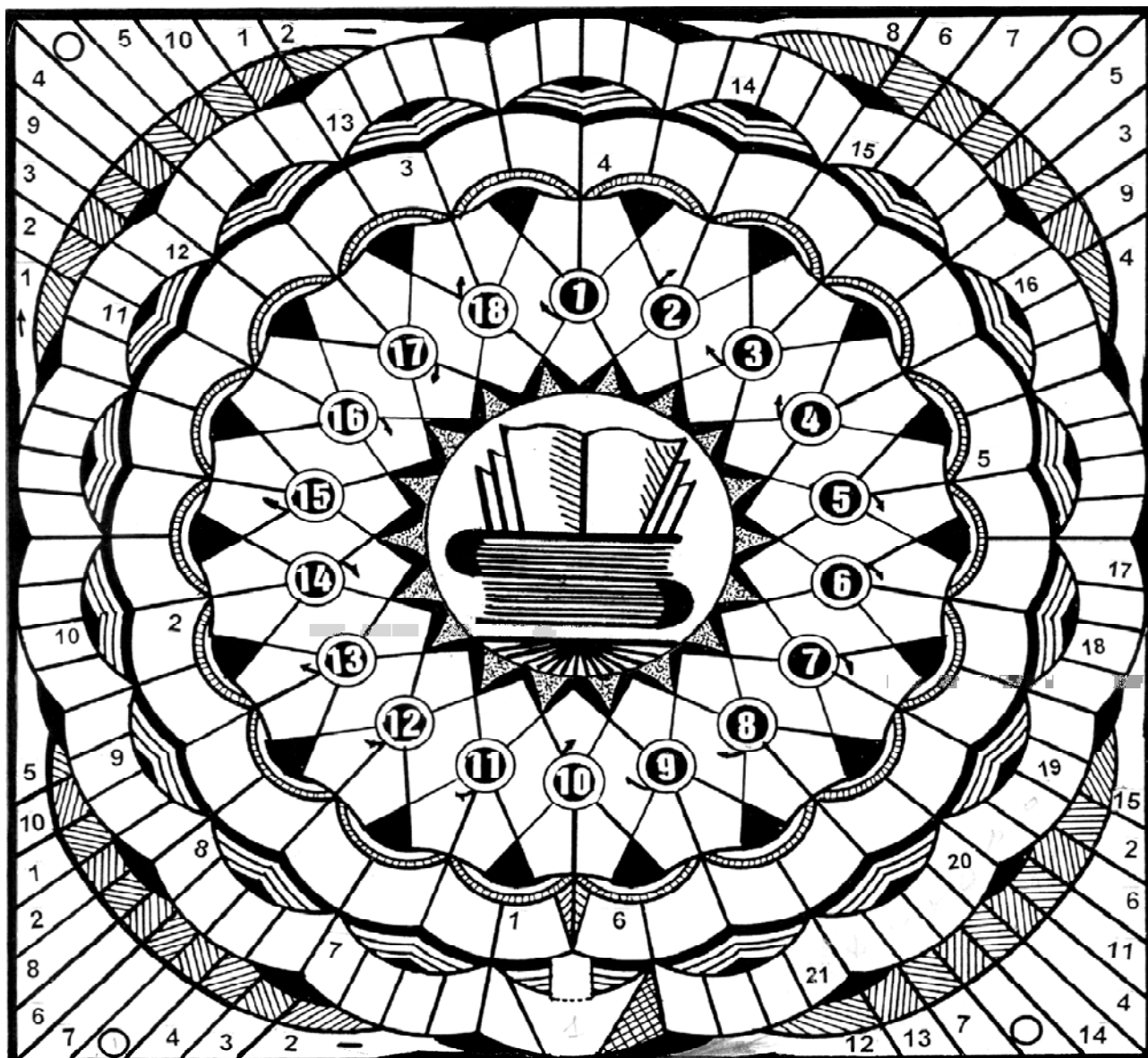
АЙЛАНМА КРОССВОРДНИНГ ЖАВОБЛАРИ:

Шаклда белгиланган хонадан рақам атрофига соат мили йўналишида: 1. Сукрот. 2. Лутфий. 3. Нотилий. 4. Аллома. 5. Фурқат. 6. Шогирд. 7. Рўзиев. 8. Нодира. 9. Маҳорат. 10. Навоий. 11. Саъдий. 12. Пифагор. 13. Мактаб. 14. Шухрат. 15. Тортиқ. 16. Таҳсин. 17. Хурмат. 18. Муаллим. 19. Алифбе. 20. Биолог.

МУАММОНОМА

Калит сўзлар: 1. Ризмат. 2. Фидокор. 3. Беҳзод. 4. Чаман. 5. Онг. 6. Удлабурон. 7. Соҳибкор.

Ҳикмат: Устознинг маҳорати офтоб нуридек барчага тенг.

«ЎЗБЕК ТИЛИМ» БИЛИМДОНЛИК МАШҚЛАРИ

Шаклда белгиланган хонадан рақам атрофига соат мили йўналишида: 1. Сўз туркуми. 2. Тиниш белги. 3. Мукамал лугат. 4. Гап тури. 5. От, сифат, сон ўрнида қўлланилувчи сўз туркуми. 6. Сўз кўрки. 7. Номаълум нарсани ифодаловчи гап. 8. Хабар. 9. Ҳарф тури. 10. Келишиклардан бири. 11. Бирор соҳага хос тушунчани аниқ ифодаловчи сўз туркуми. 12. Матндаги белгилар мажмуи. 13. Иш-ҳаракат тарзини ифодаловчи сўз туркуми. 14. Маҳаллий тил. 15. Муомала, муносабат. 16. Айрим қисмларга бўлинмайдиган гап. 17. Она тилимизга берилган мавқе. 18. Гапнинг асосий бўлакларидан бири.

Айлана йўналишида «занжир» ҳолида: 1. Тилшуносликда сўзнинг товуш таркибини ўрганувчи бўлим. 2. Гапдаги иккинчи даражали бўлаклардан бири. 3. Қўшимча маълумот. 4. Кўркем ёзув. 5. Ёзув қондалари билими. 6. «Девону луготит турк» нодир асарини ёзиб қолдирган олим. 7. Бирор нарсани таърифлаш тарзи. 8. Сўзлашувдаги тил. 9. Тиниш белги. 10. Тилшунослик бўлими. 11. Миқдорни аниқлашувчи сўз. 12. Иш-ҳаракат билан шахс орасидаги феъл шакли. 13. Гапдаги иккинчи даражали бўлак. 14. Она тили ва адабиёт бўйича ўтказилган ёзма иш. 15. Шаклдош сўзлар. 16. Матндаги имло

хатоларни тuzатувчи. 17. Гапда иш-ҳаракат тарзини ифодаловчи бўлак. 18. Сўз ўйини. 19. Сўз туркуми. 20. Тилдаги барча сўзлар мажмуи. 21. Тиниш белги.

«ҲИКМАТЛАР» МУАММОНОМАСИ

Авалло қуйида таърифлари баён этилиб, рақамларда ифодаланган калит сўзларни топинг.

1. Гапдаги бош бўлак — 5, 9, 4.
2. Назмий асар — 12, 13, 10, 7.
3. Тилшунослик бўлими — 9, 7, 4, 16, 16, 4, 1, 2, 17, 4.
4. Тилимиз матнида қўлланилаётган ёзув — 3, 6, 1, 2, 14.
5. Маъно аниқлашувчи нутқ бирлиги — 21, 18, 19.
6. Кўрсатиш оломши — 8, 20.
7. Боғловчи — 11, 4.
8. Вақт ўлчови — 15, 2, 3.

Энди калит сўзлар жавоблари асосида шакл атрофидаги рақамларни ҳарфлар билан алмаштириб, муаммонгани ҳал этинг. Бунда улардан ҳикमत ва уни ёзиб қолдирган, ўзбек тили асосчиси, мутафаккир шоир номини билиб оласиз.

Тузувчи: **Фозилжон ОРИПОВ**

Толиб Қаноат — истеъдодли мусаввир, бадиий графика устаси. Кўлаб китобларга ишлаган ноёб безаклари ҳаммаша ихлосмандларда яхши таассурот қолдириб келган, бадиий кўрғазмаларда муносиб тақдирланган.

Шу билан бирга у бадиий адабиёт соҳасида ҳам қалам тебратиб келади. 2002 йили унинг «Ошнинг тагига тушкур» номли ҳажвиялар тўплами чоп этилган.

МУКОФОТ

Вазифамни қойил қилиб бажариб юрганам учун менга барака топкур корхонамиз хўжайини мукофотга автомобилни лойиқ кўрибди. Ярақлайди. Шаҳар айланиб сайр қилишга чиқдим. Шу топда ҳамкасбларим ёдимга тушиб қолди. Дарвоқе, уларга автомобилнинг қанақасидан текканини кўз-кўз қилмайманми? Рулни бурдим. Йўлда бир отахон набираси билан кетиб борарди. Савоб иш қилгим келди, тўхтадим.

— Отахон, ўтиринглар, олиб бориб қўяман!

Бир зумда етиб келдик. Отахон машинадан тушаёттиб пул чўзди. Уялганимдан қизариб кетдим. Ер ёрилмади-ю, ерга кириб кетмадим.

— Пулингизни чўнтагингизга солиб қўйинг, отахон, мен сизни пул ишлаш учун олиб келмадим, — дедим.

— Нималар деяпсиз, бўтам, пулни сизга бераётганим йўқ, хизмат бўлмаса узатиб юборсангиз...

Ўзимга келдим. Хаёл қургур олиб қочган экан. Олдимдаги курсининг суянчиғини пул қилиб ушлаб олибман. Чолнинг пулига пул қўшиб, иккита чиптага узатдим автобусдан тушиб қолдим.

Хўжайини корхона дарвозаси олдида туриб, ишга кечикиб келганларни меҳрибонлик билан корхонанинг ички қоидаларини охири бор тушунтириб қўяётган экан.

ИККИ БАҲО

Меҳнатдан икки баҳо олиб келган ўғлидан отаси сўради:

— Ҳа, иш ёқмас, дангаса, нима бўлди?

— Ўқитувчи «аввал тикасиз, кейин сўкасиз», деди. Мен тикиб бўлганимдан кейин болахонадор қилиб сўккан эдим, икки қўйди, — жавоб берди ўғил.

ТАНИШ

— Ўғлингиз институтга кирдимиз?

— Йўқ, физикадан йиқилди. Ўқитувчи: «Ньютон билан мутлақо таниш эмассиз», дебди. Кўрдингизми, танишсиз ўқишга ҳам кириб бўлмайди.

ТАСАННО!

— Касбингиз нима?

— Ёзувчи, шоир, рассом, бастакор ва олимман.

— Истеъдодингизга тасанно! Бу илмларни эгаллашнинг ўзи бўлмагандир, ахир?

— Албатта, «Осон жойда ош борми?» дейишган-ку машойихлар.

— Офарин! Қанақа асарлар яратгансиз?

— Энди бошламоқчи бўлиб юрибман.

Метрода мункайган чолга бир киши:

— Келинг, отахон, ўтиринг, ҳар қалай мен сиздан ёшироқ бўлсам керак, — деди.

— Раҳмат, бўтам, барака топинг. Сир бўлмаса ёшингиз нечада? — сўради у ўриндиққа жойлашиб олгач.

— Мен ҳали ёшман, тескарисига, яъни ўнгдан чапга ўқиганда энди йигирма олтига чиқдим. Ўзлари неча ёшдалар, отахон?

— Ҳм-м... Масалан, тескарисига, яъни ўнгдан чапга ўқиганда, анча-мунча бўлиб қолган, саксон иккига кирдим бўтам, — жавоб берди мункайган чол.

— А-а! Йўғ-э, йигирма саккиздамисиз?! — деди ажабланиб жой берган киши атроф ўриндиқларда ўтирган, тескарисига, яъни ўнгдан чапга ўқиганда ёши саксон бир, тўқсон бирга кирган қарияларга боқиб.

